

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ
«Історія України та української культури»
для студентів 1-го року навчання денної форми
спеціальностей 073 «Менеджмент»,
281 «Публічне управління та адміністрування»

Одеса 2021р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ
«Історія України та української культури»
для студентів 1-го курсу денної форми навчання
спеціальностей 073 «Менеджмент», 281 «Публічне управління та адміністрування

Рівень вищої освіти: бакалавр

Затверджено на засіданні групи
забезпечення спеціальності:
073 «Менеджмент»
протокол № 1 від «7» 09 2021 року

Голова групи Павленко О.П.

Затверджено на засіданні групи
забезпечення спеціальності: 281 «Публічне
управління та адміністрування»
протокол № 1 від «7» 09 2021 року

Голова групи Смірнова К.В.

Затверджено на засіданні кафедри
українознавства та соціальних наук
протокол №1 1 від «07» червня 2021 року

Завідувач кафедри Бубнов І.В.

ОДЕСА - 2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ
«Історія України та української культури»
для студентів 1-го курсу денної форми навчання
спеціальностей 073 «Менеджмент», 281 «Публічне управління та адміністрування»

Рівень вищої освіти: бакалавр

Затверджено на засіданні групи
забезпечення спеціальності: 073 «Менеджмент»
протокол № 1 від «7» 09 2021 року

Затверджено на засіданні групи
забезпечення спеціальності: 281 «Публічне управління
та адміністрування»
протокол № 1 від «7» 09 2021 року

Одеса 2021 р.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ
«Історія України та української культури» для студентів 1-го року денної форми
навчання. Спеціальності 073-«Менеджмент», 281-«Публічне управління та
дміністрування»- ОДЕКУ, Одеса,2021 р.-112 с.

Укладач: Краснянська Н.Д.,ст. викладач.

ЗМІСТ

Вступ	7
1. Загальна частина.....	8
1.1 Мета та задачі дисципліни «Історія України та української культури» ...	8
2. Повчання щодо підготовки до семінарських занять.....	10
2.1. Семінар № 1. Витоки українського народу та його культури.....	10
2.2. Семінар № 2. Східнослов'янська держава Київська Русь.....	16
2.3. Семінар № 3. Історія українських земель в другій половині XII ст. – першій половині XIVст Галицько-Волинська держава.....	21
2.4. Семінар № 4. Культура Київської Русі і культура Галицько-Волинської держави.....	26
2.5. Семінар № 5. Поступове загарбання українських земель іноземними державами (40-і рр. XIVст. - перша половина XVI ст.). Виникнення і розвиток українського козацтва. Українські землі у складі Речі Посполитої.	31
2.6. Семінар № 6. Українська культура XIV-перша половина XVII ст.....	37
2.7. Семінар № 7. Національно-визвольна війна під проводом Б.Хмельницького. Відновлення державності українського народу. Московсько-переяславський договір	42
2.8. Семінар № 8. Доба руїни. Гетьманування Івана Мазепи. Козацько-гетьманська держава (сер. XVII - кін. XVIII ст.) Українська культура (сер. XVII - XVIII ст.»)	48
2.9. Семінар № 9. Українські землі під владою Російської та Австрійської (з 1867 р. Австро-Угорської) імперій. «Національно-культурне відродження	53
2.10. Семінар №10. Україна на початку ХХ ст. Перша світова війна.....	58
2.11. Семінар №11. Революційні події в Україні. Відродження і обстоювання державності українського народу (1917-1920 рр.)	64
2.12. Семінар №12. Україна у міжвоєнний період (1921- 1939 рр.) Основні тенденції культурного розвитку 20-30-х років ХХ ст.....	71
2.13. Семінар №13. Україна в роки Другої світової війни та її складової частини – Великої Вітчизняної. Культура в роки Великої Вітчизняної війни	78
2.14. Семінар №14. Роки посилення сталінського тоталітаризму (1945 -1953 рр.). «Хрущовська відлига» (1953-1964 рр.).	86
2.15. Семінар №15.Період застою і кризи радянського суспільства (1964 – 1985 рр.). Культурні процеси 60-80-х років»	92
2.16. Семінар №16. Україна – незалежна держава	97

2.17. Семінар №17. Культура в часи перебудови та становлення незалежної держави	105
3.Повчання щодо виконання індивідуального завдання - доповіді	109
4. Тематика індивідуального завдання.....	109
5. Список рекомендованої літератури та навчально –методичного забезпечення для підготовки до семінарських занять та підготовки доповідей	112

Вступ

Мета методичних вказівок – допомогти студентам 1-го року денної форми навчання у вивченні та засвоєнні матеріалу практичної частини модулів з дисципліни «Історія України та української культури».

Представлений матеріал пропонує студентам методичні рекомендації щодо підготовки до семінарських занять..

Матеріал до кожного заняття супроводжується комплексом відповідних порад та рекомендацій що розраховані на підвищення організаційного рівня проведення семінарів, більш ефективне засвоєння студентами навчального матеріалу, можливості самостійно це перевірити. Зокрема, перед планом кожного семінарського заняття виділяються його **мета та завдання**, а також **основні категорії**, що мають бути засвоєні під час його проведення. Вирішенню визначених задач мають сприяти наданні основні теоретичні аспекти, що повинні бути опрацьовані на кожному семінарському занятті під час розгляду відповідних тем.

Комплекс *проблемно-пошукових запитань* та *тематика фіксованих тем доповідей*, що супроводжують методичні рекомендації до кожного заняття, розраховані на активізацію мотивації студентам щодо виконання самостійної роботи та більш поглибленого вивчення навчального матеріалу дисципліни «Історія України та української культури»

1. Загальна частина

1.1.Мета та завдання навчальної дисципліни «Історія України і Історія української культури»

Мета вивчення навчальної дисципліни – прилушення студентів до вивчення історії України та української культури для забезпечення національно-патріотичного виховання, для формування національної свідомості, зростання почуття любові та поваги до своєї Вітчизни, для виховання громадянської позиції студентів та залучення їх до демократичних цінностей.

Головним завданням і предметом вивчення дисципліни «Історія України та української культури» забезпечити високий рівень історичних знань та історичного мислення у студентів. Вони оволодівають базовими знаннями з важливих проблем, періодів історії, закономірного розвитку людського суспільства (а також ролі народу й окремих його особистостей як суб'єктів суспільно-історичної діяльності і культури) та державотворчих традицій на території України від найдавніших часів і до сьогодення.

Знання:

- важливі проблеми, періоди вітчизняної історії, починаючи з далекого минулого, з появи людей на території сучасної України, їх розселення та складання способу життя, головним чином проблеми витоків українського народу, віхи його висхідного історичного шляху і значного вкладу в розвиток культури світової цивілізації, багатовікової історії українського національно-визвольного руху, українського державотворення, здобуття Україною незалежності, утвердження і розбудови Української держави в 90-х рр. ХХ – на поч. ХХІ ст.;

- пізнавальну, практично-політичну, світоглядну і виховну функції історії України та української культури;

- методологію історичної науки, новітні історичні концепції;

- повчальні уроки минулого;

- найновішу науково-історичну літературу, матеріали історичних досліджень по актуальних проблемах, обговорених останнім часом на всеукраїнських та міжнародних науково-теоретичних і науково-практичних конференціях.

Уміння:

- самостійно осмислювати загальні закономірності розвитку суспільства, враховуючи історичний досвід, який застерігає всіх від ігнорування, а тим більше

порушення їх, від силових спроб загальмувати або зупинити суспільний прогрес, від ворожнечі чи відкритої конфронтації, що загрожують непоправними катаklізмами;

- пояснюючи події й процеси минулого, виясняти їх причини і наслідки;
- точно і зважено, без упередженості враховувати вплив об'єктивних і суб'єктивних факторів на історичні процеси;
- проводячи аналіз, основуватися на важливих і обов'язкових для дотримування методологічних принципах: а) історизму, б) об'єктивності, в) соціального підходу, г) альтернативності, д) творчого характеру; застосовувати сучасні методологічні підходи до вітчизняної історії;
- творчо працювати з історичними джерелами, документами та науковою літературою, критично розглядати їх;
- всебічно і глибоко аналізувати сучасність, щоб завжди мати впевненість у правильності обраного шляху, підтвердженої попереднім досвідом;
- застосовувати тверді знання з історії України та української культури у повсякденній діяльності (як майбутні фахівці), для орієнтації в суспільно-політичному житті, оцінки суспільних явищ, подій, процесів;
- бачити у вітчизняній історії, тобто у минулому суспільстві і його сьогодені, все те, що повчає, дає досвід, уроки;
- виявляти особливості розвитку сучасної вітчизняної історичної науки, як нашими вченими-істориками, так і зарубіжними, в тому числі дослідниками-істориками української діаспори.

Компетенції:

Спеціальність 073

ЗК01. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Спеціальність 281

ЗК02. Здатність критично оцінювати й переосмислювати накопичений досвід розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні

2. Повчання щодо підготовки до семінарських занять

Усне опитування під час проведення семінарських занять є однією з форм контролю рівня засвоєння студентами змісту практичної частини змістовних модулів з дисципліни «Історія України та української культури».

Повчання до кожного семінарського заняття супроводжується комплексом відповідних порад та рекомендацій, що розраховані на підвищення організаційного рівня проведення занять, більш ефективне самостійне опрацювання студентами теоретичної частини навчального матеріалу, можливості здійснити самостійний контроль рівня засвоєння відповідних знань та підготуватися до модульної контрольної роботи.

Зокрема, перед планом кожного семінарського заняття виділяються його мета та завдання, досягненню яких мають сприяти наданні основні теоретичні аспекти, що мають бути опрацьовані на семінарському занятті.

Комплекс представлених до кожного семінарського заняття проблемно-пошукових запитань розрахований на активізацію мотивації студентів щодо самостійного більш поглибленого опрацювання навчального матеріалу дисципліни «Історія України та української культури».

Надані тестові питання можуть бути використані студентами задля самостійного контролю рівня засвоєння навчального матеріалу відповідних семінарських занять та є орієнтовними до завдань модульних контрольних робіт.

Семінар № 1. Витоки українського народу та його культури

Мета теми і завдання заняття: Показати, що цей період є найтривалишим в історії України і охоплює час з появи в українських землях перших людей, які пройшли шлях від первісної людини і до сучасного біологічного виду, від первісного людського стада і до зародження державності і цивілізованого суспільства. Довести формування людської спільноті на українській території; значення і місце

трипільської культури у світовій культурі; історію життя кочових племен та їх місце в історії розвитку української землі; довести значення античних міст-держав Північного Причорномор'я; визначити етапи формування державності в українських землях.

Вивчення зазначеного матеріалу потребує чіткого засвоєння змісту наступних понять та термінів: первісний лад, первісна людина, первісне людське стадо, первісне суспільство, родова община, плем'я, неолітична революція, перший суспільний поділ праці, другий суспільний поділ праці, культура, трипільська культура, автохтонне населення, етногенез, колонізація, кіммерійці, скіфи, сармати, античні міста-держави. велике переселення народів, гуни, анти, слов'яни.

План семінарського заняття:

1. Первісне суспільство і перші державні утворення на території України
2. Проблема «прабатьківщини» слов'ян.
3. Східні слов'яни: розселення, заняття
4. Перші державні об'єднання східних слов'ян

Основні теоретичні аспекти, що мають бути опрацьовані на семінарському занятті:

Антрапогенез – процес виділення людини з тваринного світу, олюднення мавпи під впливом суспільної практики.

Палеоліт – давня кам'яна доба, початковий і най тривалиший період історії людства. Кінець палеоліту датується XII – X тис. до н.е.

Мезоліт – середня кам'яна доба, період кам'яної доби (XII – VII тис. до н.е.), що був переходним між палеолітом і неолітом. Винайдено лук і стріли. З'явилися перші навички у виробленні глиняного посуду.

Неоліт – новий кам'яний вік, заключний період кам'яної доби (Х - поч. III тис. до н.е.). Початок переходу від привласнюючих форм господарства до відтворювальних, створюються культурно-історичні області, широко поширяються вироби із кераміки. На території України неоліт датується VIII – IV тис. до н.е.

Неолітична революція – перехід від привласнюючих форм господарювання (полювання, збиральництва та рибальства), до відтворюючих (землеробства та скотарства).

Енеоліт – мідна доба, назва перехідного часу від заключного періоду кам'яної до бронзової доби, характеризується появою виробів із міді. Поруч із мідними знаряддями праці одночасно використовувалися і кам'яні, які переважали. Найдавніші мідні предмети датуються VIII – V тис. до н.е. На території України енеоліт датується IV – III тис. до н.е. Період формування великих спільнот за походженням суспільних об'єднань, розквіту патріархату.

Бронзовий вік – історичний період (кінець IV — поч. I тис. до н. е.), який характеризується виготовленням і використанням бронзових знарядь праці і зброї, появою кочового скотарства, поливного рільництва, писемності, рабовласницьких держав. На території України бронзовий вік датується III – II тис. до н.е.

Ранній залізний вік – період ранньої історії людства (I тис. до н.е.), який характеризується використанням і поширенням виробів із заліза. На територію України техніку виготовлення і обробки заліза принесли кіммерійські племена.

Автохтонне населення – місцеве, корінне, тубільне населення. Древнє грецьке значення поняття означало «люди, які живуть тут від початку роду людського»

Етногенез (виникнення, походження) - процес утворення етнічних народів, походження народів на базі різних етнічних компонентів.

Колонізація – заселення незайманих земель або захоплення чужих територій із подальшим їхнім заселенням.

Асиміляція (уподібнення) - злиття одного народу з іншим шляхом засвоєння його мови, культурних, національних звичаїв і традицій. Асиміляції зазнають розпорощені мігранти, які проживають в новому однорідному суспільстві і змушені пристосовуватися до чужого етнополітичного оточення.

Кіммерійці – найдавніший народ, зафікований в причорноморських степах на рубежі II-I тис. до н.е. (VIII-VII ст. до н.е.), яких звідти витіснили скіфи (VII-VI ст. до н.е.), а скіфів – сармати (з III ст. до н.е. посіли панівне становище Північному Причорномор’ї). Кіммерійці складали не одне, а велику групу споріднених племен – і скотарських і землеробських. Про це неодноразово нагадують античні автори – Гесіод, Гомер, Геродот, Страбон, Пліній, а також ассирійські джерела. Це перший народ Східної Європи, назва якого зафікована в писемних джерелах.

Скіфи – давні племена в Північному Причорномор’ї (VII ст. до н.е. – III ст. до н.е.), які, за Геродотом, поділялись на царських скіфів, кочовиків, хліборобів, орачів, вели господарство (землеробство, тваринництво, обробку металів), займалися торгівлею з античними містами-державами.

Сармати – об’єднання кочових скотарських племен (аланів, роксоланів, савроматів, язигів і ін.), які в VI-IV ст. до н.е. жили на території від Тоболу до Волги і

були відомі під назвою «савроматів». В III ст. до н. е. витіснили скіфів з Північного Причорномор'я. Сармати вели постійні війни з державами Закавказзя і з Римом. Кінець їхньому пануванню поклала навала готів (середина III ст. н.е.).

Античні держави Північного Причорномор'я – міста-держави (поліси), які виникли в процесі грецької колонізації VI-V ст. до н.е.: Тира в Нижній Наддністрянщині, Ольвія в Нижньому Побужжі, Херсонес у Півд.-зах. Криму, Пантікапей на Керченському півострові (з 480 р. до н.е. став столицею Боспорського царства). У V-VI ст. до н.е. були одними з найбільших центрів хлібної торгівлі.

Міста-поліси – в античну добу грецькі міста-держави, що мали суверенітет і ознаки держави. Переважна більшість полісів мали республіканську форму правління. До складу М.-п. входили власне територія міста і приміська зона.

Велике переселення народів – у вузькому сенсі в сучасній історіографії рух племен і народів Європи у 4-7 ст. в різних напрямках, що розпочався з вторгнення племен гунів у північну частину Римської імперії в 375 році н. е. Серед основних причин переселення племен у IV-VII столітті дослідники називають: зміну клімату, збільшення населення і нестачу земель. Не в останню чергу рух племен могло спонукати прагнення до війни та пригод. Наслідком Великого переселення племен стало й виникнення на теренах Європи нових народів і нових держав.

Готи – група східно-германських народів, які протягом II–VIII ст. відігравали значну роль в історії ранньосередньовічної Європи.

Гуни – загальна назва союзу кочових племен епохи великого переселення народів II–VII ст. Які в середині IV ст., рушило до Північного Причорномор'я, а звідти в межі Римської імперії.

Анти – походження терміну має різні гіпотези. Частина дослідників ототожнював антив з усім східним слов'янством, інші – з його південною частиною. Деякі вчені вважають, що візантійці називали антими частину східних слов'ян, що в 4-7 століттях були об'єднані в міцному міжплемінному союзі, який умовно називають Антський союз. За Йорданом, анти жили між Дністром і Дніпром. За Прокопієм, їх оселі сягали на сході Азовського моря, а на заході – долини Дунаю.

Трипільська культура – праукраїнська землеробсько-скотарська археологічна культура, яка займала простір від південно-східного Прикарпаття до Дніпра.

Проблемно-пошукові запитання

1. В чому основний зміст і предмет історії України як науки і коли вона виникла?

2. Коли первісні люди почали заселяти територію України?
3. Найдавніші племена на території сучасної України та їх державні утворення? .
4. Розкрийте суть та значення неолітичної революції.
5. Які найголовніші причини грецької колонізації Північного Причорномор'я?
6. Які східнослов'янські племена дали початок українському етносу?
7. Які були основні заняття слов'ян у IV-VI ст.?

Теми для доповідей

1. Еволюція знарядь праці від раннього палеоліту до енеоліту.
2. В. В. Хвойка – відкривач та дослідник трипільської культури.
3. Протодержави на території України.
4. Завойовницькі походи скіфів.
5. Проблема походження слов'ян, їх життя та побут.

Тестові завдання

1. Часові рамки існування трипільської культури:

- a) XI-IX ст. до н.е.; б) IV-III ст. до н.е.; в) II ст. до н.е. – II ст. н.е.

2. Прийшовши на територію сучасної України, освоїли технологію виробництва заліза з болотяної руди:

- a) кіммерійці; б) скіфи; в) сармати, г) готи.

3. З якою археологічною культурою ототожнюють антський племінний союз?

- a) Зарубинецькою; б) Черняхівською; в) Чорноліською.

4. Яка територія, на думку більшості вчених, є батьківщиною слов'ян:

- a) між Віслою і Одером;
б) між Віслою і Дніпром;
в) по Дунаю.

5. Поширення осілого способу життя на території України відбулося за часів:

- a) палеоліту;
б) мезоліту;
в) неоліту;
г) енеоліту.

6. Вторгнення яких племен до Східної Європи започаткувало Велике переселення народів?

- а) готів;
- б) гунів;
- в) аварів;
- г) слов'ян.

7. У писемних пам'ятках яких народів уперше згадується про давніх слов'ян (венедів)?

- а) вавилонян;
- б) греків;
- в) римлян;
- г) франків.

8. Із якими кочовими племенами вели боротьбу анти в VI- на початку VIIст.?

- а) з аварами;
- б) із хазарами;
- в) із сарматами;
- г) із болгарами.

9. Які кочові племена залишили на території сучасної України найбільше культурних пам'яток?

- а) скіфи; б) сармати; в) кіммерійці; г) готи.

10. Первісна людина на теренах сучасної України з'вилась близько:

- а) 2 млн. років тому;
- б) 1 млн. років тому;
- в) 500 тис. років тому;
- г) 250 тис. років тому.

Основна література

1. Нагайник В.А., Влялько В.А. Витоки українського народу. Східнослов'янська держава Київська Русь. Конспект лекцій. – Одеса: ОГМІ, 2001. – С.4-79.
2. Глушкова Н.М. Історія української культури. Конспект лекцій.-Одеса. «ТЕС».2012.- С.5-20.
3. Краснянська Н.Д., Слободянюк О.Р. Історія України та української культури. Конспект лекцій Одеса: ОДЕКУ, 2018. – С.8-15. (електронна версія).
4. Бойко О.Д. Історія України. – К., 2001. – С.9-40.
5. Світлична В.В. Історія України. Навчальний посібник. – Львів, 2002.

Додаткова література:

1. Баран В., Грицак Я., Зайцев О. Історія України. Навчальний посібник. – Львів, 1996.– С.3-75.

2. Борисенко В.Й. Курс української історії. Навчальний посібник. – К., 1996. - С.3-69.
3. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – К., 1992.- С.3-110.
4. Історія України (За загальною ред. В.А. Смолія). –К., 1997. - С.10.
5. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України. Навчальний посібник. – Харків, 2001. – С.4-102.

Семінар № 2. Східнослов'янська держава Київська Русь.

Мета теми і завдання заняття: Розкрити виникнення, розвиток, розквіт Київської Русі, значення прийняття християнства, причини занепада держави, історичне значення Київської Русі. Пояснити походження назви «Русь», «Україна», національної символіки

Вивчення зазначеного матеріалу потребує чіткого засвоєння змісту наступних понять та термінів : Київська Русь, варяги, великий князь, віче, держава, дружина, панщина, бояри, смерди, закупи, холопи, феодали, данина, політика династичних шлюбів, «Руська правда», національна символіка, міжусобні війни, язичництво, християнство, політична роздробленість, Золота Орда

План семінарського заняття:

- 1.Походження Київської Русі та її назви: сучасний історіографічний дискурс.
- 2.Виникнення і становлення давньоруської держави, економічний, державний та соціальний устрій
- 3.Прийняття християнства та його історичне значення
- 4.Причини та наслідки роздрібненості Русі

Основні теоретичні аспекти, що мають бути опрацьовані на семінарському занятті:

Боярська Рада – дорадчий орган при князівстві у Київській Русі, що мав вплив при вирішенні різноманітних справ.

Вотчинне землеволодіння – спадкове землеволодіння. Правовий статус «отчини», як родової власності, спадкового володіння певної князівської лінії було закріплено постановою Любецького з'їзду князів.

Віче – народні збори, орган влади, який зберігся з часів родоплемінного ладу. В зборах брали участь вільні дорослі жителі міст, але вирішальна роль в них належала

міській феодальній верхівці – боярам і «старцам градским». Важливими функціями В. було комплектування народних ополчень, вибір його ватажків. Віче скликалося під час облоги міста, перед початком воєнних походів, на знак протесту проти політики князя. Досить часто віче обирало князів.

Варяги – давньоруська назва норманів (зdebільшого шведів), які у VIII – першій половині XI ст. з метою військової здобичі та торгівлі (зокрема рабами) освоювали водні шляхи Східної Європи (шлях «із варягів у греки» та ін.). Участь варягів у створенні Київської Русі та управлінні нею в IX-X ст. стала підставою норманської теорії походження Русі. Членів скандинавських дружин, які у VIII-IX ст. здійснювали далекі морські (та річкові, вглиб континенту) походи у Західній Європі називали норманами (північними людьми), а ще вікінгами (людьми заток) і вважали їх скандинавськими розбійниками та завойовниками, хоча їхні походи часто мали торговий або колонізаційний характер.

Візантія – держава IV – XV ст., яка утворилася при розпаді Римської імперії на теренах її східної частини. В її склад ввійшли півострів Мала Азія та південно-східне узбережжя Середземного моря. Столиця – Константинополь (Царьгород). Культура Візантії справила значний вплив на духовно-культурний розвиток Київської Русі, особливо після прийняття останньою християнства саме греко-візантійського, східного зразка. З X ст. установлюються широкі торгівельно-економічні, воєнно-політичні, культурні та релігійні зв'язки з Руссю. В. перестала існувати в 1453 р. після захоплення Константинополя турками-османами.

Данина – найдавніша форма оподаткування населення, яка в різних історичних епохах здійснювалася у формі прямого державного податку, військової контрибуції, феодальної ренти тощо.

Десятинна церква – перша кам'яна споруда на Русі, що мала двадцять п'ять куполів. Її було споруджено великим князем київським Володимиром 989-996 рр. з десятої частини князівських прибутків. Наприкінці 1240 р. була зруйнована монголотатарами.

Дружинна – княже військо на руських землях 8 – 16 століть, що формувалося з бояр або найближчого оточення князя.

Древляни, дреговичі, кривичі, поляни, радимичі, сіверяни, тіверці, уліci – союзи східнослов'янських племен у 6-10 ст.

Гривня – вагова, лічильна монетна одиниця у Київській Русі, використовувалася у VIII-IX ст. Назва походить від золотої чи срібної прикраси у вигляді обруча, яку носили на шиї (гриві). Розрізняли вагову одиницю (гривну срібну, золоту: у XI-XIII ст. дорівнювала 51,19 г золота або срібла), з часом стала лічильною

(грошовою) одиницею (2,56 г, гривна кун), що відповідала еквівалентові цінного хутра або іноземних монет. Монета гривна, відома з середини XI ст., являла собою зливок срібла: київські ромбоподібні зливки були вагою близько 164 г; новгородські паличкоподібні – 204 г; чернігівські ромбоподібні або овальні – 196-197 г. Новгородські гривні були в обміні до XV ст., а всі інші – до XIV ст.

Норманська теорія – висунута в XVIII ст. німецьким вченими Байєром, Міллером і Шльоцером. Стверджує, ніби держава у східних слов'ян сформувалася не внаслідок їхнього внутрішнього самостійного, соціально-економічного розвитку, а була створена пришельцями із Скандинавії – «норманськими» або «варязькими» князями.

Полюддя - в IX-X ст.. щорічний об'їзд київським князем своєї під владної території, збір данини, «сбор одежд» (вірогідно, хутра) і збування зібраних цінностей вниз по Дніпру, Дону у Візантію та землі Арабського Халіфату.

«Руська Правда» - перша писана пам'ятка звичаєвого права Київської Русі. Збереглася у трьох редакціях: короткій, поширеній і скороченій.

Роздробленість – доба роздробленості, історичний період в історії Київської Русі (сер. XII – XIII ст.). Характеризується зміною державного устрою Київської Русі та форми її правління. Від централізованої монархії управління державою перейшло до колективного сюзеренітету (об'єднання найважливіших князів), узаконеного Любецьким з'їздом. Устрій Київської Русі часів роздробленості можна порівняти з сучасними федераціями — державами, що складаються з кількох державних утворень, за якими зберігається певна самостійність.

Русь – назва історичного регіону в Центральній та Східній Європі з центром у середньому Подніпров'ї. У XI – XIII ст.. позначала так звану Руську землю довкола Києва, Чернігова і Переяслава, що була осердям середньовічної держави Київська Русь. має чотири основних значення: етнічне – «русь» - народ, плем'я, тощо; соціальне – «русь» - суспільний порядок або стан; географічне – «русь» як територія, земля; політичне – «русь» як держава.

Удільні князівства – феодальні володіння на Русі в XII - XVI ст., що утворилися внаслідок роздроблення великих феодальних князівств після розпаду Київської держави. Номінально перебували у васальній залежності від великого князя, однак фактично були незалежними (мали своє військо, гроші, суд, установи).

Літопис – історичний твір, в якому розповідь про події та факти подаються в хронологічній **“Україна”** – наприкінці XII – на початку XIII ст. **“Україною”** називали території Південно-Західної Русі. З часом, назва поширюється на інші українські землі.

Смерди, закупи, рядовичі – категорії селян Київської Русі, які відрізнялися майновою і соціальною нерівністю.

Любецький з'їзд – з'їзд князів у 1097 р. у Любечі. На ньому було визнано принцип вотчинного володіння землею. Це узаконювало роздроблення Давньоруської держави на окремі спадкові князівства.

Хозари, печеніги, половці – тюркомовні кочові народи, які мешкали у Прикаспійських степах, північному Кавказі, Приазов'ї та частині Криму. Здійснювали постійні набіги на Київську Русь.

Золота Орда – феодальна держава утворена монголо-татарами у XIII ст. Засновником її був хан Батий. Територія З.о. охоплювала Сх. Сибір, Сер. Азію та територію Сх. Європи до Подністров'я. Землі Київської Русі були у васальній залежності від орди., сплачували данину. З.о. була полієтнічною, відсталою у культурному відношенні. Через сепаратизм окремих ханів, визвольні повстання підкорених народів З.о. на початку XVI ст. перестає існувати.

Ярлик (від тюркського *ярл-ек* – *наказ, веління*), ярлики були грамотами золотоординських ханів, дипломатичного або внутрішнього призначення, якими надавалося право на володіння, державами чи провінціями, що підлягали Орді. Ярлик визначав також обсяг компетенції правителів 13-15 ст. окреслював політичний лад, адміністративно-територіальний устрій, норми права, види та порядок феодальної залежності, податки тощо.

Проблемно-пошукові запитання

1. Передумови виникнення держави у слов'ян?
2. За яких обставин утворилася держава Київська Русь?
3. Які періоди виділяють у політичній історії Київської Русі?
4. Які століття стали періодом найвищого розвитку Київської Русі?
5. За часів правління якого київського князя було розпочато складання єдиного зводу юридичних законів?
5. В чому полягає значення запровадження на Русі християнства?
6. Які негативні наслідки посилення феодальної роздробленності?
7. Коли вперше згадується назва «Україна» і що вона означала?:
8. Визначте історичне значення Київської Русі?

Теми для доповідей

1. Історія походження першої ранньофеодальної держави – Київська Русь.

2. Зовнішня політика князів Київської Русі.
3. Християнізація Русі та її культурно-політичні наслідки.
4. Боротьба слов'ян проти зовнішніх ворогів IX–XIII с.
5. Історичний портрет Володимира Великого та князя Ярослава Мудрого;

Тестові завдання

- 1. Правильно визначте категорії феодально залежного населення Київської Русі:**
а) бояри; б) ченці; в) смерди; г) дружинники;
- 2. Коли вперше і де вперше згадується назва «Україна»?**
а) Київський літопис 1242р.;
б) Іпатієвський літопис 1187р.;
в) Галицько-Волинський літопис 1340р.
- 3. Коли Київська Русь прийняла християнство?**
а) 860р. ; б) 988 р.; в) 1019 р.; г) 1025р.
- 4. Перлина давньоруської художньої літератури, створена наприкінці XII ст. в Київській Русі – це:**
а) «Повість минулих літ»; б) «Слово про закон і благодать»; в) «Слово о полку Ігоревім».
- 5. Визначте основну групу сільського населення Київської Русі:**
а) раби;
б) челядь;
в) смерди;
г) закупи.
- 6. Який перший кам'яний християнський храм було споруджено в Київській Русі?**
а) Софійський собор; б) Десятинна церква; в) Києво-Печерська Лавра.
- 7. Позначте ім'я князя, за правління якого почали карбувати перші руські монети:**
а) Ярослав;
б) Святослав;
в) Володимир;
г) Ярополк.
- 8. Хто з київських князів прибив свій щіт на воротах Царграда(Візантія)?**
а) Ігор;
б) Олег;
в) Святослав;

г) Ярослав.

9. У чому причина поразки руських загонів на р. Калка?

- а) зрада;
- б) переважаючі сили ворога;
- в) відсутність єдності руських князів;
- г) ворожнеча серед руських князів.

10. Київська Русь створювалась:

- а) шляхом добровільного об'єднання східнослов'янських племінних союзів;
- б) шляхом завоювання та насильницького приєднання територій до Києва;
- в) за бажанням правлячої династії розширити свої землі; г) шляхом поступового знищення язичництва;

Основна література:

1. Нагайник В.А., Влялько В.А. Витоки українського народу. Східнослов'янська держава Київська Русь. Конспект лекцій. – Одеса: ОГМІ, 2001. – С.4-79.
2. Краснянська Н.Д., Слободянюк О.Р. Історія України та української культури. Конспект лекцій Одеса: ОДЕКУ, 2018.-С.17-22. (електронна версія).
3. Бойко О.Д. Історія України. – К., 2001. – С.41-80.
4. Світлична В.В. Історія України. Навчальний посібник. – Львів, 2002. - С. 11-39.
5. Баран В., Грицак Я., Зайцев О. Історія України. Навчальний посібник. – Львів, 1996. – С.3-75.

Додаткова література:

1. Борисенко В.Й. Курс української історії. Навчальний посібник. – К., 1996. - С.3-69.
2. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – К., 1992.- С.3-110.
3. Історія Православ'я. Хронологічний довідник./ Укл. Бубнов І.В., Потопальська Т.М. – Одеса, ОГМІ, 2001. – С. 3-49.
4. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України. Навчальний посібник. – Харків, 2001. – С.4-102.
5. Історія України (За загальною ред. В.А. Смолія). –К., 1997. - С.10.

Семінар № 3. Історія українських земель в другій половині XII ст. – першій половині XIV ст Галицько-Волинська держава.

Мета теми: дати характеристику теоріям походження Галицько-Волинської держави; показати, що протягом ста років після занепаду Київської Русі Галицько-Волинська держава була її безпосереднім спадкоємцем, опорою української державності: вона зберегла від завоювання і асиміляції південну та західну гілки

східного слов'янства, сприяла їхній консолідації та усвідомленню власної самобутності; стала новим центром політичного, економічного та духовно-культурного життя; своєю орієнтацією на Захід відкрила доступ в українські землі західноєвропейським культурним впливам; сприяла розвитку міст, запровадженню по містах України Магдебурзького права; представляла східнослов'янську державність на міжнародній арені.

Вивчення зазначеного матеріалу потребує чіткого засвоєння змісту наступних понять та термінів: галицький князь Ярослав Осмомисл, політика династичних шлюбів, волинський князь Роман Мстиславович, Галицько-Волинська держава, князь Данило Романович, політика укладання союзів, розбудова нових міст, Магдебурзьке право, політичне ослаблення держави.

План семінарського заняття:

1. Виникнення Галицько-Волинської держави.
2. Галицько-Волинська держава у 1241-1340 рр
3. Початок формування української народності

Основні теоретичні аспекти, що мають бути опрацьовані на семінарському занятті:

Роман Мстиславич (бл. 1152 — 19 червня 1205) — великий князь київський (1204). Князь новгородський (1168—1170), володимирський (1170—1187, з 1188), галицький (1188, з 1199), з династії Рюриковичів. Галицько-волинський літописець титулує його «самодержцем всія Rusi» та «Володарем Руської землі». Засновник Галицько-Волинського князівства й монаршого правлячого роду Романовичів.

Данило Романович (Галицький) (1201-1264) - князь, старший син Романа Мстиславовича. Ще малолітнім покинув рідну землю, втікаючи з матір'ю та братом Васильком від бояр. З Польщі починає боротьбу за Волинські землі і в 1214 р. стає княжити у Володимири-Волинському, а згодом (1245) і у Галичі. Д.Р. був активним борцем за об'єднання Русі та створення антимонгольської коаліції в Європі. Мудрий та далекоглядний політик, полководець.

Хрестові Походи — у XIII ст німецькі рицарі Тевтонського ордену чимало разів нападали на словянські землі, але їм давали рішучий опір.

Міжусобні війни Київська Русь була позбавлена внутрішньої єдності, і її розпад був неминучим. Княжий рід більше не міг спільно управляти великою державою. Князі дотримувалися принципу «Каждо так тримає отчину свою». Але з XII ст. «Отчини» починають перетворюватися в незалежні князівства. Підйом ремесел і торгівлі прискорив розвиток нових міських центрів. На околицях молоді міста своїм багатством затирають старі. У XII–XIII ст. не тільки князі, але й бояри завели земельні володіння — вотчини, що міцно прив'язали їх до центрів, які стали швидко формуватися. Княжі усобиці підірвали обороноздатність Київської землі.

“**Україна**” – наприкінці XII – на початку XIII ст. “Україною” називали території Південно-Західної Русі. З часом, назва поширюється на інші українські землі.

Золота Орда - феодальна держава утворена монголо-татарами у XIII ст. Засновником її був хан Батий. Територія З.о. охоплювала Сх. Сибір, Сер. Азію та територію Сх. Європи до Подністров'я. Землі Київської Русі були у васальній залежності від З.о., сплачували данину. З.о. була поліетнічною, відсталою у культурному відношенні. Через сепаратизм окремих ханів, визвольні повстання підкорених народів З.о. на початку XVI ст. перестає існувати.

Магдебурзьке право – феодальне міське право, за яким міста частково звільнювалися від центральної адміністрації та влади феодалів і створювали органи самоврядування. Виникло у XIII ст. у м. Магдебурзі (Німеччина). У XIII–XIV ст. поширилося також у Польщі, Литві, Чехії, Білорусі та в Україні. В Україні його дістало в 1339 р. м. Санок Галицько-Волинського князівства, Львову його надано в 1356, Києву – в 1497 р.

Династична дипломатія – це явище, що передбачує шлюб між представниками правлячих династій, покликаний налагодити політичні відносини, закріпити союз, залагодити конфлікт або уникнути його. Шлюбна дипломатія була одним з основних способів закріплення угод та укладення політичних союзів в Київській Русі. Династичні шлюби укладались як для закріплення міжнародних угод, так і для заспокоєння внутрішніх міжусобиць між місцевими князями.

Проблемно-пошукові запитання

1. Скільки існує теорій формування Галицько-Волинського князівства? Дайте їм коротку характеристику.
2. За яких обставин утворилося Галицько-Волинське князівство і коли?
3. Охарактеризуйте роль Романа Мстиславовича?

4. Скільки років продовжувалась боротьба за галицький престол?
5. Охарактеризуйте роль Данила Галицького в історії Галицько-Волинської держави.
6. Хто був останнім князем Галицько-Волинського князівства?
7. Визначте історичне значення Галицько-Волинського князівства.
8. Коли вперше і де згадується назва «Україна»? Які походження цієї назви?

Теми для доповідей

- 1.Зародження та етапи формування Галицького князівства;
2. Роман Мстиславович – засновник Галицько-Волинської держави;
3. Князь Данило Романович Галицький;
- 4.Історичне значення Галицько-Волинського князівства в історії України.

Тестові завдання

- 1. Позначте рік, у якому об'єдналися Галицьке і Волинське князівства в єдину Галицько-Волинську державу:**
а) 1171р.; б) 1185 р.; в) 1199 р.; г) 1238 р.;
- 2. Яке ім'я князя ,що став засновником Галицько- Волинської держави:**
а)Данило Галицький;
б)Мстислав Удатний;
в)Роман Мстиславич;
г)Ярослав Осмомисл.
- 3. В якому місті Данило Галицький прийняв корону від Папи Римського Іннокентія IV?**
а) м. Ярослав ; б) Холм; в) Перемишль; г) Дорогичин;
- 4. Позначте називу титулу Юрія 1, засвідченого його печаткою:**
а)князь Галичини і Волині;
б)князь Київський;
в)король Львівський;
г)король Русі.
- 5. Визначте вірну відповідь: Скільки років продовжувалась боротьба за галицький престол:**
а) 1199-1205 pp.; б) 1205-1238 pp.; в) 1205-1245 pp.; г) 1264-1340 pp.;
- 6. До якого часу належить перша письмова згадка про м.Львів?**
а) 1256 р.

б) 1240 р.

в) 1410 р.

7. Позначте князівство, яке стало спадкоємцем Київської Русі і головним політичним центром майбутньої України:

а). Київське князівство;

б). Ростово-Сузdalське князівство;

в). Чернігово-Сіверське князівство; г

г). Галицько-Волинське князівство

8. В якому літописі вперше зустрічається назва “Україна”?

а) Густинський; б) Острозький; в) Львівський; г) Іпатіївський;

9. Входження українських земель до складу Великого князівства Литовського стало результатом: а) боротьби литовських князів із монголо-татарськими ханами; б) боротьби литвинів з польською шляхтою; в) боротьби з Московським князівством; г) боротьби з Тевтонським орденом;

10.Що таке магістрат: а)центральний орган державного управління Російської держави у справах Лівобережжя; б) орган міського самоврядування в українських містах, що мали магдебурзьке право; в) режим політичної влади, встановлений у 1919-1921 рр.; г) адміністративно-територіальна одиниця Нової Січі;

Основна література:

1.Влялько В.А., Довженко Л.В. Історія українських земель у II-й половині XII - I-й половині XIV ст. ст. Галицько-Волинська держава: Конспект лекції з дисципліни «Історія України». - Одеса: ОГМІ, 1999.-С.3-31.

2.Краснянська Н.Д., Слободянюк О.Р.Історія України та української культури. Конспект лекцій Одеса: ОДЕКУ, 2018.- С.23-30. (електронна версія).

3. Аркас М. Історія України-Русі. - Одеса, 1994. – С.107-127.

4. Братко-Кутинський О.А. Нащадки Святої Трійці. – К., 1992. – С.4-6, 24.

5. . Бойко О.Д. Історія України: Посібник. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. – С.90-96.

Додаткова література:

1. Зайцев Ю. та ін. Історія України. Навчальний посібник. – Львів, 1996. – С.75-83.

2. Заставний Ф.Д. Географія України: У двох кн. – Львів, 1994. – С.6-7.

3. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніших часів і до ХХІ ст. – Харків, 2001. – С.104-122.

4. Костомаров М. Історія України в життєписах визначних її діячів. – К., 1991. – С.127-159.

5. Сергійчук В.І. Національна символіка України. – К., 1992. – С.6-11.

Семінар № 4. Культура Київської Русі і культура Галицько-Волинської держави

Мета теми: Розкрити значення поняття культури, національної культури, показати в яких історичних умовах розвивалась культура давніх слов'ян. Показати значення прийняття християнства для розвитку писемності, освіти, літератури, архітектури, живопису та образотворчого мистецтва Київської Русі та Галицько-Волинської держави.

Вивчення зазначеного матеріалу потребує чіткого засвоєння змісту наступних понять та термінів : культура, релігія, світова релігія, язичництво, християнство, слов'янська писемність, літопис, билини, мозаїка, фреска, ікони, книжкова мініатюра

План семінарського заняття:

1. Культура дохристиянської Русі
2. Вплив християнства на розвиток культури в Київській Русі.
3. Культура Галицько-Волинської держав.

Основні теоретичні аспекти, що мають бути опрацьовані на семінарському занятті

Язичництво — загальна назва для усіх релігій, міфологічних та світоглядних систем, витворюваних у межах того чи іншого народу або групи споріднених народів. На Русі (у Київській державі) язичництво було поширене до впровадження християнства. Найвідомішими руськими богами були: Велес (або Волос) (покровитель науки, знань і мудрості; торгівлі, худоби, магії), Мокоша (богиня-мати, богиня прядіння); Дажбог (бог зимового сонця), Хорс (бог сонця), а також Ярило (бог літнього сонця, родючості та плодючості); Сварог (бог неба і Зодіаку, бог-коваль), Сварожич (бог-вогонь); балтський ^[джерело?] бог Перун (бог війни, блискавки і грому) з'явився у руському пантеоні у пізніший час; ряд інших богів. У 988 році князь Володимир хрестив Русь, оголосивши язичництво поза законом і санкціював полювання на руських священників і знищення святилищ. Але язичницькі волхви ще протягом двох з половиною століть піднімали повстання на околицях держави. У далеких від столиць князівств місцевостях народна віра зберігала провідну роль ще у 13 столітті (Галичина, Волинь). Попри намагання знищити будь-які прояви древньої віри серед населення Русі, деякі язичницькі культури та обряди ще довго зберігалися та

відправлялися потайки, а деякі трансформувалися у християнські обряди з елементами язичництва (так зване «двоєвір'я» та синтез релігій: коломийки, веснянки, колядки, щедрівки, хороводи, свято Іvana Купала, масляна, оскільки церква намагалася підлаштувати язичницькі свята під християнські) та й противали дотеп

Літопис давньоруський історичний твір, де всі події записувалися за роками, тобто у хронологічній послідовності.

Берестяні грамоти (давньокиївськ. *бересто*, укр. *берест*, *березто*, рос. *береста* — «кора, луб берези») — пам'ятки давньої східнослов'янської писемності (XI–XV ст.), написані на доступному дешевому матеріалі — бересті. Текст продряпувався, видавлювався писалом — загостреним металевим або кістяним стрижнем, на протилежному кінці якого (нерідко оздобленому) було вушко для підвішування його до пояса. Чимало писал вушка не мали. Іноді протилежний плаский кінець обробляли у вигляді якогось силуeta. Завдяки такому способу нанесення текст зберігався і в ґрунті. Ймовірно, берестяна писемність існувала повсюди на Русі та в Новгороді, але не скрізь місцевий ґрунт сприяв консервації берести. Про поширеність берестяних грамот свідчать численні знахідки писал у різних містах, у тому числі в Києві.

Мозаїка — зображення з використанням різноманітних камінців чи шматочків непрозорого кольорового скла.

Пектораль — дорогоцінна металева нагрудна прикра,

Фреска — живописний твір, виконаний водяними фарбами на свіжій вогкій штукатурці

Ікона (грец. εἰκόνα — малюнок, образ, зображення) — живописне, мозаїчне або рельєфне зображення Ісуса Христа, Богородиці, святих і подій Святого Письма. Перші ікони в Україні були візантійського походження, і найстарші ікони, які збереглися до нашого часу, датуються 11-12 століттями. Це були ікони писані на дереві, а також викарбувані на камені (стеатит, шиферний камінь тощо). Серед давньоруських іконописців найбільше славився Аліпій Печерський. Деякі ікони були в Україні особливо шановані, славилися як чудотворні і часто ставали предметом воєнної здобичі або дарування. Найвідоміші з них: Вишгородська («Володимирська», 11 ст.), Ігоревська (11 ст.), Чернігівська (12 ст.). Печерська (14, Холмська, Зарваницька, Самбірська, Волинська Богородиця, Марії Повч, Покрови з Січової церкви на Запоріжжі тощо).

Оранта (*orans* — «той, що молиться») — один із основних типів зображення Божої Матері. **Оранта** зображувалася з піднятими вгору руками — жест адорації (молитви). Це один із найдавніших жестів, що звернений до Бога, і означав благання, прохання.

Храмова архітектура — споруди, пов'язані з релігією, з богослужінням, з церквою; та, що належить церкві

. **Руська Правда** — збірник законів. Давньоруське право стояло на сторожі інтересів князя та його адміністрації, дружинної знаті, пізніше феодалів — землевласників. Разом з тим "Руська правда" утверджувала в судовій системі більш цивілізовани стосунки, обмежуючи кровну помсту, а пізніше її заборонила.

Билині (*старіни, старинки*) — жанр героїчного епосу. Билинні сюжети створені переважно в часи Київської Русі. Здебільшого билини прославляють подвиги народних героїв та богатирів і своїм сюжетом пов'язані з Києвом та князем Володимиром. Головні центри билинного епосу — Київ, Чернігів, Галич (давній) і Новгород Великий. Билини мають реальну історичну основу, прототипами героїв могли бути реальні історичні особистості, сюжети із життя яких протягом тривалого часу обросли надзвичайними дивними рисами. Найбільш популярними є билини про Іллю Муромця, Добриню Микитича та Олексія Поповича. Більшість билин була записана наприкінці 18-19 ст. на півночі Російської імперії, в Україні билинні сюжети збереглися в інших фольклорних жанрах. Зокрема, відомі українські народні казки про Іллю Муромця^[1], думи про Олексія Поповича, пісні про Джурила

Ізборники 1073 та 1076 років — пам'ятки давньоруського перекладного письменства, створені для чернігівського князя Святослава Ярославича, відомі також як **Ізборники Святослава**. Одні з найдавніших писемних пам'яток давньослов'янської й давньоруської мови на теренах України.

Проблемно-пошукові запитання

- 1.Що таке культура?
- 2.Яка релігія була у давніх слов'ян?
3. Де зосереджується розвиток освіти в Київській Русі після прийняття Християнства?
4. Які твори давньоруської літератури вам відомі?
5. Який оригінальний історико-літературний жанр існував в Київській Русі? Наведіть приклади.
6. Який вплив мало Християнство на розвиток архітектури Київської Русі? Наведіть приклади.
7. Які нові жанри з'являються в образотворчому мистецтві?
8. Як розвивалась культура в Галицько-Волинської державі?
9. Яке значення для розвитку сучасної України має культурна спадщина Київської Русі та Галицько-Волинської держави ?

Теми для доповідей

1. Вплив християнства на культуру Київської Русі;
2. Розвиток освіти і літератури в Київської Русі;
- 3..Архітектура і образотворче мистецтва в Київській Русі;
- 4.Міфологія східних слов'ян, обряди та свята.
- 5.Галицько-волинський літопис, його значення та вплив на пізніший розвиток літератури.

Тестові завдання

1. Визначте вірну відповідь:

Слово «культура» спочатку тлумачилося як:

- а) правильна поведінка в суспільстві;
- б) способи обробки землі;
- в) інтелектуальні досягнення людства;
- г) матеріальні досягнення людств

2. Визначте вірну відповідь:

Після запровадження християнства мистецтво Київської держави зазнало найбільшого впливу з боку:

- а) мистецтва середньовічної Франції;
- б) Візантійського мистецтва;
- в) мавританського мистецтва
- г) мистецтва цивілізації доколумбової Америки.

3. Визначте вірну відповідь:

Агапіт Печерський в часи Київської Русі був:

- а) архітектором; б) літописцем; в) цілителем тяжких захворювань; г) бандуристом.

4. Визначте правильну дату:

В якому році з'явилася перша літописна згадка про «Україну»?

- а) 1187 р.; б) 988 р.; в) 1340 р.; г) 1170р.

5. Визначте вірну відповідь: Яке призначення духовної культури?:

- а) задоволення інтелектуальних та емоційних потреб;
- б) надавати задоволення, радість, втіху;
- в) розвивати загальні здатності людини;
- г) розрізняти духові інструменти.

6. Яка культура мала вирішальний вплив на розвиток храмового будівництва Київської Русі в період її розвитку?

а) західноєвропейська; б) варязька; в) хозарська; г) візантійська

7. Зроблені від руки малюнки, багатобарвні ілюстрації, що їх виконували клейовими й іншими фарбами в рукописних книгах:

а) фрески; б) ікони; в) мозаїки; г) мініатюри.

8. Перлина давньоруської художньої літератури, створена наприкінці XII ст. в Київській Русі – це:

а) «Повість минулих літ»; б) «Слово про закон і благодать»; в) «Слово о полку Ігоревім».

9. Який перший кам'яний християнський храм було споруджено в Київській Русі?

а) Софійський собор; б) Десятинна церква; в) Києво-Печерська Лавра.

10. Перший юридичний збірник «Руська Правда» був укладений:

а) кн. Ольгою; б) кн. Ярославом Мудрим; в) кн. Аскольдом; г) кн. Рюриком;

Основна література:

1. Глушкова Н.М. Історія української культури: Конспект лекцій. – Одеса: Вид-во “ТЭС”, 2012. – С.21-43.

2. Краснянська Н.Д., Слободянюк О.Р. Історія України та української культури. Конспект лекцій Одеса: ОДЕКУ, 2018.- С. 32-45. (електронна версія).

3. Бойко О.Д. Історія України: Посібник. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. – С.80-96.

4. Кордон М.В. Історія української культури: навч.посіб.-Львів: «Магнолія 2006», 2011.- С.38-62.

5. Світлична В.В. Історія України: Навч. посіб./За ред. Ю.М. Алексєєва. – 3-є вид. – К.: «Каравела», 2006. – 588 с

Додаткова література:

1. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: Навч. вид./ За загальн. ред. Яртися А.В., Шендрика С.М., Черепанової С.О. – Львів: Світ, 1994. – С.20-80.

2. Субтельний О. Україна: Історія: навчальний посібник / О. Субтельний. – 3-є вид. перероб. і доп. – Київ: Либідь, 1996. – 720

3. Українська культура: історія і сучасність: Навч. посібник / За ред. Черепанової С.О. – Львів: Світ, 1994. – 456 с.

Семінар № 5. Поступове загарбання українських земель іноземними державами (40-і рр. XIVст. - перша половина XVI ст.). Виникнення і розвиток українського козацтва. Українські землі у складі Речі Посполитої.

Мета теми: показати боротьбу за українські землі між Польщею і Литвою, порівняти «Тиху» литовську експансію і насильницьке польське завоювання українських земель. Розкрити зміст етапів об'єднання Литовського князівства і Польського королівства. Показати наслідки Кревської і Люблінської унії. Розкрити соціально-економічний розвиток українських земель у складі Речі Посполитої. Укладання Берестецької церковної унії та її наслідки для українського народу. Братства у захисті православ'я і розвитку української культури. Розкрити причини виникнення козацтва, етнічний його склад. Дати характеристику і ознаки державності Запорізької Січі. Показати відносини між козаками і урядом Речі Посполитої. Зосередиться на основних напрямках зовнішньої політики Запорізької Січі, яка наприкінці XVI - початку XVII ст. стає центром визвольного руху українського народу.

Вивчення зазначеного матеріалу потребує чіткого засвоєння змісту наступних понять та термінів: Велике князівство Литовське, Річ Посполиті, експансія, унія (Кревська, Люблінська, Брестська), уніатська церква (греко-католицька), братства, Литовські статути, Магдебурзьке право, Тевтонський орден, українське козацтво, Дике Поле, магнати, шляхта, Запорізька січ, козацька республіка, гетьман, реєстрові козаки, паланка, курінь, чайка, клейноди, старшина

План семінарського заняття

- 1.Українські землі у складі Литовсько-Руської держави:
- 2.Зародження та розвиток козацтва. Суспільно-політична організація Запорозької Січі.
- 3.Люблінська унія та її історичні наслідки для України.
- 4.Посилення соціального, релігійного та національного гноблення. Козацько-селянські повстання кінця XV – першої пол. XVI ст.

Основні теоретичні аспекти, що мають бути опрацьовані на семінарському занятті:

Берестейська унія – (1596 р.) об'єднання (злука) православної та католицької (Вселенської) церков України та Білорусі. Умовами було визнання православними католицької доктрини про чистилище, походження Святого Духа, дотримання візантійського обряду, слов'янської мови у богослужінні та юліанського календаря.

Кревська унія – (1385 р.) державно-політичний союз Польського королівства і Великого князівства Литовського оформленій у м. Крево (Білорусія). За умовами унії

Литовський князь Ягайло сідав на польський престол, зобов'язавшись впроваджувати католицизм, передати полякам казну, білоруські та українські землі.

Литовські статути – кодекс законів феодального права (1529, 1566, 1588). Литовськими статутами користувалися в судах України, особливо Правобережної до XVII-XVIII ст.

Люблінська унія – (1569 р.) угода між Польщею та Литвою про утворення спільної держави – Речі Посполитої. Єдиними мали бути король, сейм, сенат, грошова система. Після Люблінської унії більшість українських земель опинилися в складі шляхетської Польщі.

Городельська унія (1413 р.) – Литви з Польщею. Забезпечувала литовцям права, рівні з правами поляків, за умовою прийняття ними католицтва. Таким чином, католицьке населення Великого князівства Литовського було поставлено над православним, що призвело до загострення відносин між ними.

Берестейська унія (1596 р.) – унія (об'єднання) православної церкви України і католицької церкви на умовах залежності від папи римського із збереженням в рамках Київської митрополії адміністративної та обрядової автономії, із збереженням східного обряду в греко-католицькій церкві.

Братства – національно-релігійні громадські організації православних міщан (жителів міст) України та Білорусі, які виникли в XVI ст. Створюючись при православних церквах, Б. виконували не лише релігійні, а й політичні, економічні, культурно-просвітницькі та інші функції. Ідеологія братського руху близька до ідеології західноєвропейської Реформації. Б. брали активну участь у боротьбі українського народу проти національно-релігійного і соціального гніту з боку польської шляхти і католицької церкви, прагнули перетворити православну церкву в знаряддя зміцнення своїх соціально-політичних позицій в суспільстві. У XVIII ст. суспільно-політична діяльність Б. стала занепадати, а в XIX ст. Б. вже повністю відійшли від проблем суспільно-політичного та культурного життя українського народу.

Дике поле – доволі широка смуга між Кримським ханством і Литовським князівством (з 1569 р. - Річчю Посполитою), на яку не поширювалася нічия влада. За словами одного з кримських ханів, висловленими в листі до великого князя литовського (початок XVI ст.): «То земля не моя і не твоя, лише Богова». А земля ця буяла від розкошів рослинного світу і багатства світу тваринного.

Греко-католицька церква (уніатська церква) – християнське об'єднання, створене Берестейською унією в 1569 р.

Грюнвальдська битва 1410 року (Битва під Танненбергом 1410) – битва, яка відбулася під час «Великої війни» 1409 – 1411 років між військами держави Тевтонського ордену та об'єднаними військами Королівства Польського і Великого князівства Литовського, Руського і Жематійського поблизу сіл Грюнвальд і Танненберг – нині Стембарк (землі держави Тевтонського Ордену, нині територія Польщі) 15 липня 1410 р.

Кіш (тат. – укріплений табір) – 1) Військовий табір в Україні (XVI-XVII ст.); 2) Військове товариство (громада) запорозьких козаків, а також назва Запорозької Січі з її адміністративно-військовою системою управління.

Кіш Запорозької Січі – центральний орган управління в Запорозькій Січі, що відав адміністративними, військовими, фінансовими, судовими та іншими справами. Виник з часу заснування Січі (XVI ст.), обирається і контролюється козацькою радою.

Військо Запорозьке – у XVI ст. офіційна назва козацького війська, а від середини XVII ст. - Української козацької держави. Назву «В.З.» слід відрізняти від Низового В.З., тобто Запорозької Січі.

Військова Рада – зібрання козаків в Січі, в якому брали участь всі козаки. На В.Р., яка скликалась на Різдво, обирали військову старшину: кошового отамана, писаря, суддю, осавула, довбиша, пушкаря, товмача та кантаржея. В.В. скликалася також на Великдень і Покрову. Не перетворилася на орган влади через невизначеність її складу і компетенції. Поступово позбавляється своєї ролі на користь Старшинської Раді. (див.)

Військова старшина – керівники окремих військових частин та носії урядових функцій у козацьку добу. До 1648 р. В.с. мала характер тільки військового керівництва (полків і сотень). За Гетьманщини В.с. стала також виконавчим органом державного управління, а старшини, до неї належні, - урядовцями. В.С. поділялася на ген.В.с. (генральні - обозний, суддя, писарі, підскарбій, осавул, хорунжий, бунчужний), полкову В.с. (сотенні - отаман, писар, осавул, хорунжий). На Запоріжжі існувала січова В.с., до складу якої входили - січові - суддя, писар і осавул, що їх Січова Рада вибирала на один рік.

Клейноди – відзнаки та атрибути влади козацької старшини XVI-XVIII ст. До клейнод належали: корогви (прапор), бунчук, булава, гербова печатка, литаври тощо. Клейноди поділялися на гетьманські (вручалися польським королем, пізніше російським царем), полкові, сотенні (вручалися військовою радою Запорозької Січі), курінні (вручалися курінною радою), паланкові (вручалися кошовим). Клейноди було скасовано у 60-80-х роках XVIII ст. Після остаточного зруйнування Запорозької Січі в 1775 р. клейноди були вивезені царськими властями, в Україні їх немає до цього часу.

Козак – термін «козак» уперше згадується в Початковій монгольській хроніці 1240 р. Означає «схильний до розбою, завоювання». У кримських татар цей термін відомий з XIV ст. як «страж», «стражник».

Козацтво – один із станів українського населення XVI - XVIII ст. Складалося з козаків. Поділялося на групи: реєстрове (знаходилося на державній службі, отримувало платню, землі); нереєстрове (не вписане до реєстру, практично соціально не захищене); січове, або кошове (знаходилося на Січі і належало до певного куреня); паланкове (проживало на хуторах та зимівниках, належало до певної паланки). Поступово відбувалося соціальне розшарування козацтва - виділялися козацькі старшини і прості козаки.

Козацька Рада – військова рада, загальні козацькі збори, орган козацького управління в Україні в XVI-XVIII ст. На К.Р. обговорювали і вирішували питання внутрішньої і зовнішньої політики, адміністративні, судові і військові справи, обирали і скидали гетьманів та козацьку старшину.

Городові козаки – частина українського козацтва, яке проживало не на Січі, а на волостях або городах – землях, що були під владою місцевої адміністрації Великого князівства Литовського; назва козацького стану у XVII-XVIII ст., до якого належали особи, внесені до козацьких списків (компутів).

Реєстрове козацтво – частина українського козацтва, яка перебувала на державній військовій службі і була записана в окремий список – реєстр.

Фільварок – хутір, ферма. У XIV - першій половині XIX ст. в Польщі, Литві, Білорусі, Правобережній Україні - комплекс земельних угідь, на яких феодал вів власне господарство, використовуючи працю кріпосних селян.

Шляхта – привілейований стан у феодальній Польщі, Литві та на загарбаніх ними в XIV -XVIII ст. українських землях.

Цехи – об'єднання міських ремісників однієї чи споріднених спеціальностей для захисту своїх інтересів, виробництва й збуту своїх товарів.

Хортиця – найбільший острів на Дніпрі, розташований у районі міста Запоріжжя, нижче Дніпрогесу. Унікальний природний та історичний комплекс. Хортиця є одним із Семи чудес України. У 15 сторіччі Хортиця стала центром формування протидії Польщі з боку козаків.

Яничари – регулярна піхота в Османській імперії що діяла у 14 – 19 ст. Яничари спершу набиралися з полонених, потім поповнювалася примусовим набором дітей християн підданих та дітьми захоплених підданих.

Проблемно-пошукові запитання

1. Охарактеризуйте становище українських земель у складі Великого князівства Литовського.
2. Скільки було етапів об'єднання Литовського князівства і Польського королівства і що вони собою представляли?
3. Охарактеризуйте політику Польщі щодо українських земель.
4. Що собою представляли братства?
5. Визначте причини, які привели до виникнення українського козацтва.
6. Проаналізуйте діяльність гетьмана П. Коняшевич-Сагайдачного.
7. Назвіть дві хвили козацько-селянських повстань кінця XVI – початку XVII ст., зробіть висновок про їх історичне значення.

Теми для доповідей

- 1.Дмитро Байда-Вишневецький: правда і народна ідеалізація;
- 2.Запорізька Січ – центр визвольних змагань українського народу;
- 3.П. Коняшевич-Сагайдачний – гетьман українського козацтва;
- 4.Запорозька Січ – відродження державної незалежності України;
- 5.Культура козацтва;

Тестові завдання

- 1. Позначте причину, яка спонукала Велике князівство Литовське укласти Люблінську унію з Польським королівством:**
 - а) військова допомога в боротьбі проти Османської імперії;
 - б) військова підтримка у відсічі агресії з боку Тевтонського ордену;
 - в) поразка у війні з Московською державою;
 - г) бажання увійти до складу Великого польського королівства;
- 2. Позначте, унаслідок якої битви українські землі остаточно звільнилися від золотоординської навали:**
 - а) битва біля Синіх Вод;
 - б) битва при Грюнвальді;
 - в) Куліковська битва;
 - г) битва на р. Калка;
- 3. Входження українських земель до складу Великого князівства Литовського стало результатом:**
 - а) боротьби литовських князів із монголо-татарськими ханами;

б) боротьби литвинів з польською шляхтою;

в) боротьби з Московським князівством;

г) боротьби з Тевтонським орденом;

4. Акт, який знаменував утворення державного союзу Польщі та Литви в 1385 р. має назву:

а) Люблінська унія; б) Кревська унія; в) Городельська унія; г) Віленська угода;

5. Основний зміст Брестської унії 1596 р.:

а) політичний; б) державний; в) просвітницький; г) релігійний;

6. Перша згадка про українських козаків у писемних джерелах датується:

а) 1362 р.;

б) 1385 р.;

в) 1471 р.;

г) 1489 р.

7. Одним із наслідків Укладення Люблінської унії стало:

а) відновлення удільних князівств на українських землях;

б) збереження литовського сейму та руської мови на українських землях;

в) входження українських земель до складу Польського королівства;

г) скасування литовських статутів і впровадження польського судочинства.

8. Керівник козацько-селянського повстання 1637 р.:

а) Я. Остряний; б) Т. Троянило; в) П. Бут; г) М. Жмайло;

9. Основна причина виникнення українського козацтва:

а) в окремих випадках – організаторська роль місцевих, прикордонних землевласників і урядовців;

б) посилення соціального, національного і релігійного гніту з боку уряду Речі Посполитої;

в) постійна військова небезпека з боку Кримського хана та кочових татарських племен;

10. Позначте, коли було підписано Кревську унію між Литвою і Польщею:

А. 1385 р.;

Б. 1413 р.;

В. 1569 р.;

Г. 1596 р.

Основна література:

1. Нагайник В.А., Влялько В.А. Українські землі у складі Польського королівства і Литовського князівства та їх об'єднаної держави Речі Посполитої: Конспект лекцій з розділу «Середньовічна історія України». – Одеса: ОДЕКУ. 2003. – С. 4-82.
- 2.. Краснянська Н.Д., Слободянюк О.Р. Історія України та української культури. Конспект лекцій Одеса: ОДЕКУ, 2018.- С.48-56. (електронна версія).
3. Бойко О.Д. Історія України. – К., 2001. - С.97-147.
4. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К., 1992. – С.139-233.
5. Зайцев Ю. та ін. Історія України. Навчальний посібник. – Львів, 1996. – С.85-112.

Додаткова література:

1. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніший часів і до ХХІ ст. Начальний посібник. – Харків, 2001.- С.123-139, 159-176. 26. Січинський В. Чужинці про Україну.– К., 1992. – 76 с.
2. Сушинський Б. Козацькі вожді України. – Одеса, 1998. – С. 35-45.
- 3.. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків: В 3-х т.- Т.1. – К., 1990. – 204 с.

Семінар №6 «Українська культура XIV-перша половина XVII ст.»

Мета теми: Розкрити етапи формування української народності та її культури; показати роль братств в релігійно-культурному русі; значення полемічної літератури та її роль у боротьбі з уніатами. Виникнення перших вищих навчальних закладів та їх засновників. Дати характеристику новим напрямам і стилям в архітектурі і мистецтві.

Вивчення зазначеного матеріалу потребує чіткого засвоєння змісту наступних понять та термінів: народність, полемічна література, уніати, єзуїти, ренесанс, гуманізм, братства, ідеологія, колегіум, академія, перша українська друкарня, графіка

План семінарського заняття

1. Історичні та суспільно-політичні умови розвитку української культури. Полемічна література
2. Розвиток освіти, науки, книгодрукування. Культурна і просвітницька діяльність П.Могили.
3. Архітектура і мистецтво

Основні теоретичні аспекти, що мають бути опрацьовані на семінарському занятті:

Іпатіївський літопис - найдавніше староруське літописне зведення, укладене в Україні на початку XV ст., в якому викладено історію Київської Русі. Поділяється на

три частини: "Повість минулих літ" (доводить до 1117 р.). Київський літопис (від 1118 до 1199), та Галицько-Волинський літопис (від поч.ХІІІ ст. до 1292).

Києво-Могилянська Академія - один з перших вищих навчальних закладів в Україні, та й у Сх. Європі. Бере свій початок з 1631 р., коли за митрополита П. Могили Лаврська та Братська школи були об'єднані у колегіум, а згодом у К.-М.а. Із стін її вийшло чимало видатних вчених, державних діячів, козацьких старшин, церковних ієреїв. У 1817 р. академію було закрито

Петро Могила - релігійний і культурний діяч, богослов і мислитель. Народився в родині Молдавського господаря Симеона 21.12.1596. Освіту здобув у Львівській братській школі та за кордоном. У 1625 р. прийняв чернецтво. З 1627 р. - архімандрит Києво-Печерської лаври, з 1632 р. - митрополит Київський, Галицький і всієї Русі, екзарх Константинопольського патріарха. Розширив сферу вживання української мови в книгодрукуванні, богослужбах, перекладах, готував українське видання Біблії. Своїми реформами вивів православну церкву з кризи та занепаду. У 1632 р. заснував Києво-Могилянську колегію. Найбільш відомими творами є "Короткий Катехизис" (1645 р.) ("Требник" (1646). Помер в січні 1647 р.

Ренесанс — відродження в культурному і ідейному розвитку країн Європи у XV-XVI ст. В Україні в архітектурі XVI ст. особливо було відчутне європейське відродження. До споруд, на яких позначився вплив ренесансу, слід віднести ратушу та Успенську церкву у Львову замки в Перемишлі, Староконстантинові, Бучачі та інших містах.

Бароко напрям у європейській культурі XVII – першої половини XVIII ст., що характеризується пишністю, химерністю та вишуканістю форм.

Іван Федоров український першодрукар. В 1573 р. у Львові створив власну друкарню, в якій у 1574 р. надрукував "Апостол" і "Буквар" ("Граматику"). Згодом перейшов на службу до князя К.Острозького для якого створив Острозьку друкарню. У 1581 р. видав Острозьку Біблію. Помер та похований у Львові

"Литовські Статути" (1529, 1566, 1588) - кодексові закони Литовської держави мали називу Литовського статуту. Литовські статути були кодексом законів феодального права. У них все населення поділялося чітко на дві нерівноправні групи. Перша група - панівний клас - феодали (княжата, панята, шляхтичі, магнати), які мали всю повноту влади. Другу, нижчу групу становило феодально експлуатоване населення, права якого поступово зменшувалися і більша частина якого

перетворювалася на кріпаків. До цієї групи належали тяглові селяни, ремісники та ін. Литовськими статутами користувалися в судах України, особливо Правобережної не тольки в XVI, а часто і в XVII-XVIII ст.

Реформація — (лат.— перетворення, виправлення) — широкий антифеодальний и антикатолицький рух в Європі в першій половині XVI ст. цей рух мав на меті зірвати з феодальних відносин "ореол святості". Ідеологи реформації заперечували верховну владу римського папи, вимагали створення національних церков і богослужіння національною мовою, проти культу святих, проти церковного землеволодіння. В Україні в XVI ст. широкого реформаційного руху не було, бо буржуазні елементи були слабкими.

Братства — національно-релігійні громадські організації руських (українських і білоруських) православних та унійних шляхти та міщан у XVI–XVIII ст. Виникли на базі традиційних церковних **братств** при парафіяльних храмах.

Гуманізм (лат. *humanitas* — «людяність», *humanus* — «людяний», *homo* — «людина») — це філософська та етична позиція, яка надає особливого значення цінності людей та сприянні людям (як індивідуумам, так і групам), і в загальному віддає перевагу критичному мисленню та доказам (раціональним та емпіричним) над прийняттям догмату або забобонів. Поняття гуманізму, як суспільного явища, вперше з'явилось в епоху Відродження. На той час людство накопичило досить вагомі надбання в культурі, мистецтві, природничих та суспільних науках. Це була епоха заперечення норм життя середньовіччя з його жорсткістю людей один до одного, до природи, міждержавними війнами, переходу до нових стосунків. Таким чином в історії людства з'явилась нова ідеологія, яка почала відстоювати найкращі сторони в стосунках між людьми, яка заперечувала нерівність людей в фінансовому, майновому та інших відносинах. Ідея гуманізму полягає в закріпленні норм людяності в суспільстві, в звільненні людини від рабського, феодального способу мислення. Надалі поняття гуманізму розповсюдилося і на міжнаціональні, міжрасові та міждержавні відносини людей. Ідея гуманізму на той час не була новою. Багато тез, які відстоює гуманізм втілювались в релігійних вченнях різних народів світу. Про це, наприклад, свідчать славнозвісні заповіді Біблії

Полемічна література (від грец. πολεμικός — войовничий) — добірка текстів різних авторів, у яких обговорюються проблемні питання релігійної дискусії між католицькою та православною церквами з метою їх об'єднання. Особливого розвитку полемічна література набула в 16—17 ст., коли католицизм почав релігійно-ідеологічний наступ

на православ'я, а також у зв'язку з Берестейською унією 1596 р. Поштовхом для розвитку полемічної літератури стала книга польського публіциста — єзуїта Петра Скарги «Про єдність церкви Божої» (пол. *O jedności kościoła Bożego*) (Вільно, 1577 р.). У відповідь з'явилися анонімні памфлети українських православних літераторів, твори видатних українських письменників-полемістів Г. Смотрицького, Христофора Філалета, Івана Вишенського, Стефана Зизанія, М. Смотрицького, З. Копистенського, М. Андрелли та ін.

Проблемно-пошукові запитання

1. Якими були суспільно-політичні та історичні обставини розвитку української культури XIV – першої пол. XVII ст.ст.?
2. Які теми переважали в поетичній творчості українського народу?
3. Де і коли з'являються перші друкарні в Україні? Назвіть перші друковані відання.
4. Охарактеризуйте культурно-просвітницьку діяльність П.Могили.
5. Яку роль виконували братські школи в Україні XIV-XVII ст.ст.?
6. Хто започаткував поширення гуманістичних ідей на Україні в XV-XVI ст.ст.?
7. Які музичні жанри виникають у XV-XVII ст.ст.?
8. Як розвивалось театральне мистецтво в Україні XVI-XVII ст.ст.?
9. Які види будівництва були поширені в архітектурі XVI-XVII ст.ст.?
10. Які були жанри образотворчого мистецтва?

Теми для доповідей

- 1..Розвиток української культури в 14-17 ст;
- 2.Усна народна творчість;
- 3.Звичаї та обряди українського народу;
- 4.Братства та їх роль у суспільно-політичному житті України;
- 5.Початок книгодрукування в Україні.

Тестові завдання

1. Визначте вірну відповідь:

Хто є автором перших творів полемічної літератури — «Ключ царства небесного» та «Календар римський новий»?

- а) І. Вишенський; б) Г.Смотрицький; в) П.Русин; г) С.Оріховський

2. Доповніть необхідне слово:

Відсутність урочистої зверхності та помпезності характеризує барокову архітектуру...

a) Франції; б) України; в) Італії; г) Німеччини.

3. Перша в Україні вища школа – це...

- a) Львівська братська школа;
- б) Острозька слов'яно-греко-латинська школа;
- в) Києво-Могилянська академія;
- г) Перемишльська вища школа.

4. Хто був засновником першої в Україні греко-слов'яно-латинської вищої школи?

- a) І. Вишенський
- б) П. Могила
- в) К. Острожський
- г) С. Налівайко

5. Визначте вірну відповідь:

Українським першодруком вважається:

a) Буквар; б) Часословець; в) Апостол; г) Осьмигласник.

6. Що собою представляли братства?:

- а) політичні організації;
- б) культурно-просвітницькі організації;
- в) громадсько-політичні організації;
- г) військово-адміністративні організації;

7. Визначте вірну відповідь:

Хто був першим автором вітчизняної друкованої книги?

a) І. Федоров; б) П. Русин; в) Ю. Дрогобич; г) Г. Смотрицький

8. Коли було засновано Києво-Могилянську академію(колегію):

a) 1615 р.; б) 1620 р.; в) 1632 р.; г) 1646 р.

9. Позначте прізвище релігійного діяча, який у 1620 р. став київським митрополитом:

- а) Йов Борецький;
- б) Лаврентій Зизаній;
- в) Петро Могила;
- г) Мелетій Смотрицький.

10. Важливим чинником культурного процесу в Україні XIV-XV ст. була:

a) Запорізька Січ; б) Православна церква; в) Люблінська унія; г) Уніатська церква.

Основна література:

- 1.Глущкова Н.М. Історія української культури: Конспект лекцій. – Одеса: Вид-во “ТЭС”, 2012. – С 44-64.
- 2.Краснянська Н.Д., Слободянюк О.Р.Історія України та української культури. Конспект лекцій Одеса: ОДЕКУ, 2018. – С.58-66. (електронна версія).
3. Бойко О.Д. Історія України: Посібник. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. – С.123-128.
4. Кордон М.В. Історія української культури: навч.посіб.-Львів: «Магнолія 2006»,2011.- С.63-93.
- 5.Світлична В.В. Історія України: Навч. посіб./За ред. Ю.М.Алексєєва. – 3-е вид. – К.: «Карavela», 2006. – 588 с

Додаткова література:

- 1.Лекції з історії світової та вітчизняної культури: Навч. вид./ За загальн. ред. Яртися А.В., Шендрика С.М., Черепанової С.О. – Львів: Світ, 1994. – 496с.
2. Субтельний О. Україна: Історія: навчальний посібник / О.Субтельний. – 3-е вид. перероб. і доп. – Київ: Либідь, 1996. – 720
- 3.Українська культура: історія і сучасність: Навч. посібник / За ред. Черепанової С.О. – Львів: Світ, 1994. – 456 с.

Семінар №7. Національно-визвольна війна під проводом Б.Хмельницького. Відновлення державності українського народу. Московсько-переяславський договір

Мета теми: показати сутність національно-визвольної війни 1648-1654 рр., її хід та наслідки. Визначити періодизацію національно-визвольної війни. Значення підписання Московсько-Переяславського договору для подальшої долі українського народу. Розкрити устрій та розвиток козацько-гетьманської держави. З'ясувати причини, які обумовили втрату Україною своєї незалежності. Розкрити значення діяльності видатних українських діячів Б.Хмельницького, П. Дорошенка та ін. Показати суть політики Росії та Речі Посполитої щодо українських земель.

Вивчення зазначеного матеріалу потребує чіткого засвоєння змісту наступних понять та термінів: Національно-визвольна війна, військо Запорозьке, Зборівський мир. Білоцерківський мир. Слобожанщина. Переяславська угода. Березневі статті. Хмельниччина. Гетьманщина. Спадкоємний гетьманат. Козацька старшина. Слобода.

План семінарського заняття

- 1.Причини, характер, рушійні сили та періодизація.
- 2.Визвольна війна українського народу під проводом Б. Хмельницького: перемоги і поразки

3. Українсько-московський договір 1654 р.: сучасне трактування

4. Формування української гетьманської держави в процесі національно-визвольної боротьби

Основні теоретичні аспекти, що мають бути опрацьовані на семінарському занятті:

Національно-визвольна війна (Хмельниччина) - назва історичного періоду 1648—1657 років та повстання під проводом Богдана Хмельницького, під час яких Річ Посполита втратила контроль над центральною частиною українських етнічних земель, на базі яких постала козацька держава «Військо Запорозьке» на чолі з гетьманом, що проіснувала до 1760-их років.

Зборівська угода (1649 р.) – між керівниками Визвольної війни українського народу і польським урядом, укладена 8 серпня 1649 р. у м. Зборові після Зборівської битви. Згідно з нею зберігалися вільності Запорозького Війська, встановлювався 40-тисячний козацький реєстр, оголошувалася амністія всім учасникам війни, у Київському, Чернігівському і Братиславському воєводствах, влада переходила до гетьманської адміністрації. Разом із тим польській шляхті поверталися всі її маєтності в Україні, крім названих воєводств. Вперше Польща визнала Українську державу держреє.

Білоцерківська угода (1651 р.) – укладена між польсько-шляхетським урядом і Богданом Хмельницьким 28 жовтня 1651 р. в м. Білій Церкві після Берестейської Битви. За Б.у. в Україні відновлюється польсько-шляхетська влада; польській шляхті поверталися маєтності; козацький реєстр скорочується з 40 тис. до 20 тис.; козацькою територією визнавалося лише Київське воєводство; гетьман позбавлявся права дипломатичних зносин з іншими державами і зобов'язувався розірвати військовий союз із Кримським Ханом. У зв'язку з нападом Польщі на Україну в травні 1652 р. Б. Хмельницький анулював Б.у.

«Березневі статті» договору 1654 року – укладені між царським урядом і українським урядом козацькою старшиною, умови їх передбачали збереження в Україні існуючої системи влади та управління, встановлення козацького реєстру в 60 тис. осіб, право України на зовнішні відносини, російську збройну допомогу козакам у боротьбі з Польщею, тобто збереження української державності та права.

Гадяцький трактат (1658 р.) – договір гетьмана І. Виговського з Польщею (є припущення, що автором Г.т. був Ю. Немирич), за яким Польща, Литва та Україна вступали до союзу і тим самим створювали конфедерацію. Україна під назвою «Велике князівство Руське» включала територію Київського, Брацлавського та Чернігівського воєводств. Україна створювала свій законодавчий, виконавчий і судовий органи

(відповідно, Національні збори, обраний гетьман, судовий трибунал). В Україні скасовується унія, а римо-католицька та православна церкви визнаються рівноправними. Велике князівство Руське має свою адміністрацію, монету, армію. Передбачалось заснування в Україні двох університетів; колегіум, гімназії, школи і друкарні мали засновуватись “скільки їх буде потрібно”. Проголошувалась свобода слова і друку. Договір спричинив у 1659 р. війну Москви проти України.

Андрусівський договір про перемир'я (13 січня 1667 р.) – укладений між Московською державою і Польщею, без участі України. За умовами А.д. Лівобережна Україна залишалася за Москвою, Правобережжя – за Польщею, крім Києва, який на два роки мав відійти до Росії. Запорозька Січ потрапляла під владу обох держав. Внаслідок А.д. стався поділ української території на дві частини. Між Польщею і Росією цей поділ остаточно закріплено «Вічним миром» (1686 р.).

Переяславські статті Ю.Хмельницького – угода, підписана в 1659 р. між представником Москви кн.Трубецким і гетьманом Юрієм Хмельницким. Являла собою підроблений варіант Березневих статей. За II Переяславськими статтями, московські залоги розташовувались в усіх найкрупніших містах України, козакам заборонялося вести війну і вступати в зовнішні зносини з іноземними державами без дозволу царя; заборонялося самостійно, без схвалення Москви, обирати гетьмана, генеральну старшину і полковників.

«Вічний мир» - договір між Московською державою і Річчю Посполитою, підписаний 6 травня 1686 р. у Москві. Підтвердив умови Андрусівського перемир'я 1667 р. Цей договір став актом остаточного міжнародно-правового поділу Української держави на дві частини (Правобережжя відійшло під владу короля, Лівобережжя - царя).

Гетьманщина (Військо Запорозьке) – назва українцями автономної держави в складі Росії в 1654-1781 рр. (по державній організації, котра існувала тут); Лівобережна Україна. У XVIII ст. російський уряд встановив для Г. офіційну назву «Малая Россия» (Малоросія), не прийняту українським народом.

Генеральна Військова Канцелярія – вища державна військово-адміністративна козацько-старшинська установа, за посередництва якої гетьман здійснював свою військову і цивільну владу. Створена в роки Визвольної війни середини XVII ст. Діяла при гетьмані в Чигирині, а згодом в Гадячі, Батурині, Глухові. Із 20-х років XVIII ст., крім ведення діловодства, Г.в.к. набула значення адміністративного колегіального органу виконавчої влади. В роки міжгетьманства (1724-1727) в її руках цілком зосереджувалося державне управління Гетьманщиною. Діяла до ліквідації гетьманства в 1764 р.

Генеральна військова рада – орган центрального державного управління в гетьманській Україні протягом 1648-1750 років.

Генеральний військовий суд (Генеральний суд) – найвища судова установа Гетьманщини в 17-18 ст. Суд виник під час національно-визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького 1648-57 років. Підпорядковувався нетьманові. Розглядав справи про вбивства, грабежі, підпали маєтків. Найважливіші справи (наприклад, злочини проти Гетьманщини, невиконання розпоряджень гетьмана та інше) та суд над генеральною військовою і полковою старшиною розглядались у Генеральному військовому суді членами генеральної старшини. Був найвищою апеляційною інстанцією для полкових і сотенних судів. Рішення Генерального військового суду могло бути оскаржене у гетьмана.

Лівобережна Україна (Лівобережжя) – історико-географічна назва українських земель, що охоплюють територію сучасних Чернігівської, Полтавської, західних районів Сумської, східної частини Київської, Черкаської областей.

Микитинська Січ – Запорозька Січ, розташована в 1638-1653 роках XVII ст. на мисі Микитин Rіг на правому березі Дніпра (тепер у межах м. Нікополя Дніпропетровської обл.). Тут у лютому 1648 р. було проголошено гетьманом Б.Хмельницького та розпочато повстання, що переросло в національно-визвольну війну українського народу.

паланці.

Полк – військова і адміністративно-територіальна одиниця в Україні в II-й половині XVII-XVIII ст. Полк поділявся на сотні.

Сотня – 1) адміністративно-територіальна та військова одиниця на Лівобережній та Слобідській Україні в II-й пол. XVII - XVIII ст. Складова частина полку. Охоплювала територію 10 і більше сіл.

Проблемно-пошукові запитання

1. Під владою яких держав були українські землі напередодні національно-визвольної війни?
2. Визначте причини, характер національно-визвольної війни на чолі з Б.Хмельницьким.
3. Поясніть чому Кримське ханство стало союзником Б.Хмельницького у війні з Польщею?
4. Назвіть етапи національно-визвольної війни і дайте їм характеристику?
5. Охарактеризуйте рушійні сили визвольної боротьби, виділіть з них основні?

6. Зробіть порівняльний аналіз Білоцерківської та Зборівської угод (дата підписання, територія, залишена під владою гетьмана, кількість реєстрових козаків).
7. Охарактеризуйте політичний та адміністративно-територіальний устрій держави Б.Хмельницького.
8. Оцінка Переяславсько-Московського договору 1654 року?
9. Поясніть суть політики Росії та Польщі щодо українських земель?
10. Чому період 60-80-х рр. XVII ст. увійшов в історію України як доба Руїни?
11. Поясніть основний зміст Андрусівського перемир'я?

Теми для доповідей

- 1.Б.Хмельницький – видатний державний діяч і полководець;.
- 2.Березневі статті 1654 року та їх оцінка в історичній літературі;
- 3.Поділ України на Правобережну і Лівобережну. Велика Руїна;
4. Іван Сірко – політичний діяч, полководець, народний герой України;

Тестові завдання

1.У якому році Богдана Хмельницького було обрано гетьманом?

- а) січень 1648р.;
- б)лютий 1648р.;
- в)березень 1648р.;
- г) квітень 1648р.

2. Який був головний здобуток Національно-визвольної війни українського народу:

- а)автономія України;
- б)відродження Української держави;
- в)зростання кількості реєстрових козаків;
- г)союз з Москвою.

3.Білоцерківський договір між гетьманським урядом Б.Хмельницького та представниками польського короля Яна Казимира було укладено після битви під:

- а)Корсунем;
- б)Пилявцями;
- в)Берестечком;
- г)Батогом.

4. Між якими державами було підписано Андрусівське перемир'я?

- а) Польща-Туреччини;

- б) Польща-Росія;
- в) Росія-Туреччина.

5. Які битви Національно-визвольної війни середини ХУП ст. відбулися впродовж 1649-1651 рр.:

- а) Жовтоводська, Замостська;
 - б) Пилявська, Корсунська;
 - в) Зборівська, Берестецька;
 - г) битва під Батогом, битва під Жванцем;
- 6. Коли відбулася Переяславська Рада?**
- а) 16 січня 1954 р.;
 - б) 8 лютого 1652 р.;
 - в) 7-8 січня 1654 р.
 - г) 8 березня 1654 р.

7. Конотопська битва відбулася за гетьманування:

- а) П.Сагайдачного; б) І.Виговського; в) І.Сулими; г) Ю.Хмельницького;

8. Універсал про утворення найманого козацького війська видав польський король:

- а) Стефан Баторій; б) Сигізмунд II Август; в) Владислав IV Ваза; г) Ян II Казимир;

9. Хто з перелічених ханів був союзником Б.Хмельницького під час Національно-визвольної війни:

- а) Чингізхан; б) Куремса; в) Іслам-гірей; г) Батий;

10. Видатний російський художник, автор картини «Запорожці пишуть листа турецькому султану»: а) В.Суриков; б) І.Рєпін; в) В.Васнецов; г) В.Сєров.

Основня література:

1. Нагайник В.А. Визвольна війна українського народу середина сер. XVII ст. Утворення національної Козацької держави: Електронна версія конспекту лекцій з дисципліни «Історія України». – Одеса: ОДЕКУ, 2009. – 60 с.
- .2. Краснянська Н.Д., Слободянюк О.Р. Історія України та української культури. Конспект лекцій Одеса: ОДЕКУ, 2018. – С.70-74. (електронна версія).
3. Апанович О.М. Гетьмані України і кошові отамани Запорізької Січі. «Світова велич і фатальна помилка Богдана Хмельницького». – К., 1993. – С. 38-68.
4. Бойко О.Д. Історія України: Посібник. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. – С.149-177..

5. Борисенко В.Й. Курс української історії з найдавніший часів до ХХ ст. Навчальний посібник. – К., 1996. – С.179-224.

Додаткова література

1. Костомаров М. Історія України в життєписах визначних її діячів. –К., 1991. – С.235-314; 452-493.
2. Полонська-Василенко Н. Історія України у двох томах. - Т. 2. – К., 1993. – С.10-36.
3. Стьопин А.О. Історія України: політика і культура. Конспект лекцій. – Одеса, 2003. – С.38-51.
4. Субтельний О. Україна: історія. – 2-е вид. – К.,1992. – С.82

Семінар № 8. « Доба руйни. Гетьманування Івана Мазепи. Козацько-гетьманська держава (сер. XVII - кін. XVIII ст.) Українська культура (сер. XVII - XVIII ст.)»

Мета теми: показати зовнішню експансію і руйну українського суспільства; Гетьманщину як форму української державності, розкрити суть гетьманування Івана Мазепи у стосунках між Україною і Росією. розкрити, що своєю політикою І.Мазепа зміцнив владу гетьмана, сприяв економічному і культурному розвитку України. З'ясувати причини негнучкої політики гетьмана, що посилило усі форми експлуатації селян, козаків і міщан і загострило соціальні суперечності в українському суспільстві. Довести, що головною метою І.Мазепи було об'єднання України в одну незалежну державу. Охарактеризувати причини, які змусили гетьмана шукати нових зовнішньополітичних орієнтирів у відповідь на політику терору з боку російського царя Петра I. Показати значення першої Конституції України П. Орлика, яка отримала назву «Пакти і Конституція прав і вольностей Запорозького війська». Аналізувати заходи по ліквідації автономного устрою України з боку російського царизму, що привело до остаточного скасування української державності. Розкрити причини визвольної боротьби на чолі з С. Палієм, гайдамацького руху, Коліївщини, руху опришків. Дати аналіз трьом подіям Польщі та їх наслідкам.

Вивчення зазначеного матеріалу потребує чіткого засвоєння змісту наступних понять та термінів: Руїна. Малоросія. Коломацькі статті. Цар Петро I. Північна війна. «Мазепинець-зрадник». Карл ХІІІ. К. Гордієнко. І. Скоропадський. Полтавська битва. Конституція. Малоросійська колегія. Козацькі літописи.Бароко. Останні гетьмани. Скасування державності. Південні регіони України і Крим. С. Палій. Коліївщина. Гайдамаччина. Опришки. Поділи Польщі. Російська і Австрійська імперії. Уніфікація. Г. Сковорода.

План семінарського заняття

1. Внутрішнє та зовнішнє становище України у другій половині XVII ст.
2. Гетьманування І. Мазепи. Наступ на політичну автономію України першої половини XVIII ст..
3. Правобережні та західноукраїнські землі XVII–XVIII ст. Соціально-економічне становище, селянський рух та церковне життя.
4. Українська культура (сер. XVII-XVIII ст.).

Основні теоретичні аспекти, що мають бути опрацьовані на семінарському занятті:

Руїна – період історії України кінця XVII ст., що відзначився розпадом української державності і загальним занепадом. В наслідок громадянської війни територію України по Дніпру було поділено на дві частини – Лівобережну і Правобережну.

Коломацькі статті – (1687 р.) україно-російська угода, укладена на козацькій раді на р. Коломак, під час обрання гетьманом І. Мазепи. Договір був обмеженням та поступками царського, Україна втрачала економічну, соціальну та зовнішньо-політичну самостійність. У гетьманську столицю вводились стрілецькі полки, заборонялось вести торгівлю з Кримом та в Московії, обмежувався козацький реєстр тощо.

Пилип Орлик – з 1710 р. – гетьман України після смерті Мазепи. Автор “Пактів і Конституції прав і вольностей Запорозького війська”.

Задунайська Січ (1776-1828 pp.) – нова Січ, створена частиною колишніх запорозьких козаків після ліквідації Запорозької Січі (1775 р.) в турецьких володіннях у гирлі Дунаю в Добрі буджі. Становище козаків у Туреччині було тяжким. Вони повинні були брати участь у війнах на боці Османської імперії. 18 травня 1828 р. їм було дозволено повернутись на батьківщину, так як у 1828 р. під час російсько-турецької війни частина козаків на чолі з кошовим Й. Гладким перейшла на бік росіян, після чого турки ліквідували Задунайську Січ, а з козаків Гладкого було сформовано Азовське козацьке військо.

Гайдамаки – . Повстанці-месники в Правобережній Україні проти польського панування. Найбільш активним цей рух був у 1734-1738, 1749-1750, та у період коліївщини 1768 року.

Опришки – учасники селянського повстанського руху в Галичині, на Закарпатті, Буковині проти польської шляхти, молдовських бояр, угорських феодалів, згодом – також проти австрійської адміністрації. Діяли у XVI ст. – 1-й половині XIX століття.

Коліївища – селянсько-козацьке повстання на Правобережній Україні у 1768 році проти кріпосницького, релігійного та національного гніту шляхетської Польщі.

Кючук-Кайнарджийський мирний договір 1774 р. – мирний договір, що завершив російсько-турецьку війну 1768-1774 рр. За цим договором Османська імперія залишала за Росією землі між устями Дніпра та Південного Бугу, що забезпечувало Росії вихід до Чорного моря. Визнавалися незалежність Кримського ханства від Туреччини та протекторат Росії над молдовськими князівствами.

«Малоросійська колегія – центральний орган державного управління Російської держави у справах Лівобережної України, утворений за указом Петра I 1722 р. Малоросійська колегія повинна була здійснювати нагляд за діяльністю гетьмана та козацької старшини. Містилась у Глухові. Скасована 1727 р., поновлена 1764 р. для остаточного знищення залишків самоуправління, автономії України. Ліквідована 1786 р., коли на Україну було поширене систему адміністративного управління Російської держави.

Слобідська Україна (Слобожанщина) – історико-географічна область у північно-східній частині України, що охоплює територію Харківської, Сумської, північ Донецької та Луганської областей, а також південно-східну частину Воронезької, південнь Курської, більшість Бєлгородської областей Росії.

Яссський мирний договір 1791 р. – договір, укладений між Росією і Туреччиною в Яссах після російсько-турецької війни 1787-1791 рр. Туреччина визнавала приєднання Криму до Російської імперії (проголошене царським урядом 1783 р.). Росія повертала Туреччині Молдову і Волошину, зайняті під час війни. Землі від Південного Бугу до Дністра входили до Російської імперії. Новий кордон між ними встановлювався на південному заході по р. Дністер, на Кавказі - по р. Кубані.

Проблемно-пошукові запитання

- 1.Чому період 60-80-х рр. XVII ст. увійшов в історію України як доба Руїни?
- 2.Поясніть основний зміст Андрушівського перемир'я?
- 3.Охарактеризуйте культурну діяльність гетьмана І. Мазепи?
- 4.Розкрийте причини шведсько-українського союзу 1708 р.?
- 5.Які наслідки для України мав перехід І. Мазепи і частини козацтва на бік Карла XII?
- 6.Назвіть заходи Катерини II щодо остаточній ліквідації автономного устрою України?

7. Коли і в результаті яких подій відбулося приєднання території Кримського ханства до Російської імперії?
8. Яке значення для України і Росії мало приєднання Криму?
9. Порівняйте становище Правобережної і Лівобережної України у XVIII століття?
10. Чому царський уряд підтримав боротьбу польського короля з гайдамацьким рухом?
11. Які події пов'язані з такими іменами як Максим Залізняк, Іван Гонта, Олекса Довбуш?
12. Дайте характеристику трьом поділам Польщі (дата, наслідки для України)?
13. В результаті яких подій сучасні українські землі опинилися на кінці XVIII ст. у складі двох імперій – Російської та Австрійської?

Теми для доповідей

- 1..Іван Мазепа. Оцінювання його діяльності в історичній літературі;
2. Розвиток освіти,наукових знань,книгодрукування в 18ст.;
- 3.Культурна діяльність Петра Могили;
4. Конституція П.Орлика.
- 5 .Архітектура українського бароко;
6. Петро Калнишевський – останній кошовий Запорізької Січі.

Тестові завдання

- 1.Позначте назву документа, який підписав Іван Мазепа на початку свого гетьманування в 1687р.:**
 - а) «Батуринські статті»;
 - б) «Березневі статті»;
 - в)Глухівські статті;
 - г) «Коломацькі статті».
- 2.Коли царські війська вперше зруйнували Запорізьку Січ?**
 - а) 1703 р.;
 - б) 1734 р.;
 - в)1775 р.;
 - г)1709 р.
- 3. Генеральний писар козацького війська і найближчий помічник І.Мазепи:**
 - а) К. Гордієнко;
 - б) П. Орлик;

- в) І.Кожедуб.;
- г) С.Налівайко.

4. Доповніть вірну відповідь:

Своєрідне явище української народної культури, видатне мистецьке досягнення запорізького козацтва – це...

- а) кобзарство; б) друкарство; в) хоровий спів; г) ливарне мистецтво.

5. Клейноди це:

- а) військові громади козаків;
- б) державні утворення на чолі з князем;
- в) найдавніші історичні пам'ятки Київської Русі;
- г) відзнаки та атрибути влади козацької старшини ХVI-XVIII ст.;

6. Доповніть вірну відповідь:

Позначте, з прізвищем якого гетьмана пов'язаний документ «Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького»:

- А. Д. Апостол;
- Б. І. Мазепа;
- В. П. Орлик;
- Г. П. Полуботок.

7.Хто очолював рух опришків проти польських, угорських і українських феодалів на західноукраїнських землях у 1738-1745 рр.?

- а) М. Залязняк; б) О. Довбуш; в) І. Гонта; г) І. Богун;

8. Панщина – це:

- а) форма земельної відробіткової ренти, що передбачала обов'язкову працю селянина власним інвентарем у господарстві землевласника;
- б) хижацька експлуатація природних надр, виснаження української землі;
- в) джерело збагачення українських феодалів;
- г) робота селянина на власному господарстві;

9. Коли відбулася Полтавська битва?

- а) 27 червня 1709 р.;
- б) 1 квітня 1708 р.;
- в) 22 жовтня 1709 р.;
- г) 2 листопада 1708 р.

10. Для “мазепинського бароко” притаманне:

- а) монументальність та ідея української державності;
- б) поширення ідей гуманізму;
- в) зміцнення позицій католицизму;

г) особливий інтерес до людської особистості.

Основна література:

1. Нагайник В.А. Визвольна війна українського народу середина сер. XVII ст. Утворення національної Козацької держави: Електронна версія конспекту лекцій з дисципліни «Історія України». – Одеса: ОДЕКУ, 2009. – 60 с.
2. Глушкова Н.М. Історія української культури: Конспект лекцій. – Одеса: Вид-во “ТЭС”, 2012. – С.66-85.
3. Краснянська Н.Д., Слободянюк О.Р. Історія України та української культури. Конспект лекцій Одеса: ОДЕКУ, 2018. – С. 77-85.(електронна версія).
4. Бойко О.Д. Історія України: Посібник. – Київ: «Академія», 2001. – С.167-203.
5. Борисенко В.Й. Курс української історії. Конспект лекцій. – К., 1996. – С. 278-326.

Додаткова література:

1. Аркас М. Історія України-Русі. – Одеса, 1994. – С. 270-310; 315-325.
2. Апанович О.М. Гетьмани України і кошові отамани Запорізької Січі. – К., 1993. – С.181-182.
3. Грабовський С., Ставрояні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С.236;
4. Історія України в особах: IX – XVIII ст. – К., 1993. – С. 347.
5. Полонська-Василенко Н. Історія України у 2-х томах. – Т.І. – К., 1993. – С. 53-84.

Семінар №9 «Українські землі під владою Російської та Австрійської (з 1867 р. Австро-Угорської) імперій. «Національно-культурне відродження»

Мета теми: показати, що основною рисою української історії XIX ст. є національне відродження України, під яким розуміють: формування національної свідомості, зростання інтересу до української мови, історії та культури, активізацію зв'язків між західними і східними українцями, їх національну інтеграцію, розгортання українського національного руху; розкрити причини піднесення національних процесів в Україні; порівняти політику російського та австрійського урядів щодо України. Довести, що в XIX ст. саме Західна Україна стала центром національного відродження. Показати формування національної інтелігенції, її культурницьку діяльність, яка справила визначальний вплив на піднесення національної свідомості народу, на активізацію процесів національного відродження. Діяльність декабристів, Кирило-Мефодіївського товариства. Розкрити етапи громадського руху. Виникнення політичних організацій і партій. Вплив революції 1848 р. Активізація суспільно-політичного руху, його строкатість та суперечливість тощо.

Вивчення зазначеного матеріалу потребує чіткого засвоєння змісту наступних понять та термінів: Національне відродження. Києво-Могилянська академія, українське бароко, Кирило-Мефодіївське товариство, «Руська трійця», громадський рух, просвіта, народовці, московофіли, хлопомани, «тарасівці», декабристський рух, політична партія, поступовці тощо.

План семінарського заняття

- 1.Адміністративний, економічний та соціальний устрій України у першій половині XIX ст..
- 2.Реформи 60-70 рр., їх економічні та суспільно-політичні наслідки.
- 3.Національно-культурне відродження .

Основні теоретичні аспекти, що мають бути опрацьовані на семінарському занятті:

Українське національне відродження – соціальний та політичний рух на території Російської та Австро-Угорської імперій, що виступав за національно-культурне відродження й становлення української нації.

Громади – нелегальні організації української інтелігенції культурницького та суспільно-політичного спрямування, що діяли наприкінці XIX – поч. ХХ ст. Громадівці засновували недільні школи з українською мовою викладання, видавали популярні брошури. Частина громадівців брала активну участь у політичному (революційному) русі.

Драгоманов М. – літератор, публіцист, історик, філософ, політичний діяч. Закінчив Київський університет де й працював викладачем у 60-70-ті рр. XIX ст. Був активним учасником Київської громади. Репресований російською владою, звільнений з університету й у 1876 р. емігрував за кордон. У Женеві заснував першу українську друкарню и політичний журнал “Громада”. Один з засновників українського соціалізму. Останні роки свого життя викладав у Софійському університеті (Болгарія).

Емський указ (1876) – таємний урядовий документ про остаточну заборону української мови, письменства, видання та ввезення в межі України, надрукованих за кордоном видань: брошур, перекладів, текстів до музичних нот. Забороняв ставити українські вистави та концерти українських пісень. Події першої російської революції ХХ ст. змусили царизм скасувати цей указ.

Земства – органи місцевого самоврядування у Росії, існували й в Україні виникли після реформи 1864 р. Земства контролювали питання місцевого господарства, медицини, народної освіти, ветеринарної служби, зв’язку, статистики тощо. До їх складу обирались представники ліберальної інтелігенції, з прогресивними поглядами, що поліпшувало соціальну сферу та підштовхувало уряд до прогресивних реформ.

Кирило-Мефодіївське товариство – перша політична, таємна, організація, створена у Києві (1845-1847). Засновниками були викладачі та студенти Київського університету: В. Білозерський, М. Гулак, М. Костомаров та Т. Шевченко. Основна мета - федеративний союз слов’янських народів, знищення самодержавства та кріпацтва. “Книга буття українського народу” – програмний документ товариства. Громадську роботу братчики проводили у руслі освіти народу, видавали популярні книжки, створювали початкові школи. Царизм покараав братчиків (12 чоловік) засланням та Т.Шевченка віддав у солдати.

Масони – члени релійно-філософського товариства, які виникли в середні XVI ст. в Англії. Існували в Польщі, Росії, Україні (Київ, Полтава, Одеса). Мета – створення світового наднаціонального братства.

Москвофіли – громадський рух у Західній Україні, який існував у 60-80-ті роки XIX ст. Були прибічниками русифікації України.

Народовці – громадський рух у Східній Галичині, Буковині. Існував у 60-80-ті роки XIX ст. серед передової української інтелігенція, яка прагнула до національного відродження в боротьбі проти загрози полонізації.

Товариство «Просвіта» виникло в 1868 році в Галичині як противага антиукраїнським течіям у культурному житті: колонізаторській, підтримуваній цісарською владою, - з одного боку, і москвофільській - з другого.

Промисловий переворот – перехід від ручного, ремісничо-мануфактурного до великого машинного фабрично-заводського виробництва, який обумовив підвищення продуктивності праці і збільшення значення у суспільному житті буржуазії та пролетаріату.

Валуєвський циркуляр 1863 року – таємне розпорядження міністра внутрішніх справ Російської імперії Петра Валуєва до територіальних цензурних комітетів, в якому наказувалося призупинити видання значної частини книг, написаних «малоросійською», тобто Українською мовою. Згідно з указом заборонялась публікація релігійних, навчальних і освітніх книг, однак дозволялась публікація художньої літератури. Мотивом до видання циркуляру стали підозри царської влади, що

публікації книг українською мовою стимулюють зростання сепаратистських, пропольських та антицарських настроїв.

Братство тарасівців – українська таємна організація. Створена влітку 1891 р. біля могили Т.Шевченка у Каневі. Засновниками товариства була група українських студентів – Б.Грінченко, І.Липа, М.Міхновський, В.Боровик та ін.

Проблемно-пошукові запитання

1. Назвіть передумови розгортання процесів національно-культурного відродження в Україні.
2. Яку періодизацію українського національно-культурного відродження запропонував І. Лисяк-Рудницький?
3. Яку роль відіграли громади у суспільно-політичному, науковому і мистецькому житті України?
4. Визначте роль М.Драгоманова в історії української культури.
5. Дайте порівняльну характеристику ролі і місця України в документах Кирило-Мефодіївського братства та декабристів.
6. Який літературний твір започаткував нову добу в історії українського письменства?
7. Хто вважається основоположником української класичної музики?
8. Які наслідки мала революція 1848-1849 рр. для Західної України?
9. Що собою представляв національно-визвольний рух в Наддніпрянській і Західній Україні?

Теми для доповідей

1. Кирило-Мефодіївське братство;
2. Здійснення реформ 60-70-х років XIX ст. в Україні;
3. Суспільно-політичний рух у Наддніпрянській Україні 60-90-х років XIX ст. М.Драгоманов;
4. Тарас Шевченко та його роль в українському національному відродженні;
5. Роль І.Франка в українській культурі;
6. Роль Л.Українки в українській культурі;

Тестові завдання

1. Приєднання до Росії південних регіонів України та Криму відбулося в результаті:

- a) перемоги Росії в російсько-турецьких війнах 1783 р.;

- б) перемоги в Полтавській битві 1709 р.;
- в) створення Малоросійської колегії 1722 р.;
- г) запровадження кріпосного права в Україні 1783 р.

2. Визначте вірну дату:

В якому році відкрився Одеський (з 1929 р. академічний) оперний театр?

- а) 1809 р.; б) 1830 р.; в) 1861 р.; г) 1794 р.

3. В якому році була заснована Одеса?

- а) 1764 р.;
- б) 1794 р.;
- в) 1775 р.;
- г) 1812 р.

4. Які міста поєднала перша залізнична лінія, споруджена в 1863 р. у

Наддніпрянській Україні?

- а) Київ-Харків;
- б) Київ-Одеса;
- в) Катеринослав-Юзівка;
- г) Одеса-Балта.

5. Кирило-Мефодіївське братство виникло:

- А). 1844 р.;
- Б). 1845 р.;
- В). 1846 р.;
- Г). 1848 р.

6. Наприкінці XIX століття Україна для Російської імперії стає головною:

- а) машинобудівною базою; б) металургійною базою; в) видобувною базою;
- г) вугільно-металургійною базою.

7. Перлиною барокої літератури є творчість:

- а) Івана Вишенського;
- б) Івана Франка;
- в) Григорія Сковороди;
- г) Тараса Шевченка.

8. Визначте вірну відповідь:

Які організації відігравали помітну роль в суспільнно-політичному, культурному, науковому та мистецькому житті України II пол. XIX ст.?

- а) просвіти; б) громади; г) братства в) товариства

9. Позначте засновників громадсько-культурного об'єднання «Руська трийця»:

- а). М. Костомаров, М. Гулак, В. Білозерський;

б). І. Могильницький, М. Левицький, О. Духнович;

в). М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький;

г). М. Муравйов, С. Трубецької, К. Рилєєв.

10. Позначте назву декабристської організації, яка виступала за національну незалежність України і відокремлення від Росії:

А. «Малоросійське товариство»;

Б. «Південне товариство»;

В. «Товариство об'єднаних слов'ян»;

Г. «Північне товариство».

Основна література:

1. Глушкова Н.М. Історія української культури: Конспект лекцій. – Одеса: Вид-во “ТЭС”, 2012. – С 44-64.

2. Краснянська Н.Д., Слободянюк О.Р. Історія України та української культури.

Конспект лекцій Одеса: ОДЕКУ, 2018.–С.92-97. (електронна версія).

3. Бойко О.Д. Історія України: Посібник. – Київ: «Академія», 2001. – С.213-320.

4. Кордон М.В. Історія української культури: навч.посіб.-Львів: «Магнолія 2006», 2011.- С.141-215.

5. Світлична В.В. Історія України. Начальний посібник. – К., Львів, 2002. – С.115-125.

Додаткова література:

1. Дорошенко Д. Нарис історії України у 2-х т. – Т.2., 1992. - С.268-288. 2

2. Зайцев Ю. та ін. Історія України. Навчальний посібник. – Львів, 1996. – С.165-211.

3.. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: Навч. вид./ За загальн. ред. Яртися А.В., Шендрика С.М., Черепанової С.О. – Львів: Світ, 1994. – 496с.

4. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніший часів і до ХХІ ст. – Харків, 2001. – С.287-321.

5. Полонська-Василенко Н. Історія України у 2-х т. – Т.2. - К., 1993. – С. 278-384.

Семінар №10. «Україна на початку ХХ ст. Перша світова війна»

Мета теми: показати, що початок ХХ століття в історії України характеризувався загальним революційним піднесенням; ситуацію загострила загальна світова економічна криза 1900-1903 рр., а в Російській імперії – і її поразка у війні з Японією 1904-1905 рр.; революційний настрій охопив усі кола суспільства і сприяв посиленню національно-визвольного руху в Західній і Наддніпрянській Україні; довести, що національний рух мав значні здобутки в період революції 1905-1907 рр., яка закінчилася розпуском другої Думи 3 червня 1907р., коли саме і розпочався період

столипінської реакції, закінчившися у 1910р.; показати створення міжпартийного політичного блоку (ТУП) на чолі з М.С. Грушевським та ін., який відстоював конституційно-парламентський шлях боротьби за національне відродження; показати учасників Першої світової війни (два блоки), її цілі, ставлення до війни українських партій, розкрити причини української національної трагедії в ході першої світової війни і наслідки війни для України.

Вивчення зазначеного матеріалу потребує чіткого опанування змісту наступних понять та термінів: імперія, самодержавство, конституційна монархія, буржуазно-демократична революція, політичний блок – ТУП, Світова війна, Антанта, Четверний союз, реформи, колонія, українська буржуазія, земства, конфіскація, шовінізм.

План семінарського заняття

1. Революційні події в Україні
2. Перша світова війна і Україна
3. Українська культура на початку ХХ ст.

Основні теоретичні аспекти, що мають бути опрацьовані на семінарському занятті:

Революційна українська партія (РУП) – перша активна політична партія на Центральних і Східних Українських Землях, заснована 11 лютого 1900 р. в Харкові діячами студентських громад: Д. Антоновичем, М. Русовим, Л. Мацієвичем, Б. Камінським, П. Андрієвським, Ю. Колардом та ін. як підпільна революційна партія.

Українська народна партія (УНП) – перша українська націоналістична партія, заснована 1902 року Миколою Міхновським у Харкові, продовжила справу Тарасівців. Політичне кредо партії сформульовано Міхновським у його творі «Десять заповідей УНП» (1903), що проголосували «самостійну демократичну республіку, шанування української мови, традицій». Гасло «Україна для українців» трактувалося таким чином, що саме український народ має бути господарем на своїй землі.

Українська соціал-демократична робітнича партія (УСДРП, популярно есдеки) – виникла в грудні 1905 р. з Революційної української партії (РУП); визнавала марксистську ідеологію; складалася з інтелігенції, почасти з робітників і селян. Підкреслюючи національні питання і домагаючись автономії України, УСДРП вела свою діяльність незалежно від Російської Соціал-Демократичної Робітничої Партиї, та мала принципові розходження по національному, зокрема українському питанню.

Українська демократично-радикальна партія (УДРП) – постала в Києві наприкінці 1905 р. з об'єднання Української демократичної партії з Українською радикальною партією й гуртувала переважно помірковану інтелігенцію. Програма УДРП була побудована на принципах парламентаризму й федералізму: Україна мала здобути в рамках конституції Росії широку автономію. У соціально-економічному плані Українська демократично-радикальна партія передбачала примусовий викуп від приватних власників землі й промислових підприємств, які з часом мали бути націоналізовані.

Українська Соціал-Демократична Партія (УСДП) – українська соціалістична партія в Західній Україні у 1899-1939 рр. Ідеологія УСДП базувалася на принципах соціал-демократії, зокрема австромарксизму, а також на ідеї незалежності й соборності України. УСДП спиралась на промислових і сільськогосподарських робітників. Значного впливу в суспільно-політичному житті Західної України не мала.

Товариство Українських Поступовців (ТУП) – таємна понадпартийна політична і громадська організація українців в Російській імперії, постала в 1908 р. з ініціативи членів колишньої Української Демократично-Радикальної Партиї для координації українського національного руху і його оборони від наступу російського уряду і російського націоналізму в добу реакції після розпуску Другої Державної Думи (червень 1907).

Кривава неділя – термін, яким в історіографії називають події 9 січня (за старим стилем, 22 січня за новим) 1905 року у Санкт-Петербурзі. У цей день була розстріляна 2,5 тисячна мирна демонстрація робітників, що йшли до царських палат з наміром вручити петицію з проханням поліпшити умови життя. Ці події викликали обурення в Росії; дата вважається початком Революції 1905 року.

Князь Потьомкін-Таврійський – панцерник Чорноморського флоту Російської імперії. Відомий тим, що на ньому 1905 року відбулося перше в історії Російського флоту збройне повстання моряків. За часів УНР носив назву «Борець за свободу», входив до Українського військово-морського флоту.

Державна дума Російської імперії – законодавчий орган Російської імперії, який з'явився в результаті революції 1905-1907 рр. Дума була нижньою палатою парламенту, верхньою палатою була Державна рада Російської імперії. Всього було 4 скликання Державної думи. Державна дума була першим представницьким органом влади в Росії за всю її історію.

Анексія (від лат. annexio – приєднання) – це протиправне приєднання (насильницьке загарбання) державою всієї або частини території іншої держави або

народу і включення її до свого складу. Анексія є грубим порушенням міжнародного права.

Військово-політичний союз – закріплене відповідним міжнародним договором об'єднання держав, статутні документи якого передбачають спільні дії військового характеру, зокрема для підтримання міжнародного миру і приборкування актів агресії проти його членів.

Гонка озброєнь – 1) політичне протистояння двох або декількох держав (а частіше – цілих військових блоків) за перевагу в області збройних сил. Під час такого протистояння кожна зі сторін накопичує величезні запаси зброї, намагаючись встановити паритет з супротивником або обігнати його; 2) процес прискореного накопичення запасів зброї та військової техніки, їх удосконалення на базі мілітаризованої економіки і широкого використання у військових цілях наукових і технічних досягнень.

Контрибуція (від лат. contribuo – збираю, стягую) – примусові післявоєнні платежі, які сплачує держава, що зазнала поразки у війні, державам-переможницям; примусові грошові чи натуральні стягнення з населення, які проводять війська однієї з воюючих країн на захопленій території противника.

Мілітаризм (фр.militarisme, від лат. militaris - військовий) – державна ідеологія, спрямована на виправдання політики всесвітнього нарощування військової могутності держави і яка водночас допускає використання військової сили при розв’язанні міжнародних і внутрішніх конфліктів. Мілітаризму притаманна гонка озброєнь, збільшення воєнних бюджетів, нарощування військової присутності за кордоном, утворення агресивних військово-політичних блоків, посилення впливу військово-промислового комплексу в економіці країни та її внутрішній і зовнішній політиці.

Репарація (від лат. reparatio – відновлення, оновлення) – вид матеріальної міжнародно-правової відповідальності, що полягає у відшкодуванні збитків від агресії державою, що скоїла агресію, державі, що зазнала нападу.

Шовінізм (фр.chauvinisme, в англ. версії - джингоїзм) – один з різновидів націоналізму, пропаганда національної винятковості, протиставлення інтересів однієї нації інтересам іншої нації, поширення ідей національної переваги, розпалювання національної ворожнечі й ненависті. Термін походить від прізвища новобранця Ніколи Шовена – героя комедії братів Коньярів «Триколірна кокарда» відомого своїм нелюдським ставленням до завойованого арабського населення.

Антанта – військово-політичне угрупування, основними членами якого були Великобританія, Франція і Росія, створене в 1904–1907 роках.

Троїстий союз – військово-політичний блок Німеччини, Австро-Угорщини та Італії, який склався в 1879-1882 рр. і був спрямований проти Франції, Росії та Англії.

Світова війна – глобальне протиборство коаліцій держав із застосуванням засобів збройного насильства, що охоплює велику частину країн світу. Термін зазвичай відносять до двох безпредecedентних конфліктів, що відбувалися протягом 20-го сторіччя Першої світової війни (1914-1918рр.) та Другої світової війни (1939-1945рр.).

Союз визволення України – політична організація, утворена у Східній Галичині 4 серпня 1914р., головною метою якої було проголошення самостійності та соборності України.

Головна українська рада – міжпартийна організація, яка мала перебрати на себе функції єдиного представницького органу східної Галичини. Утворена 1 серпня 1914р. у Львові представниками Української національно-демократичної, радикальної і соціал-демократичної партій. Головною політичною вимогою організації було виборення державної самостійності України.

Українські січові стрільці (УСС, усуси) – єдине українське національне військове формування в складі айстро-угорської армії, сформоване з добровольців, які відгукнулися на заклик Головної Української Ради 6 серпня 1914 р. і стояли під проводом УБУ. УСС були першими українськими частинами, відібраними за національною ознакою, Австро-Угорщини, мали велике значення для створення військового словництва, термінології, фольклору, пісні й музики (оркестра УСС), для устійнення форми українського однострою.

Загальна Українська рада (ЗУР) – громадсько-політичний орган, створений делегатами від різних партій Галичини й Буковини у травні 1915 р. у Відні, який представляв інтереси українців Австро-Угорщини. Головою Президії ЗУР був К. Левицький. Своєю програмою ЗУР проголосила боротьбу за територіально-національну автономію на українських землях у складі Австро-Угорщини.

Проблемно-пошукові запитання

1. Соціально-економічний розвиток на Україні початку ХХ століття?
2. Як відбувався процес утворення політичних партій в Україні на початку ХХ ст.?
3. У чому проявилися здобутки національно-визвольного руху в Україні в революції 1905-1907 рр.?
4. Столипінська аграрна реформа на Україні?
5. Які були плани воюючих сторін щодо України в період Першої світової війни (серпень 1914 – листопад 1918 р.)?

6. Які обставини посилювали трагізм тієї ситуації, в якій опинилася Україна в період Першої світової війни?

Теми для доповідей

1. Революційні події в Одесі 1905р.-1907 р.
2. Столипінська аграрна реформа в Україні та її наслідки.
3. Утворення перших політичних партій в Україні на початку ХХ ст.
4. Україна в планах воюючих держав.

Тестові завдання

1. Царський Маніфест 17 жовтня 1905 р.: а) наділяв Україну національно-територіальною автономією; б) сприяв пожвавленню національного руху, оскільки проголосив громадянські права;
в) не мав ніякого впливу на ситуацію в Україні.

2. Столипінська аграрна реформа:

а) не мала успіху в Україні; б) здійснювалася повільно, як і в цілому по Росії; в) мала найбільший успіх в Україні.

3. Вкажіть правильні твердження про плани воюючих сторін щодо України в період І світової війни (серпень 1914 – листопад 1918 р.): а) Німеччина прагнула розгромити Російську імперію, приєднати Україну, Польщу, Прибалтику і Кавказ до складу Великонімецької світової імперії (створити Пангерманський союз); б) Австро-Угорська імперія мала намір надати українським січовим стрільцям право утворити незалежну Україну; в) Австро-Угорська імперія мала намір навічно зберегти своє панування в Галичині, Буковині і Закарпатті, загарбати Волинь і Поділля; покінчiti з національно-визвольним рухом західних українців; г) Австро-Угорщина і Росія, в інтересах яких проливали свою кров українці, ігнорували українські національні інтереси.

4. Які органи влади утворилися в Україні після перемоги Лютневої революції (1917 р.): а) дновладдя – місцеві органи Тимчасового уряду та Української Центральної Ради; б) дновладдя – Тимчасовий уряд і Рада робітничих, солдатських і селянських депутатів; в) тривладдя – Тимчасовий уряд, УЦР, г) Раднарком.

5. Суть трагедії українського народу в роки Першої світової війни:

а) український народ перетворився в учасників братобівничого протистояння;
б) загострення міжімперіалістичних протиріч дійшло до фатальної межі;
в) погіршення справ на фронтах призвели до посилення режимів двох імперій – Російської і Австро-Угорської; г) руйнація господарства, гальмування розвитку;

6. Яка перша політична партія виникла на підросійській Україні:

- а) РУП, б) УДП, в) УНП, г) УРП

7. Позначте назву міста , у якому в 1905р. Петро Шмідт очолив повстання:

- а) Київ, б) Миколаїв, г) Одеса, в) Севастополь

8. Позначте прізвище ученого, який у 1908р. став першим Нобелівським лауреатом з України

- а) Микола Гамалія, б) Олександр Ляпунов, в) Ілля Мечников, г) Іван Пулуй

9. Яка подія стала приводом до Першої світової війни? а) оголошення Німеччиною війни Франції; б) убивство наступника австрійського престолу Франца Фердинанда; в) окупація Австро-Угорщиною Боснії і Герцеговини; г) вступ німецьких військ на територію Бельгії.

10. Видатний діяч української культури, письменник, вчений, громадсько-політичний діяч, автор «Історії України-Русі» :

- а) М.Костомаров; б) М.Драгоманов; в) М.Грушевський; г) В.Винниченко.

Основня література:

1. Глушкова Н.М. Історія української культури: Конспект лекцій. – Одеса: Вид-во “ТЭС”, 2012 – С. 113-127.
2. Краснянська Н.Д., Слободянюк О.Р. Історія України та української культури. Конспект лекцій Одеса: ОДЕКУ, 2018. – С.104-111. (електронна версія).
3. Бойко О.Д. Історія України. - К., 2001. - С.285-320.
4. Кордон М.В. Історія української культури: навч.посіб.-Львів: «Магнолія 2006»,2011.- С.216-225.
5. Світлична В.В. Історія України. Навчальний посібник. - К., Львів, 2002. - С.128-132.

Додаткова література:

- . 1. Баран В., Грицак Я. та ін. Історія України. Навчальний посібник. – Львів, 1996. - С. 205-218.
2. Короткий довідник з історії України. - К., 1994. - С.176.
3. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України. - Харків, 2001. - С. 326-358.
4. Полонська-Василенко Н. Історія України. - К.,1993. - С. 443-450.
5. Хорошун Б.І., Тимошенко О.І. Історія України у запитаннях і відповідях. - К., 2003. - С.168-171.

Семінар № 11. «Революційні події в Україні. Відродження і обстоювання державності українського народу (1917-1920 рр

Мета теми: показати, що 1917 р. відкрив нову сторінку історії України, що Перша світова війна викликала загальну кризу як Російської імперії, так і Австро-Угорської. У

1917 р. впала Російська імперія: Лютнева революція ліквідувала самодержавство, Росія стала демократичною республікою. У жовтні-листопаді 1918 р. розпалася Австро-Угорщина. Довести, що українські сили вирішили скористатися ситуацією, яка склалася, для відродження української державності. У зв'язку з цим у 1917-1920 рр. в Україні розгорнулася національно-демократична революція, в ході якої було створено незалежну державу.

Вивчення зазначеного матеріалу потребує чіткого засвоєння змісту наступних понять та термінів: національно-визвольна революція; Генеральний Секретаріат; Універсали Центральної Ради; автономія; компроміс; ультиматум; анархізм, більшовизм, білогвардійці; громадянська війна; інтервенція; націоналізація; Ризький мир; Брестський мир; Українська Народна Республіка (УНР); Гетьманат; тривладдя; державний переворот; Директорія; Західноукраїнська народна Республіка (ЗУНР); Акт злуки українських земель; політика воєнного комунізму; червоний терор.

План семінарського заняття

- 1.Центральна Рада на шляху від автономії до самостійності.
- 2.Гетьманська держава П.Скоропадського
3. Директорія.
- 4.ЗУНР: пошук політичних та державницьких альтернатив.

Основні теоретичні аспекти, що мають бути опрацьовані на семінарському занятті:

Лютнева революція 1917 року в Росії – революційні події лютого-березня 1917 року, що завершились падінням монархії у Російській імперії. Головною причиною загострення політичної ситуації в Російській імперії через участь Росії в Першій світовій війні (1914-1918 рр.), бездарність верховного командування на чолі з імператором Миколою II та в результаті цього великі людські втрати на фронтах.

Тимчасовий уряд – вищий орган влади і управління в Росії з 2 березня по 25 жовтня 1917 р. Виник у дні Лютневої революції після переговорів членів Тимчасового комітету Державної думи і Виконавчого комітету Петроградської ради. Перший склад уряду був сформований з лідерів парламентської опозиції на чолі з князем Г.Львовим. Провідну роль у ньому відігравали лідер партії кадетів П.М.Мілюков і лідер октобристів О.І.Гучков.

Древладдя – своєрідне і нетривке переплетіння двох влад, як це було, наприклад, в Росії після Лютневої буржуазно-демократичної революції 1917 р.: існували Тимчасовий уряд і Ради робітничих, селянських і солдатських депутатів. На відміну від

Росії в Україні склалася своя особлива суспільно-політична ситуація. Якщо в Петрограді по завершенні анти самодержавницьких виступів виникло дновладдя, то в Україні з'явилися три центри політичного тяжіння: Губернський комісар Тимчасового уряду в Києві П. Суковкін, Ради робітничих, солдатських і селянських депутатів, Українська Центральна Рада (виникла 3-4 березня 1917 р. у Києві).

Жовтневий переворот – збройне повалення Тимчасового уряду і прихід до влади більшовиків 25-26 жовтня 1917 р., проголошення встановлення радянської влади, початок ліквідації капіталізму і переходу до соціалізму.

Генеральний Секретаріат – виконавчий орган Української Центральної Ради, уряд України в період між I і IV Універсалами (червень 1917 – січень 1918 рр.) Створений 15 (28) червня 1917 р. після ухвалення Центральною Радою I Універсалу.

Універсали Центральної Ради – політичні звернення програмного характеру, видані Українською Центральною Радою. Назва «універсал» підкреслювала правонаступництво нових органів урядування України з гетьманськими грамотами XVII ст.

КОНСТИТУЦІЯ УНР (СТАТУТ ПРО ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ, ПРАВА І ВОЛЬНОСТІ УНР) – Основний Закон Української Народної Республіки, прийнятий 29 квітня 1918 р. на останньому засіданні Центральної Ради. Конституція проголошувала державну незалежність і територіальну цілісність України, рівність прав громадян, демократичні свободи. Республіка мала бути парламентською з Всенародними Зборами як вищою законодавчою владою.

Гетьманський переворот 1918 р. – державний переворот, унаслідок якого від влади була усунута Центральна Рада і проголошена Українська Держава на чолі з гетьманом Павлом Скоропадським. Переворот стався 29 квітня 1918 р. у Києві, його рушійною силою була політична організація «Українська Народна Громада», а проголосив гетьмана конгрес хліборобів, скликаний Союзом земельних власників та підтриманий Українською християнсько-демократичною партією (УХДП). Гетьман оголосив «Грамоту до всього народу України» і «Закон про тимчасовий державний устрій України». Ними було скасовано УНР, а вся законодавча та виконавча влада тимчасово, до обрання Всеукраїнського сейму, передавалася гетьманові, який був також і верховним головнокомандуючим.

Директорія Української Народної Республіки – тимчасовий український верховний революційний орган, створений 14 листопада 1918 р. Українським національним союзом для організації і проведення повстання проти режиму Гетьмана П. Скоропадського. Головою її став В. Винниченко, членами - С. Петлюра, Ф. Швець,

П.Андрієвський, А.Макаренко. в результаті Наступу радянської армії У листопаді 1920 р. Директорія УНР втратила контроль над територією України.

Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР) – українська держава, створена 13 листопада 1918 р. на західноукраїнських землях, які входили до Австро-Угорської імперії. Ця подія фіксувалася в ухваленому в цей день Українською Національною Радою Тимчасовому основному законові про державну самостійність українських земель колишньої австро-угорської монархії. Закон визначав територію ЗУНР, яка включала українські землі і 213 охоплювала Галичину, Буковину і Закарпаття. Територія ЗУНР становила 70 тис. кв. км. і нараховувала 6 млн. осіб населення.

Акт Злуки – об'єднання двох суверенних українських держав – УНР і ЗУНР – в одну Українську Народну Республіку. Обопільне прагнення до державного об'єднання всіх українських земель проявилося у практичних діях Директорії УНР та керівництва ЗУНР. Урочиста церемонія злуки відбулася на Софіївському майдані у Києві 22 січня 1919 р., що скріплювалося спеціальним Універсалом УНР.

Січові Стрільці – назва військових підрозділів Наддніпрянської Армії УНР сформованих у 1917-1919 роках з військовополонених айстро-угорців українського походження.

Брест-Литовський (Берестейський) мирний договір 1918 р. – підписаний 09.02.1918 р. представниками УНР і державами Четверного союзу (Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною і Болгарією). 25.01.1918 р. Центральна Рада оприлюднила IV Універсал, яким проголосувався вихід УНР із складу Російської Федерації. 01.02.1918 р. делегація Четверного Союзу визнала УНР на чолі з Центральною Радою незалежною державою. Спираючись на Б.-Л.м.д., австро-німецькі війська до березня прибули в Україну. Договір виявився легальним прикриттям для втручання в українські державні справи, грабунку УНР з боку окупаційних військ.

Ліга Націй – міжнародна організація, метою якої був розвиток співробітництва між народами і гарантія миру та безпеки. Статут Ліги Націй, викладений у першій частині Версальського мирного договору (28 червня 1919 р.), підписали 42 держави: «первісні члени» - 31 країна (США і радянська Росія членами Ліги Націй не стали через політичні причини), інші члени – 11 новоутворених держав. Місце перебування – Женева. У 1934 р. СРСР прийняв пропозицію 30 держав-учасниць Ліги Націй про вступ до цієї організації. У грудні 1939 р., після початку радянсько-фінської війни 1939-1940 рр., Рада Ліги Націй виключила СРСР із Ліги Націй. Із Ліги Націй вийшли: Бразилія (1928 р.), Японія (1935 р.), Німеччина (1935 р.), Італія (виключена в 1937 р.). Формально Ліга була розпушена в 1946 р.

Варшавський договір 1920 р. – договір Директорії УНР з урядом Речі Посполитої Польської про взаємне визнання, розмежування території, спільні антирадянські дії та основи міждержавних стосунків. В. д. був оформленій двома основними документами - політичною конвенцією від 22 квітня 1920 р. і військовою конвенцією від 24 квітня 1920 р., що вважалася інтегральною частиною політичної конвенції. Договір закріплював визнання Польщею «Директорії на чолі з головним отаманом Симоном Петлюрою» за «Верховну владу УНР». Директорія визнавала право Польщі на розширення своєї території у межах 1772 р.

Національний секретаріат – виконавчий орган Тимчасового ЦВК Рад України. Сформований у Харкові 17 (30) грудня 1917 р. російськими і місцевими більшовиками як український радянський уряд на противагу до Української Центральної Ради та Генерального Секретаріату УНР.

Отаманщина – режим політичної владі (1919-1921 рр.), встановлений отаманом Балбачаном – на Харківщині, Полтавщині, Катеринославщині, Ангелом – на Чернігівщині, Григор'євим – на півдні України, Нестором Махном – в Гуляй-Полі, Шепелем – на Поділлі, Зеленим (Терпилом) – на півдні Київщині та ін. Ця влада нерідко змінювала орієнтацію: то ставала на бік УНР (пізніше Директорії), то підтримувала більшовиків.

Проблемно-пошукові запитання

1. Який вплив на Україну мала Лютнева (1917 р.) революція в Росії?
2. Які органи влади утворилися в Україні після перемоги Лютневої революції в Росії?
3. Коли і за яких обставин була створена Центральна Рада? Хто був її головою?
4. Як розгортається національно-визвольний рух в березні-червні 1917 р. в Україні?
5. У чому зміст і значення виданих Універсалів УЦР?
6. Який з чотирьох Універсалів УЦР проголосив Україну незалежною, вільною, самостійною, суверенною державою?
7. Коли і чим закінчилась доба УЦР?
8. Що змусило Центральну Раду піти на переговори з країнами Четверного союзу?
9. Опишіть правління Гетьмана Павла Скоропадського?
10. Вкажіть причини поразки Директорії.
11. Підведіть підсумки української визвольної революції 1917-1920 рр.

Теми для доповідей

1. Грушевський М.С. – видатний вчений, політичний діяч, перший президент України;
- 2.. Винниченко В.К. – видатний український письменник, публіцист і політик;
3. Аграрна і національно-культурна політика гетьмана П. Скоропадського;
4. Нестор Махно – проти всіх режимів;
5. Історичний портрет С.В. Петлюри;
6. Причини поразки, значення і основні уроки Української національно-демократичної революції 1917-1920 років;

Тестові завдання

1. Який з чотирьох Універсалів УЦР проголосив Україну незалежною, вільною, самостійно, сувереною державою:

- а) I – 10 червня 1917 р.; б) II – 3 липня 1917 р.; в) III – 7 листопада 1917 р.; г) IV – 22 січня 1918 р.

2. Ядром уряду Павла Скоропадського були:

- а) більшовики; б) кадети; в) есери.

3. В опозиції до гетьманату були:

- а) Український національний союз; б) Українська Центральна Рада; в) Товариство українських поступовців (ТУП).

4. Які органи влади утворилися в Україні після перемоги Лютневої революції (1917 р.):

- а) двовладдя – місцеві органи Тимчасового уряду та Української Центральної Ради;
б) двовладдя – Тимчасовий уряд і Рада робітничих, солдатських і селянських депутатів;
в) тривладдя – Тимчасовий уряд, УЦР, Раднарком.

5. Із запропонованих текстів виберіть той, який за своїм змістом відповідає III Універсалу УЦР:

- а) Виходячи із угоди з Тимчасовим урядом, Центральна Рада заявляє, що вона не має наміру встановлювати автономію України до скликання загальноросійських Установчих зборів;

б) Центральна Рада проголошує Україну самостійною незалежною державою;
в) Центральна Рада проголошує Українську Народну Республіку (УНР) в складі Російської республіки.

6. Час існування української держави гетьмана П. Скоропадського:

- а) лютий-вересень 1918р.;
б) квітень-грудень 1918р.;
в) березень-листопад 1918р;

г) лютий-травень 1918р

7. Директорія УНР утворилася:

- а) в ніч на 1 листопада 1918р;.
- б) 4 листопада 1918 р.;
- в) в ніч на 14 грудня 1918 р.;
- г) 1 січня 1919 р.

8. Позначте прізвище українського політичного діяча, якого було обрано президентом ЗУНР:

- А. Д. Вітовський;
- Б. К. Левицький;
- В. С. Петрушевич;
- Г. С. Голубович.

9. Позначте дату прийняття I Універсалу Центральної Ради «До українського народу в Україні і поза Україною сущого»:

- А. 4 березня 1917 р.
- Б. 10 червня 1917 р.
- В. 3 липня 1917 р.
- Г. 7 листопада 1917 р.

10.. Президентом УНР було обрано:

- А. О. Грушевського;
- Б. В. Винниченка;
- В. М. Грушевського
- Г) С.ПЕтлюру.

Основна література:

- 1.Краснянська Н.Д.,Слободянюк О.Р.Історія України та української культури. Конспект лекцій Одеса: ОДЕКУ, 2018. – С.115-121. (електронна версія).
2. Бойко О.Д. Історія України. - К., 2001. - С.321-371..
3. Кордон М.В. Історія української культури: навч.посіб.-Львів: «Магнолія 2006»,2011.- С.216-225.
- 4.Грушевський М. На порозі нової України. – К.,1991. - С.3-54.
- 5.. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К.,1991. – С. 5-133.

Додаткова література:

1. Зайцев Ю. та ін. Історія України. - Навчальний посібник. – Львів, 1996. –С.218-251.
2. Винниченко В. Из истории Украинской революции // Революция на Украине: по мемуарам белых / Сост. С.А. Алексеев. - М.; Л., 1990. – С.277-358.
3. Копиленко О.Л. «Сто днів» Центральної Ради. - К., 1992. – С.4-150.

4. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніших часів і до ХХІ ст. – Харків, 2001. - С.358-375.
5. Полонська-Василенко Н. Історія України у двох томах. – Т.ІІ. – К. 1993. – С.459-543.

Семінар № 12 «Україна у міжвоєнний період (1921- 1939 рр.)

Основні тенденції культурного розвитку 20-30-х років ХХ ст.»

Мета теми: довести, що поразка національної революції 1917-1920 рр. зумовила новий етап територіального розколу України - українські землі опинилися у складі різних держав: Східна Галичина, Західна Волинь, Західне Полісся, Холмщина та Підляшшя – у складі Польщі. Закарпаття – у складі Чехословаччини. Буковина – у складі Румунії. Більша частина України, де встановилась радянсько-більшовицька влада - у складі СРСР.

Вивчення зазначеного матеріалу потребує чіткого засвоєння змісту наступних понять і термінів: нова економічна політика (неп); п'ятирічки; колективізація; форсована індустриалізація; продрозкладка; розкуркулення; коренізація; українізація; голодомор; геноцид; державна ідеологія; культ особи; інтернування; інакомислення; репресії; "розстріляне відродження"; тоталітаризм; комунізм; соціалізм; інтегральний націоналізм; ліберальний націоналізм; націонал-комунізм; націонал-ухильництво; Організація українських націоналістів (ОУН).

План семінарського заняття

1. Національно-державні відносини в Україні 1920-30-х рр. Союзний договір 1922 р. та його оцінка в контексті міжнародного права.
2. УСРР в умовах форсованої індустриалізації. Колективізація села, методи здійснення та соціально-економічні наслідки. Голодомор 1932–1933 рр
3. Українізація, її суть та результати.
4. Основні тенденції культурного розвитку 20- 30-х років ХХ ст

Основні теоретичні аспекти, що мають бути опрацьовані на семінарському занятті:

УСРР – Українська Соціялістична Радянська Республіка. Назва України в Складі СРСР до 1937р.

Воєнний комунізм (1918 - 1921 рр.) – система надзвичайних соціально-економічних, власне політичних та ідеологічних заходів російських більшовиків з метою швидкого революційного переходу до соціалізму та комунізму, пов’язаних з

умовами воєнної інтервенції, громадянської війни та завданнями світової пролетарської революції. В Україні здійснювався з 1919 р. Провідна ланка політики «воєнного комунізму» – в економіці: продозкладка як система державних заготівель сільськогосподарських продуктів, заміна вільної торгівлі централізованим розподілом шляхом примусового вилучення продуктів у селян; зрівнялівка в оплаті праці; фактична ліквідація грошового обігу; революційний перехід до соціалістичного ладу шляхом одержавлення власності; націоналізація підприємств; у політичному житті – перетворення рад із представницьких органів на органи диктатури пролетаріату (фактично – більшовицької верхівки); масова заміна Рад ревкомами, комітетами; переслідування опозиційних партій; зміщення однопартійності РКП(б); в ідеології та культурі – пропаганда комунізму, революційних ідеалів, заперечення культурних надбань минулого. В умовах глибокої кризи 1921 р. з ініціативи В. Леніна ця політика була замінена новою економічною політикою – непом (в Україні – з осені 1921 р.)

Голодомор – штучно організований сталінським керівництвом голод. Причини: насильницьке проведення колективізації сільського господарства, завишення планів хлібозаготівель, вилучалося зерна та продовольства. Наслідки – загибелі від 3,5 до 5 млн. душ.

Українізація – в квітні 1923 р. XII з'їзд РКП(б) проголосив політику “коренізації”, яка передбачала заличення представників корінних національностей до партії та державного апарату, застосування національної мови у партійній роботі, адміністрації, освіті, видавничій справі, пресі. Політику українізації згорнуто на початку 30-х років.

НЕП – нова економічна політика проголошена у 1921 р. з метою залучення іноземних інвестицій, певної лібералізації і децентралізації економіки, утворення вільного ринку, розвитку приватної ініціативи. Селянські господарства продуктивно розвивалися, зростало виробництво предметів споживання тощо. Згорнуто наприкінці 30-х років ХХ ст.

ОУН (Організація українських націоналістів) – політична організація створена Є. Коновалцем у Відні 1929 р. Метою було проголошення розбудови незалежної держави, в якій мали бути об’єднані усі українські етнічні землі. У роки другої світової війни ОУН проголошує гасло – “Боротьба проти Сталіна і Гітлера, проти імперій”. З жовтня 1942 р. організації ОУН з’єдналися з формуваннями УПА.

Репресії – метод фізичного, політико-правового, морального та психологічного знищення радянських людей у період сталінщини.

Автокефальна церква – православна церква, яка має цілковиту самостійність у розв'язанні організаційних і культових питань.

Індустріалізація – комплекс заходів з прискореного розвитку промисловості у період другої половини 20-х до кінця 30-х років. Здійснювана, головним чином, за рахунок перекачування коштів із сільського господарства: спочатку завдяки «ножицям цін» на промислову і сільськогосподарську продукцію, а після проголошення курсу на форсування індустріалізації (1929р.) — шляхом продрозкладки. Особливістю радянської індустріалізації був пріоритетний розвиток важкої промисловості та воєнно-промислового комплексу.

Форсована індустріалізація – створення великого машинного виробництва, передусім важкої промисловості (енергетики, металургії, машинобудування, нафтохімії та інших базових галузей) прискореними темпами. Форсована індустріалізація проводилася в СРСР в кін.20 – поч.30-х рр. з метою подолання економічної відсталості, здобуття техніко-економічної незалежності СРСР, створення економічної бази для побудови комунізму, забезпечення всебічної обороноздатності СРСР й перетворення його на наймогутнішу державу світу. Індустріалізація здійснювалась на основі не реальних планів екстенсивним шляхом: не за рахунок новітньої техніки і технологій, а за рахунок будівництва великої кількості підприємств, збільшення кількості працюючих.

Колективізація – створення великих колективних господарств на основі селянських дворів. Передбачалося, що результатом колективізації стане ріст виробництва сільськогосподарської продукції на 150% і знищення приватного господарства на селі (буржуазного елементу).

Розкуркулення – операція експропріації селянських господарств у 30-ті роки ХХ, складова частина примусової колективізації. Формально спрямована проти найзаможніших селян, т.зв. куркулів, на практиці вилилась у репресії проти значної кількості середняків, які в Україні складали дві третини селян.

Закон про п'ять колосків – репресивний радянський закон часів Голодомору, який передбачав за розкрадання колгоспного і кооперативного майна «розстріл із конфіскацією всього майна і з заміною за пом'якшуючими обставин позбавленням свободи на термін не нижче 10 років з конфіскацією всього майна». Амністія заборонялась. На літо 1933р. за цим законом було засуджено 150000 осіб. Зокрема, засуджували дітей, які намагалися знайти хоч якусь їжу.

ГОЛОДОМОР 1932 - 1933 pp. – трагедія українського народу, пов'язана з колективізацією сільського господарства і політикою продрозкладки. За часів радянської влади прокотилися країною три голодомори: 1921-1922 pp. 1932-1933 pp. і

1946-1947 рр. Планові завдання для молодих колгоспів на 1932 р. порівняно з попереднім роком були збільшені на 44%. Для їх виконання Сталін направив восени 1932 р. в Україну надзвичайну хлібозаготівельну комісію на чолі з головою РНК СРСР В. Молотовим. Комісія вилучила всі запаси зерна, в т. ч. посівного, але не домоглася виконання хлібозаготівельного плаву. Тоді було вирішено провчити «боржників»: під час подвірних обшукув у селян вилучається усе продовольство, заготовлене ними з присадибних ділянок. На початку 1933 р. ситуація стала критичною: позбавлені продовольства, селянські сім'ї почали масово вимирати від голоду. Аналіз архівних документів і висновки експертів свідчать, що на Україні від голоду померло 4,5-5 млн. мешканців. А це значить, що Україна не дорахувалася від 10 до 25% населення втрачаючи його по 25 тис. чоловік на день, або 1000 чоловік на годину.

Конституція УРСР – Основний Закон, що законодавчо закріплював суспільний і державний устрій УРСР. Перша Конституція УРСР була затверджена ВУЦВК 14 березня 1919 р. на виконання резолюції III Всеукраїнського з'їзду Рад «Про Українську Радянську Конституцію» і закріплювала принципи радянського будівництва, націоналізацію виробництва, скасовувала приватну власність і експлуатацію людини людиною. У травні 1925 р. IX Всеукраїнським з'їздом Рад були внесені зміни до Конституції УРСР, що законодавчо закріпили входження Радянської України до складу Союзу РСР. Суверенність України законодавчо проголошувалась Конституцією УРСР 1929 р. Ці ж принципи були основоположними і в Конституції, прийнятій ЗО січня 1937 р. Надзвичайним XIV Всеукраїнським з'їздом Рад та у відповідності з Конституцією СРСР, але не забезпечувались командно-адміністративною системою. 20 квітня 1978 р. була прийнята нова Конституція УРСР, що виходила з положень, проголошених Конституцією СРСР 1977 р. Розширивши компетенцію союзних органів, вона ще більше нівелювала право народу України на незалежний політичний, економічний та культурний розвиток. У 1991 р., після утвердження незалежності й суверенності Української держави, Верховною Радою були внесені суттєві зміни в Конституцію, що визначали новий політичний статус України. Основний Закон незалежної України був схвалений Верховною Радою 28 червня 1996 р.

Великий терор – найменування періоду в історії СРСР (1937-1938 роки), коли сталінські репресії були різко посилені й доведені до максимуму своєї інтенсивності. Інша поширенна назва цього історичного періоду, «Єжовщина», пов'язана з тим, що керівником народного комісаріату внутрішніх справ у той час був Микола Іванович Єжов. Відбулася чистка партії, війська, НКВД. У ході кампанії до арештованих як найширше застосовувалися катування, вироки до розстрілу, що не підлягали оскарженню, виносилися найчастіше без усякого суду й негайно приводилися у

виконання. Родичі репресованих самі піддавалися репресіям за один тільки факт свого споріднення з ними; діти репресованих, що залишилися без батьків, поміщувалися у спеціальні «дитячі будинки для дітей ворогів народу».

Проблемно-пошукові запитання

1. Яким було суспільно-політичне та економічне становище України на початку 1920-х рр.?
2. В складі яких держав перебували українські землі в міжвоєнний період?
3. Які ознаки мала політика «воєнного комунізму» і нова економічна політика?
4. Визначте основні причини голоду 1921-1923 рр. в Україні.
5. Що собою представляла політика українізації? Які її наслідки?
6. Чим була зумовлена форсована індустріалізація?
7. Яка ціна сплачена українським народом за сталінський «стрибок у соціалізм»?
8. В якому році проголошено курс на колективізацію? Суть кризових явищ у сільськогосподарському виробництві пов'язаних з насильницькою колективізацією?
9. Що спільног і що відмінного у причинах і наслідках голоду 1921-1923 рр. та голоду 1932-1933 рр. в Україні? Чи можна було уникнути голоду 30-х років?
10. Які особливості і наслідки культурного будівництва в Україні в 1920-1930-х рр.?
11. Визначте причини утвердження сталінського тоталітарного режиму. Які його наслідки в Україні?
12. Яким було політичне та соціально-економічне становище західноукраїнських земель у 1920-1930-х роках?
13. Коли була проголошена незалежна Карпатська Україна і як склалася її доля?
14. Як відбувалось входження західноукраїнських земель до складу СРСР?
15. Розкрийте сутність політики «радянізації».

Теми для доповідей

1. Неп – сутність, значення;
2. Сталінський терор та його трагічні наслідки для України;
3. Голодомор 1932-1933 років в Україні: причини та наслідки;
4. Боротьба ідейних та художньо-естетичних напрямів в українській літературі на початку 20 ст.;
5. Творчість Миколи Хвильового;
6. Розстріляне відродження;

Тестові завдання

1. Суть політики «українізації» в галузі культури та мови сер. 20-х років ХХ ст.:

- а) широке впровадження української мови в діловодство, пресу, державні, культурні установи, школи.., а також висування на керівні посади представників корінного населення;
- б) посилення російського впливу, зокрема в науково-дослідних закладах;
- в) виявлення та винищення національно свідомих українців;
- г) зростання впливу національної ідеї;

2. Організація лікнепу, ліквідація університетів, проведення «українізації» були складовими політики:

- а) Української Народної Республіки;
- б) Західноукраїнської Народної Республіки;
- в) Української Соціалістичної Радянської Республіки;
- г) Гетьманату

3. Позначте дату Х з'їзду РКП(б), який прийняв рішення про запровадження НЕПу:

- а). 1919 р.;
- б). 1920 р.;
- в). 1921 р.; г). 1922 р.

4. Позначте, хто з наведених нижче діячів української культури 1917-1920 рр. був художником:

- а). В. Сосюра, П. Тичина, М. Рильський;
- б). Є. Патон, Д. Багалій, Г. Проскура;
- в). Л. Ревуцький, Г. Версьовка, Я. Степовий;
- г). М. Бойчук, Г. Нарбут, М. Жук;5

5. Позначте дату створення СРСР:

- А. 10 грудня 1922 року;
- Б. 30 грудня 1922 року;
- В. 21 січня 1923 року;
- Г. 31 січня 1924 року.

6. Позначте категорію населення України, яка зникла в 30-ті роки внаслідок проведення індустриалізації та колективізації:

- А. робітничий клас;
- Б. селянство;
- В. інтелігенція;
- Г. поміщики.

7. Радянський уряд України називався:

- А. Раднарком;
- Б. Народний Секретаріат;
- В. Генеральний Секретаріат

8. Головною причиною голоду на Україні в 1932-1933 рр. було: а) знищення заможного селянства; б) посуха та неврожай; в) діяльність в Україні комісії Молотова; г) отримання ресурсів для проведення індустріалізації та придушення супротив селянства тоталітарному режиму.

9. Яка трагедія України була визнана на законодавчому рівні геноцидом українського народу: а) масовий терор 1930-х р.р.; б) голодомор 1932-1933 р.р.; в) голокост 1941-1945 р.р.; в) перебування України у складі СРСР.

10. Радянська модернізація України тривала: а) з 1923 – 1925 рр.; б) 1932 -1933 рр.; в) 1928 – 1938 рр.; г) 1927 -1935 рр.;

Основна література:

1. Влялько В.А. Україна між двома війнами (1921-1939 рр.): Конспект лекцій. – Одеса: Вид-во «ТЭС», 2011. – 45 с. – (електронна версія).
2. Методичні вказівки викладу комплексної лекції «Шлях до завершення історичного процесу збирання всіх українських земель в одну державу (XX ст.)» / Укл. Нагайник В.А., Влялько В.А.- Одеса: ОДЕКУ, 2002.- С.3-12.
3. Глушкова Н.М. Історія української культури: Конспект лекцій. – Одеса: Вид-во “ТЭС”, 2012. – С.113-126.
4. Краснянська Н.Д., Слободянюк О.Р.Історія України та української культури. Конспект лекцій Одеса: ОДЕКУ, 2018. – С.125-132. (електронна версія).
5. Бойко О.Д. Історія України. - К.,2001. – С. 372-428; 429-458.

Додаткова література:

1. Зайцев Ю. та ін. Історія України. Навчальний посібник. – Львів, 1996. – С.252-283.
2. Касьянов Г.В., Даниленко В.М. Сталінізм і українська інтелігенція (20-30-ті рр.). – К., 1991. – С.16-77.
3. Котляр М., Кульчицький С. Довідник з історії України. - К., 1996.
4. Світлична В.В. Історія України. Навчальний посібник. -К., Львів, 2002. -С.168-187.
5. Стьопин А.О. Історія України: політика і культура. Конспект лекцій. -Одеса, 2003. - С. 93-110.

Семінар № 13 «Україна в роки Другої світової війни та її складової частини – Великої Вітчизняної» Культура в роки Великої Вітчизняної війни

Мета теми: показати, що Друга світова війна (1 вересня 1939р. – 2 вересня 1945 р.) стала найжорстокішим і найкривавішим воєнним конфліктом в історії людства. В ній була задіяна 61 держава, на території яких проживало 80% населення Землі. Воєнні дії велися на території 40 країн. Війна коштувала людству 65-67 млн. життів. Довести, що Україна опинилася в епіцентрі війни вже у вересні 1939 р. Щонайменше 5,3 млн. чоловік, або один із кожних шести мешканців України загинув у цій війні. 2,3 млн. українців було вивезено для примусової праці до Німеччини. Цілком чи частково було зруйновано понад 700 великих і малих міст та 28 тисяч сіл, унаслідок чого безпритульними залишилося близько 10 млн. чоловік. Загальні втрати економіки України сягали 40%. У друге за трохи більше як 10 років Україна тяжко постраждала від жорстоких ексцесів тоталітарних режимів. Показати вклад діячів культури в перемогу над фашизмом.

Вивчення зазначеного матеріалу потребує чіткого засвоєння змісту наступних понять та термінів: радянсько-німецький альянс; Друга світова війна; нацизм; фашизм; радянізація; евакуація; окупаційний режим; мюнхенська змова; колабораціонізм; антигітлерівська коаліція; геополітичні інтереси; Пакт Молотова-Ріббентропа; Антикомінтернівський пакт; план «Барбаросса»; план «Ост»; Акт відновлення Української держави; партизанський рух; підпілля; «рейкова війна»; геноцид; Бабин Яр; остарбайтери; рух опору; УПА; бандерівщина; Українська повстанська армія; депортация.

План семінарського заняття

1. Українське питання напередодні та в початковий період війни. Доля західноукраїнських земель
2. Напад фашистської Німеччини на СРСР. Окупаційний режим в Україні та боротьба народу проти загарбників.
3. Відновлення радянської влади в Україні та завершення об'єднання її земель. Основні підсумки й уроки Другої світової війни
4. Культура в роки Великої вітчизняної війни

Основні теоретичні аспекти, що мають бути опрацьовані на семінарському занятті:

Нацизм (від назви Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини – нацистської партії) – одна з назв німецького фашизму. Основні положення нацизму

були викладені в програмі Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини (НСДАП, 1919-1945 рр.), яку з 1921 р. очолював А.Гітлер. Націонал-соціалісти відстоювали расову теорію, згідно якої німці – нащадки арійців – проголошувалися «вищою расою», а всі інші нації – «неповноцінними». Планувалося території, де проживали «неповноцінні» з точки зору нацистів народи, зробити «життєвим простором» для німців, чому мало передувати фізичне винищення або перетворення на рабів місцевого населення. Расова теорія німецького націонал-соціалізму істотно відрізняла його від італійського фашизму, який не мав чіткої расової спрямованості.

Фашизм (від італ. fascismo – пучок, зв'язка, об'єднання) – соціально-політичний рух, ідеологія і державні режими тоталітарного типу; політичний рух, що протиставляє інститутам і цінностям демократії так званий новий порядок і надзвичайно жорстокі засоби його утвердження. У вузькому розумінні – феномен політичного життя Італії та Німеччини 20-40-х рр. ХХ ст. Фашизм спирається на масову тоталітарну політичну партію (прийшовши до влади, вона стає державно-монопольною організацією) і незаперечний авторитет «вождя», «фюрера». Тотальний, у тому числі, ідеологічний, масовий терор, шовінізм, що переходив у геноцид щодо «неповноцінних» народів і соціальних груп, ворожих йому цінностей цивілізації – неодмінні риси ідеології і політики фашизму, який спирається переважно на соціально знедолені групи населення в умовах кризи. У 1919 р. у Мілані (Італія) Б.Муссоліні об'єднав навколо себе розрізнені групи націоналістів і соціалістів і заснував «Фашіо ді комбаттіменто» - «Союз боротьби».

Вісь Рим – Берлін – Токіо – агресивний блок, створений ініціаторами гонки озброєнь і насильницького переділу світу Німеччиною, Італією та Японією. Термін «вісь» почав офіційно використовувати Б.Муссоліні для характеристики таємного протоколу про узгодження дій між Німеччиною та Італією, підписаного 24 жовтня 1936 р. Після підписання у листопаді 1936 р. Німеччиною і Японією угоди «проти Комуністичного Інтернаціоналу» (т.зв. «Антикомінтернівського пакту»), до якої у листопаді 1937 р. приєдналась Італія, остаточно оформився військово-політичний союз цих трьох держав. Термін «Держави вісі» формально почали вживати після підписання Берлінського пакту між Німеччиною, Японією та Італією 27 вересня 1940 р. До договору пізніше приєднались Угорщина (20 листопада 1940 р.), Румунія (23 листопада 1940 р.), Словаччина (24 листопада 1940 р.) і Болгарія (1 березня 1941 р.). даний військово-політичний блок розпався у 1943-1945 рр.

Друга світова війна – найбільш масштабна і найбільш жорстока в історії людства війна, яка тривала з 1 вересня 1939 р. по 2 вересня 1945 р. Воєнні дії відбувалися на території Європи, Азії, Африки й Австралії, на усіх морях і океанах. У

війні брала участь 61 країна світу, 80% населення Землі. На території 40 країн було мобілізовано 110 млн. чоловік. Приблизна кількість жертв – 65-67 млн. чоловік, 90 млн. інвалідів. Найбільші втрати – СРСР (28 млн. чол.), Німеччина (13 млн. чол.), Китай (10 млн. чол.), Польща (6 млн. чол.), причому майже половина жертв – мирне населення. У концтаборах Німеччини знищено 16 млн. чоловік. Матеріальні втрати – 4000 млрд. доларів. У ході війни вперше були застосовані нові види озброєнь, у тому числі атомна бомба.

Карпатська Україна – автономна територіально-адміністративна одиниця у складі Чехословаччини, утворена 8 жовтня 1938 р.. Проголошення незалежності К.У. у березні 1939 року, співпало з вторгненням угорських військ на територію краю, після чого К. У перестала існувати.

Радянсько-Німецький договір про ненапад 1939 р. – договір, підписаний у Москві 23 серпня 1939 р. терміном на 10 років між двома тоталітарними режимами. Одночасно був підписаний таємний додатковий протокол про розмежування сфер впливу сторін – СРСР і фашистської Німеччини – на основі поділу Європи на «сфери інтересів» цих сторін. Цей протокол містив положення, що стосувалось українських земель: «у разі територіально-політичного перевлаштування областей, які входять до Польської держави, межа сфер інтересів Німеччини буде приблизно проходити по лінії Нареву, Вісли і Сяну», що фактично вело до нового розчленування української території. Згідно з радянсько-німецьким договором про дружбу і кордони, підписаного 28 вересня 1939 р., кордон пройшов по так званій «лінії Керзона», визначеній Верховною Радою Антанти у 1919 р. Хоч переважна більшість території Західної України увійшла до СРСР, однак такі українські етнічні території, як Підляшшя, Лемківщина, Посяння, Холмщина (блізько 16 тис. кв. км, з 1,2 млн. населення) опинилися під німецькою окупацією. Таким чином, ключові моменти процесу «збирання» українських земель під врило СРСР вирішувались саме на німецько-радянській «дипломатичній кухні». Проблемний характер мала ситуація навколо Буковини. Німеччина порадила урядові Румунії, щоб позбутися радянсько-румунського збройного конфлікту, піти на уступку, яка буде компенсована нею Румунії в наступний період.

Велика вітчизняна війна 1941-1945 pp. – Друга світова війна, що продовжилась на території Радянського Союзу. Вона почалася 22 червня 1941 р. закінчилася 9 травня 1945 року капітуляцією фашистської Німеччини.

План «Ост» – секретний план уряду Третього Рейху з проведення освоєння земель Східної Європи, і її німецької колонізації після перемоги над СРСР. Розроблений у 1941 р.

Вермахт – збройні сили Третього рейху (гітлерівської Німеччини).

Окупація Фашистська 1941 - 1944 pp. – період перебування українських земель під владою німецького режиму після відступу радянських військ. Окупантами здійснювалась політика колонізації та експлуатації населення, підготовки умов до наступної інкорпорації української території до складу «Великонімецького Рейху». Одночасно ліквідовувалося все, що мало відношення до соціалістичного ладу. Дії тоталітарної влади виявлялися в тотальному терорі проти місцевого населення, руйнуванні й пограбуванні. У серпні 1941 р. був утворений т. зв. Рейхскомісаріат України, який складався з 6-ти генерал-комісаріатів. Його очолив Е. Кох. 4 західні області – Львівська, Дрогобицька, Станіславська (нині Івано-Франківська) і Тернопільська – під назвою «Дистрикт Галичина» були приєднані в серпні 1941 р. до генерал-губернаторства, створеного на території Польщі. Південні райони утворили Трансністрію. П'ять областей (Чернігівська, Сумська, Харківська, Ворошиловградська (нині Луганська), Сталінська (зараз Донецька) становили т. зв. Прифронтову зону. Загальна кількість розстріляних, закатованих гітлерівцями з числа цивільного населення України становила 3 898 тис. У таборах військовополонених загинуло 1 366 тис. чол. На примусові роботи до Німеччини було вивезено 2,4 млн. осіб, головним чином молоді. Матеріальні збитки, завдані Україні, становили 42% усіх утрат Радянського Союзу від війни та окупації.

Новий порядок – окупаційна політика нацистської Німеччини на завойованих нею територіях. Окупаційна політика проводилась згідно з планом «Ост». Нацисти прагнули створити на завойованих територіях «життєвий простір для німецької нації». Місцеве населення планувалося перетворити у рабів, інтелігенцію ліквідувати. На окуповані території мали намір переселити близько 10млн. німців, а місцевих жителів передбачалося залишити близько 14млн. чол.

Акт 30 червня 1941 р. – проголошення в окупованому німецькими військами Львові відновлення Українських Національних Зборів під проводом ОУН-Б, створення уряду – Українського Державного Правління на чолі з Я. Стецьком. Така акція, однак, наштовхнулась на різкий протест з боку нацистського керівництва. Гестапо заарештувало й кинуло до в'язниці керівника ОУН С. Бандеру та його прибічників, адже дії ОУН-Б суперечили стратегічному курсу фашистської Німеччини.

Голокост – знищення значної частини єврейського населення Європи внаслідок нацистської політики геноциду в 1939 – 1945рр.

Колабораціонізм – добровільне співробітництво окремих груп чи прошарків населення із загарбниками на територіях окупованих ними країн.

Паризанський рух – один із проявів боротьби проти німецького окупаційного режиму. В Україні у 1941-1944 рр. проходив у поєднанні як проти фашистських окупантів, так і за створення незалежної української держави. Головною формою партизанського руху були озброєні дії партизанів та бойових груп антифашистського підпілля, що спиралися на підтримку мирних жителів. Керівництво партизанським рухом, організованим компартією, здійснював Український штаб, він об'єднував і дії загонів, у яких було понад 100 тис. партизанів. Унаслідок їхніх дій було знищено до півмільйона солдатів та офіцерів противника і їхніх посібників, організовані аварії тисяч залізничних ешелонів, надано допомогу регулярним частинам Червоної Армії при звільненні від окупантів міст і селищ України. Комуністичний і націоналістичний партизанські рухи перебували у конфліктних стосунках.

Підпілля комуністичне – сукупність створених за ініціативою компартії організацій опору німецьким окупантам у період Великої Вітчизняної війни. Налічувало понад 100 тис. бійців, об'єднаних у 3,5 тис. організацій та груп. Діяльність комуністичного підпілля, особливо в перший період війни, була спрямована на масово-агітаційну роботу і мобілізацію зусиль населення на зжив економічних планів окупантів шляхом саботажу, диверсій та підготовки до бойової взаємодії з радянськими військами і, таким чином, зробило свій внесок в антифашистський рух – рух Опору. Комуністичне підпілля діяло в усіх обласних центрах та у ряді міст України.

Підпілля Націоналістичне (УКРАЇНСЬКЕ) – рух опору нацистському окупаційному і радянському режимам, очолений українськими націоналістами (ОУН). Підпілля проводило широку політико-виховну та агітаційно-пропагандистську роботу, організацію збройних акцій проти окупантів, підготовку матеріальної і кадрової бази партизанської боротьби. Наприкінці 1942 р. була створена Українська Повстанська Армія. Концепція руху ґрунтувалася на ідеї боротьби проти двох імперіалізмів – німецького та радянського – як запоруки реалізації національної ідеї, здобуття незалежності України.

Антигітлерівська коаліція – союз держав і народів, що склався під час Другої світової війни проти агресивного блоку Німеччини, Італії, Японії та їхніх союзників. До коаліції входили СРСР, США, Велика Британія, Франція, Китай, Югославія, Польща, Чехословаччина та інші країни, що брали участь у воєнних діях або надавали допомогу союзникам. Наприкінці війни до складу коаліції входило близько 50 держав.

Сталінградська битва (17 липня 1942 – 2 лютого 1943 р.) – битва радянських військ проти німецьких, італійських, румунських і угорських військ у ході Німецько-

радянської війни. Битва була однією з найважливіших подій Другої світової війни. Закінчилася оточенням та капітуляцією 6 армії Німеччини.

Битва на Курській дузі або Курська битва, що тривала з 5 липня по 23 серпня 1943 року, є однією з ключових битв Другої світової війни. Ціною надзвичайно великих втрат Червоній армії вдалося перемогти Німецьку армію, та остаточно закріпити за собою стратегічну ініціативу в подальшому звільненні радянських територій.

Битва за Дніпро 1943 р. – одна з найбільших битв Другої світової війни, наступальні операції радянських військ проти німецької армії в 1943 р; ключовий момент – форсування Дніпра; визволено Лівобережну і частину Правобережної України з Києвом, зірвано німецькі плани стабілізації фронту на Дніпрі.

Корінний перелом – перехід стратегічної ініціативи на бік союзників по антигітлерівській коаліції.

Другий фронт (на відміну від «першого фронту» - між Німеччиною та СРСР) – бойові дії Великої Британії та США проти Німеччини. Суть «другого фронту» полягала у створенні критичної для Німеччини ситуації, коли вона змушена була б воювати на два фронти – на сході та заході. СРСР наполягав на відкритті другого фронту на території окупованої Франції.

Депортация – примусове, за наказом органів державної влади, виселення осіб чи груп населення, а інколи й народів, із місць постійного проживання.

Радянізація – насильницьке насаджування на певній території норм економічного, суспільно-політичного, культурного життя, що було характерним для тоталітарного Радянського Союзу.

Нюрнберзький процес – судовий процес над головними нацистськими військовими злочинцями. Проводився в місті Нюрнберзі з 20 листопада 1945 по 1 жовтня 1946 рр. в Міжнародному військовому трибуналі. До відповідальності були притягнуті вищі військові і державні діячі фашистської Німеччини, 12 чоловік засуджені до смертної кари, 7 – до тривалих термінів або до довічного ув'язнення. Були визнані злочинними: керівний склад Націонал-соціалістичної партії і охоронні загони цієї партії (СС), служба безпеки (СД), державна таємна поліція (гестапо). Нюрнберзький процес викрив суть німецького фашизму, його плани знищення цілих держав і народів, небезпеку фашизму для всього людства. На цьому процесі вперше в історії агресія була визнана найтяжчим злочином проти людства.

Токійський процес – судовий процес над головними японськими військовими злочинцями, який тривав з 3 травня 1946 р. по 12 листопада 1948 р. у Токіо в Міжнародному військовому трибуналі для Далекого Сходу. Вимога суду над

японськими військовими злочинцями була сформульована в декларації Потсдамської конференції та підтверджена в Акті про капітуляцію Японії. До складу трибуналу ввійшли представники СРСР, США, Великої Британії, Китаю, Франції, Австралії, Канади, Нової Зеландії, Голландії, а згодом до них приєдналися представники Індії та Філіппін. На лаві підсудних було 25 військових злочинців, усі вони були визнані винними: 7 було страчено через повіщення, 18 засуджено до різних строків ув'язнення (1 – до 20 років ув'язнення, 1 – до 7 років, 16 – до довічного ув'язнення). Вирок над засудженими до страти був виконаний у ніч на 23 грудня 1948 р. у Токіо.

Проблемно-пошукові запитання

1. В чому полягав зміст «українського питання» напередодні та на початку Другої світової війни?
2. Коли і як був підписаний Пакт Молотова-Ріббентропа?
3. Назвіть основні воєнні операції літньо-осінньої кампанії 1941 р. на території України. Визначте їх загальностратегічне значення.
4. Що собою представляв рух Опору німецько-фашистським загарбникам?
5. Як проходила збройна боротьба формувань ОУН-УПА у 1941-1944 рр.?
6. Як розгортається радянський партизанський рух на окупованій території України?
7. Коли і де в умовах війни проголошено самостійну українську державу?
8. Коли було завершено визволення України від окупантів?
9. Охарактеризуйте вклад українського народу в розгром нацистської Німеччини та її союзників.
10. Підсумки та уроки Другої світової війни?
11. Який вклад в перемогу над фашизмом внесли діячі культури?

Теми для доповідей

1. Героїчна оборона Києва, Одеси, Севастополя в роки Великої вітчизняної війни;
2. Трудовий героїзм українського народу в роки Великої вітчизняної війни.
3. Партизанський рух в роки Великої вітчизняної війни.
4. Наслідки Другої світової війни для України;
5. Культура в роки Великої вітчизняної війни;

Тестові завдання

- 1. Фільм, що кликав українців боронити рідний край - «Україна в огні» (1967 р.)**

був створений за однайменною повістю видатного митця радянської доби...

а) О. Довженка; б) М. Захаров; в) С. Говорухін; г) Е. Рязанов.

2. В результаті успішного проведення в 1944 р. радянськими військами Корсунь-Шевченківської наступальної операції створено сприятливі умови для:

- а) визволення Криму;
- б) визволення східного Донбасу;
- в) масового визволення всіх українських земель;
- г) визволення Правобережної України;

3. Якими були плани фашистської Німеччини щодо України?:

- а) депортация українського населення, його фізичне знищення і вивезення на роботи до Німеччини, розчленування України, перетворення її в колонію;
- б) прагнення відродити споконвічну незалежність української держави;
- в) використати ідеологічні суперечності українського повстанського руху в своїх інтересах; г) введення в дію нових принципів німецької політики на Сході;

4. Проект онімечення та колонізації України на перспективу був розроблений:

- а) у «Зеленій папці» Герінга;
- б) у «Генеральному плані Ост»;
- в) у плані «Ольденбург»;
- г) у плані «Барбаросса»;

5. Назвіть дату підписання Пакту «Молотова-Ріббентропа (Договір про ненапад)»:

- а) 23 серпня 1939 р.; б) 22 червня 1941 р.; в) 15 червня 1939 р.; г) 28 вересня 1939 р.;

6. Видатним представником радянського партизанського руху в роки Великої Вітчизняної війни був:

- а) С. Ковпак; б) Я. Стецько; в) Р. Шухевич; г) С. Бандера;

7. Друга світова війна розпочалася нападом:

- а) Франції на Німеччину;
- б) Німеччини на Радянський Союз;
- в) Радянського Союзу на Фінляндію;
- г) Німеччини на Польщу.

8. Позначте діяча Організації Українських Націоналістів, який очолив уряд Української держави після проголошення Акту незалежності України в 1941 році:

- А. Р. Шухевич;
- Б. Я. Стецько;
- В. С. Бандера;
- Г. А. Мельник.

9. Позначте кодову назву плану нападу Німеччини на СРСР:

- А. «Вайс»;
- Б. «Ост»;
- В. «Барбаросса»;
- Г. «Цитадель».

10. Що сприяло виходу України на міжнародну арену після Другої світової війни:
а) визнання державами-переможцями втрат країни у війні та її вкладу в перемогу над фашистською Німеччиною; б) тиск Сталіна на своїх союзників у роки війни; в) бажання країн засновників ООН залучити до роботи в її діяльності якомога більше країн; г) розв'язання соціально-економічних проблем.

Основна література:

1. Нагайник В.А. Україна в роки Другої світової війни та її складової частини – Великої Вітчизняної (1939-1945): Конспект лекції з дисципліни «Історія України». – Одеса: ОДЕКУ, 2013.–151 с. – (електронний варіант).
2. Методичні вказівки викладу комплексної лекції «Шлях до завершення історичного процесу збирання всіх українських земель в одну державу (XX ст.)». / Укл.: Нагайник В.А., Влялько В.А. – Одеса: ОДЕКУ, 2002. – С.4-25.
3. Глушкова Н.М. Історія української культури: Конспект лекцій. – Одеса: Вид-во “ТЭС”, 2012. – С.127-132.
4. Краснянська Н.Д., Слободянюк О.Р. Історія України та української культури. Конспект лекцій Одеса: ОДЕКУ, 2018. – С.144-156. (електронна версія).
5. Бойко О. Історія України. Посібник. – К.2001. – С. 442-484.

Додаткова література:

1. Баран В. та ін. Історія України. Навчальний посібник. – Львів, 1996. – С.286-325.
2. Довідник з історії України. - К., 2002.
3. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніших часів і до ХХІ ст. - Харків, 2001. - С.399-422.
4. Світлична В.В. Історія України. Навчальний посібник. – Львів, 2002.- С.195-206

Семінар №14. «Роки посилення сталінського тоталітаризму (1945 -1953 рр.). «Хрущовська відлига» (1953-1964 рр.).

Мета теми: дати характеристику історії України цього складного і суперечливого періоду, в якому необхідно виділити чотири етапи: 1945-1953 рр. – посилення сталінського тоталітарного режиму; 1953-1964 рр. – хрущовська «відлига».

Вивчення зазначеного матеріалу потребує чіткого засвоєння змісту наступних понять та термінів: десталінізація, операція «Вісла», хрущовська «відлига», командна

економіка, адміністративно-командна система, консерватизм, космополітизм, лібералізація, шестидесятники.

План семінарського заняття

1. Економічний та суспільно-політичний стан України у другій пол. 40-х – поч. 50-х рр..
2. Рух опору на Західній Україні.. Положення УГКЦ.
3. Сталінські репресії в Україні: масштаби та демографічні наслідки.
4. Реформи Хрущова та їх наслідки для України.

Основні теоретичні аспекти, що мають бути опрацьовані на семінарському занятті:

Голод 1946 - 1947 pp. – наслідок політики тотальної реквізит хліба з українського села в умовах повоєнної розрухи в цілому і колгоспів зокрема, а також обкладання присадибних господарств селян надмірними податками, особливо зростаючими обсягами вивозу сільськогосподарської продукт з України. В цілому з СРСР за 1946-1947 рр. було експортувано 2,5 млн. т зерна до Польщі, Чехословаччини, Румунії, Фінляндії, Франції та інших країн Голод спричинився також неврожаєм у південних районах України. Голодували понад 3 млн. сімей. Майже 1 млн. голодуючих померли.

Операція «Вісла» - етнічна чистка, здійснена у 1947 році під керівництвом Радянського Союзу, Польщі, Чехословаччини. Полягала у примусовій депортациї (виселенні) з використанням збройних сил вказаних країн українців з Лемківщини, Посяння, Підляшшя і. Холмщини на ті території у західній та північній частині польської держави, що до 1945р. належали Німеччині, а також у різні регіони СРСР.

Ждановщина – радянська ідеологічна кампанія запроваджена секретарем ЦК КПРС А.Ждановим в 1946р. Вона спрямовувалася на відновлення ідеологічного контролю над суспільством, який було послаблено за часів II Світової війни. Згодом перетворилася на культурну настанову, за якої усі радянські митці, письменники та інтелігенція в своїй творчості мали притримуватись основної лінії Партиї. Ця настанова передбачала переслідування митців, що відхилялися від цієї генеральної лінії. Метою заходів були - нейтралізація патріотично налаштованої інтелігенції, культурно-ідеологічна ізоляція країни, зміцнення тотального контролю над суспільством, відтворення образу зовнішнього і внутрішнього ворога.

Лисенківщина – політична кампанія (сер.30-х – поч.60-х рр. ХХст.) з переслідування групи генетиків. Вона включала у себе заперечення науки генетики та тимчасову заборону генетичних досліджень в СРСР. Кампанія отримала назву від Т.Д.Лисенка, який став її символом. У переносному значенні лисенківщина – це будь яке адміністративне переслідування вчених за їх політично "некоректні" наукові погляди.

Культ особи (лат. поклоніння, шанування) – безмірне звеличення особи, сліпє поклоніння, а іноді й обожнювання людини, яка займає найвище становище в політичній чи релігійній ієархії, надмірне перебільшення заслуг, функцій і ролі лідера. Термін «культ особи» стосовно характеристики суспільно-політичного, становища в 30—50-х рр. в СРСР уперше використаний 1956, коли ЦК КПРС ухвалив постанову «Про подолання культу особи та його наслідків», у якій було проаналізовано об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення культу Й.В. Сталін. Об'єктивними причинами культу особи називалися: відсталість країни, капіталістичне оточення, зовнішня загроза, суб'єктивними – особисті риси характеру диктатора. Культ особи – складова частина ідеології та практики сталінізму – виник на основі комплексу тогочасних соціально-економічних, політичних, історичних, традиційних, психологічних чинників.

«Про культ особи та його наслідки» (також «Таємна промова Хрущова на ХХ з'їзді КПРС»; рос. *О культе личности и его последствиях*) – зачитана Першим секретарем Президії ЦК КПРС М.С. Хрущовим на закритому засіданні ХХ з'їзді КПРС, який був проведений 25 лютого 1956 року. В доповіді був засуджений культ особи Йосипа Сталіна, масовий терор та злочини другої половини 1930-х — початку 1950-х, провіна за які була покладена на Сталіна, а також була розглянута проблема реабілітації партійних та військових діячів, які були репресовані при Сталіні.

Десталінізація – процес ліквідації та розвінчання культу особи і сталінської політичної системи, створеної радянським лідером Йосипом Сталіним.

Відлига (Хрущовська відлига) – неофіційна назва періоду історії СРСР, що розпочався після смерті Й. Сталіна (друга половина 1950-х. р. – 196-х. р.). Його характерними рисами були певний відхід від жорсткої Сталінської тоталітарної системи, спроби її реформування в напрямку лібералізації, відносна демократизація, гуманізація політичного та громадського життя.

Лібералізація – послаблення державного контролю над різними видами діяльності.

Політична реабілітація – поновлення доброго імені, репутації несправедливо заплямованої або безпідставно звинуваченої людини. По смерті Сталіна були вжиті

заходи для поновлення доброго імені жертв сталінського терору як після їх смерті, так і за життя. Було реабілітовано багато несправедливо засуджених українських письменників, митців та деяких учених, більшість з яких репресованих за час «культу особи» Сталіна. Реабілітації не підлягали керівники і співробітники великих політичних опозицій 1920 і 1930-х рр.

Раднаргоспи – ради народного господарства, державні органи територіального управління й планування промисловістю УРСР і СРСР, що існували 1918–1931 рр. і 1957–1965 рр.

Шістдесятники – назва нового покоління радянської та української національної інтелігенції, що ввійшла у культуру та політику в СРСР в другій половині 1950-х рр. — і найповніше себе творчо виявила на початку та в середині 1960-х років. Вони являли собою внутрішню моральну опозицію до радянського тоталітарного державного режиму.

Дисидентство – рух, учасники якого в Україні виступали за демократизацію суспільства, за вільний розвиток української мови та культури, реалізацію прав українського народу на власну державність.

Проблемно-пошукові запитання

1. Які особливості повоєнної відбудови народного господарства України?
2. Як відбувалася «радянізація» західних областей України та боротьба ОУН-УПА з радянською репресивною машиною у повоєнний період?
3. Які причини та наслідки масових репресій радянського режиму в Західній Україні? Що таке операція «Вісла»?
4. Післявоєнний голод в Україні та його наслідки?
5. Що означала «жданівщина» для духовного життя України?
6. Охарактеризуйте хрущовську політику десталінізації суспільно-політичного життя в Україні?
7. Чому заходи щодо десталінізації суспільства не привели до зміни політичної системи в УРСР?
8. Як розвивались культура і духовне життя часів хрущовської «відлиги»?
9. Поясніть причини незавершеності господарської реформи середини 60-х років?

Теми для доповідей

!. Спроби лібералізації суспільно-політичного життя України в II пол. 50-х – I пол. 60-х років.

- 2.Рух шістдесятників .
- 3..Дисидентський рух в Україні;
- 4.Реформи М.Хрущова та іх наслідки.

Тестові завдання

1. Виникнення в УРСР руху «шістдесятників» було зумовлено:

- а).лібералізацією суспільно-політичного і духовного життя;
- б)збільшенням фінансування культури та народної творчості;
- в)відновлення творчих контактів українських митців із діаспорою;
- г)поверненням в українську культуру забутих і репресованих імен.

2. Позначте твердження, яке розкриває зміст реформ М. Хрущова у ІІ половині 50-х років у промисловості:

- а). ліквідація раднаргоспів і відновлення галузевої системи управління;
- б). створення фондів матеріального стимулювання праці робітників;
- в). ліквідація галузевих міністерств і введення раднаргоспів;
- г). розширення господарської самостійності підприємств, введення госпрозрахунку.

3. Позначте представників релігійного напряму дисидентського руху в Україні в 60-х – ІІ половині 80-х років:

- а). М. Руденко, С. Хмара, П. Григоренко;
- б). В. Романюк, Й. Тереля, П. Вінс;
- в). В. Мороз, Л. Лук'яненко, В. Чорновіл,
- г). І. Кандиба, В. Стус, Н. Світлична.

4. Позначте дату завершення формування території УРСР:

- а). 1939 – 1940 рр.;
- б). 1944 р.;
- в). 1947 р.;
- г). 1954 р

.5.Позначте твердження, яке розкриває суть проведеної урядом Польщі у 1947 році операції «Вісла»:

- а). пересилання поляків із Галичини, Волині, Рівненщини до Польщі;
- б). об'єднання всіх українських земель у складі УРСР;
- в). пересилення українців Лемківщини на захід Польщі;
- г). виселення українців із Польщі на територію УРСР.

6. Позначте галузь народного господарства України, відбудова якої в роки IV п'ятирічки вважалася пріоритетною:

- а). важка промисловість;
- б). легка промисловість;
- в). транспорт;
- г). сільське господарство.

7. Коли був ХХ з'їзд КПРС:

- а) 1945р., б) 1956р., в) 1962 р., г) 1975р.

8. Коли була створена організація ООН:

- а) 1946р., б) 1948р. в) 1945р. г) 1956р.

9. Доповніть вірне ім'я:

Дисидент, екранізатор твору «Тіні забутих предків» -

- а) С. Параджанов; б) С. Бондарчук; в) В. Лановий; г) Г. Чухрай.

10. Хрущовська політика десталінізації суспільно-політичного життя:

- а) призвела до встановлення демократії в країні;
- б) носила суперечливий і незавершений характер;
- в) потерпіла повний крах;
- г) привела до повного «застою» і кризи радянського суспільства

Основна література:

1. Глушкова Н.М. Історія української культури: Конспект лекцій. – Одеса: Вид-во “ТЭС”, 2012. – С 133-141.
2. Краснянська Н.Д., Слободянюк О.Р.Історія України та української культури. Конспект лекцій Одеса: ОДЕКУ, 2018. – 161-166. (електронна версія).
3. Бойко О.Д. Історія України. Навчальний посібник. - К., 2001.- С.511-528.
4. Кордон М.В. Історія української культури: навч.посіб.-Львів: «Магнолія 2006»,2011.- С.256-273..
5. Світлична В.В. Історія України. Навчальний посібник. - К., Львів, 2002. - С.213-231, 237-239.

Додаткова література:

1. Зайцев Ю. Історія України. Навчальний посібник. - Львів, 1996. - С.326-400.
2. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніший часів і до ХXI ст. Навчальний посібник. - Харків, 2001. - С.424- 435.
3. Короткий довідник з історії України. - К., 1994.
4. Стьопин А.О. Історія України: політика і культура. Конспект лекцій. - Одеса, 2003. - С. 122-136.
5. Україна: друга половина ХХ століття. Нариси історії. - К., 1997. - С.3-21; 68-115;132-164.

Семінар № 15 «Період застою і кризи радянського суспільства (1964 – 1985 рр.). Культурні процеси 60-80-х років»

Мета теми: дати характеристику історії України цього періоду, 1964-1985 рр. - застій і криза радянського суспільства (так звана «брежневщина»); 1985-1991 рр. – період перебудови, активізації суспільно-політичного життя в Україні, логічним результатом якого стало проголошення незалежної Української держави.

Вивчення зазначеного матеріалу потребує чіткого засвоєння змісту наступних понять та термінів: застійні явища в економіці, політико-ідеологічна криза, мілітаризація економіки, «холодна війна», дисидентський рух, права людини, правозахисний рух, науково-технічний прогрес, революція «згорі», корупція, політичний плюралізм, перебудова, гласність, чорнобильська катастрофа, Декларація про державний суверенітет України.

План семінарського заняття

1. Період застою і кризи радянського суспільства (1964-1985 рр.).
- 2.«Перебудова» в СРСР та її криза
- 3.Активізація національного руху в Україні. Утворення суспільно-політичних рухів і партій.
- 4.Культурні процеси 60-80-х років. Українські «шістдесятники»

Основні теоретичні аспекти, що мають бути опрацьовані на семінарському занятті:

Холодна війна – особлива система міжнародних відносин після Другої світової війни (друга половина 40-х – початок 90-х рр. ХХ ст.), що характеризується глобальним ідеологічним, політичним, військовим, науково-технічним, економічним та культурним протистоянням США та СРСР та очолюваних ними військово-політичних блоків – НАТО (Північноатлантичного альянсу) та ОВД (Організації Варшавського Договору), яке поєднувалося з гонкою озброєнь, високим ступенем загрози нової світової війни. «Холодна війна» як явище світової історії другої половини ХХ століття мала глобальний багатовекторний вплив на всю післявоєнну історію. Початок «холодної війни» пов'язують із виступом колишнього прем'єр-міністра Великої Британії У.Черчілля 5 березня 1946 р. в американському місті Фултоні, штат Міссурі. Він закликав демократичні країни об'єднатися проти СРСР, створити «залізну завісу», що покликана «врятувати Європу і весь світ від радянської експансії».

Застій – назва одного з останніх періодів існування радянської економічної та політичної системи (середина 1970 - середина 1980-х років). Цей період пов'язують з ім'ям Генерального секретаря ЦК КПРС Леоніда Брежнєва, під час правління якого (1964-1982рр.) складалися передумови глибокої системної кризи — економічної та соціальної, які врешті призвели до краху радянської економіки та політичного розпаду СРСР.

Номенклатура – працівники, призначенні чи затверджені вищими органами на будь-які посади.

Дефіцит – з лат. «не вистачає», коли в економіці відбувається перевищення попиту над пропозицією.

Самвидав – видавані поза цензурою підпільні листівки, брошури, книжки й періодичні видання.

Правозахисник – у широкому розумінні це кожна людина, яка сповідує філософію верховенства прав людини.

Гельсінська угода – заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі, підписаний 1 серпня 1975 р. у Гельсінкі керівниками 33 європейських держав, США і Канади. Містить домовленості, які повинні виконуватися в повному обсязі як єдине ціле, з 1) безпеки в Європі, 2) співробітництва в галузях економіки, науки і техніки, охорони навколошнього середовища, 3) співробітництва в гуманітарній та інших сферах, 4) подальших кроків після наради. Містить 10 принципів, що визначають норми взаємовідносин і співробітництва: суверенна рівність, повага прав, властивих суверенітету; незастосування сили або загрози силою; непорушність кордонів; територіальна цілісність; мирне урегулювання конфліктів; невтручання у внутрішні справи; повага прав людини і основних свобод; рівноправність і право народів розпоряджатися власною долею; співробітництво між державами; виконання міжнародно-правових зобов'язань. Країни-учасниці Наради з питань безпеки і співробітництва в Європі прийняли рішення про створення постійної Наради з питань безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ). У 1994 р. НБСЄ було перейменовано в Організацію з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Гельсінська угода ґрунтувалася на Статуті ООН, Загальній декларації прав людини і на міжнародних пактах прав людини. Але формально вона не є міжнародною угодою: це своєрідна багатостороння декларація морально-політичних зобов'язань.

Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод, відома також як Українська Гельсінська група (УГГ), об'єднання діячів українського правозахисного руху, утворене в Україні 9 листопада 1976 р. Підставою для утворення УГГ були постанови про права людини Заключного акту Наради у справах безпеки й

співпраці в Європі у Гельсінкі 1975 р. Згідно з основоположною декларацією УГГ її метою є сприяти виконанню в Україні постанов Заключного акту: збирати докази порушення тих постанов та скарги постраждалих; доводити факти порушення прав людини та націй в Україні до відома ширших кіл української та міжнародної громадськості, до урядів держав, які підписали Заключний акт. УГГ ставить також своїм завданням знайомити громадян України з Декларацією прав людини ООН, домагатися від влади здійснення права на вільний обмін інформаціями та ідеями, акредитування в Україні представників закордонної преси, утворення незалежних пресових агентств, безпосереднього контакту України з іншими країнами.

Перебудова (*рос. перестройка*) – загальна назва сукупності політичних і економічних реформ, що проводилися в СРСР у 1985–1991 роках. Складові частини Перебудови: у внутрішньополітичній сфері – політика гласності та демократизація суспільного життя; в економіці – введення елементів ринкових відносин; у зовнішній політиці – відмова від надмірної критики так званого капіталістичного ладу, значне поліпшення відносин зі США та демократичними країнами Західної Європи, визнання пріоритету загальнолюдських цінностей і глобальних світових проблем.

Гласність – відкритість, публічність обговорень поточних та історичних проблем; діяльність державних органів, громадських організацій, посадових осіб, політичних лідерів, яка передбачає відкритість, надання інформації про свою роботу для залучення до політичних процесів широких суспільних верств, доступність для участі їх у прийнятті суспільно значущих рішень; врахування громадської думки, обнародування прийнятих рішень.

ПРО (Договір про обмеження систем протиракетної оборони) – договір між СРСР і США, підписаний у Москві 26 травня 1972 р.; безстроковий, але підлягав розгляду через кожні 5 років. Набрав чинності 3 жовтня 1972 р. Договір передбачав зобов’язання не розгорнати системи ПРО на території своєї країни і не створювати основу для такої оборони, обмеження числа районів розміщення системи ПРО для кожної сторони, кількість пускових установок у районі розміщення і протиракет на стартових позиціях. Сторони зобов’язалися не створювати, не випробовувати і не розгорнати системи або компоненти ПРО морського, повітряного, космічного або мобільно- наземного базування. Контроль за дотриманням положень Договору здійснювався за допомогою національних технічних засобів.

Серпневий путч – спроба державного перевороту в СРСР у серпні 1991 року, коли самопроголошений «Державний комітет з надзвичайного стану» рос. «Государственный комитет по чрезвычайному положению, ГКЧП» намагався усунути від влади президента СРСР Михайла Горбачова.

Біловезька угода 1991 р. – укладена головою Верховної Ради Білорусії С. Шушкевичем, президентами Росії Б. Єльциним та України Л. Кравчуком у Біловезькій Пущі (Білорусь) 8. 12. 1992 р.; проголошувала припинення існування СРСР і створення Співдружності Незалежних Держав.

Проблемно-пошукові запитання

1. Чому і як в середині 60-х рр. стався поворот до політики неосталінізму?
2. Як Ви гадаєте, чому економіка України розвивалася екстенсивним шляхом?
3. Що нового принесли в літературу та мистецтво «шестдесятники»?
4. Назвіть відомих вам діячів культури – «шістдесятників». Що було характерно для їх творчості?
5. Розкажіть про опозиційний рух в Україні. Хто такі українські дисиденти? Їх цілі і методи діяльності.
6. Яку мету ставив правозахисний рух в Україні?
7. Чому в 70-80-ті рр. відбувалося нарощання кризових явищ і поглиблювався застій в політичному та економічному житті України?

Теми для доповідей

1. Перебудовчі процеси в Україні;
2. Чорнобильська катастрофа та її наслідки;
3. Культура в часи перебудови та становлення незалежності України.
4. Україна на міжнародній арені: основні вектори зовнішньої політики;
5. Українська діаспора та Україна;

Тестові завдання

1. Позначте першу українську громадську організацію, яка виникла в Україні за часів перебудови:

- А. Український культурологічний клуб;
- Б. Народний рух України за перебудову;
- В. Український екологічний рух «Зелений світ»;
- Г. Український християнський демократичний фронт.

2. Доповніть вірну відповідь:

Дзюба, Є. Сверстюк, М. Матіос, В. Шкляр, В. Шевчук – представники сучасної української культури в галузі...

- а) літератури; б) акторського мистецтва; в) живопису; г) архітектури.

3. Хто очолював і коли була заснована Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод?:

а) 1974 р. В.Чорновіл; б) 1975 р. В. Стус; в) 1976 р. М. Руденко; г) 1977 р. Л. Лук'яненко;

4. Здебільшого «дисидентський рух» в Україні приділяв увагу:

а) розгортанню на території України політики «русифікації»
б) розширення демократії в республіці;
в) акцентували увагу на порятунок нації, її духовної культури та мови;
г) відокремленню України від СРСР.

5. У якому році утворилася Українська гельсінська спілка?

а) 1975 р.
б) 1976р.;
в) 1977 р.;
г) 1978 р.

6. Коли відбувся Український референдум на підтвердження Акта проголошення незалежності України?:

а) 16 липня 1990 р.; б) 24 серпня 1991 р.; в) 8 грудня 1991 р.; г) 1 грудня 1991 р.;

7. Коли сталася глобальна катастрофа – аварія на Чорнобильській АЕС?:

а) квітень 1985 р.; б) червень 1987 р.; в) червень 1988 р.; г) квітень 1986 р.

8. Хто автор твору «Тіні забутих предків»?:

а) В.Стефаник; б) М.Коцюбинський; в) О.Кобилянська; г) П.Мирний.

9. Позначте прізвище українського поета, чиє ім'я носить найвища премія з літератури і мистецтва, затверджена в 1962р.:

а) І.Котляревський; б) Л.Українка; в) І. Франко; г) Т.Шевченко.

10.Про яке явище йдеться в цитованому документі: "Найбільшим негативом 1990-х рр. було «вимивання» активної, продуктивної частини населення – людей молодого та середнього віку – за межі держави. За офіційними даними, Україна втратила близько 3,5 млн осіб, третина з яких – кваліфіковані фахівці": а) підвищення кваліфікації за кордоном; б) вимушена депортация; в) політична еміграція г) трудова міграція;

Основна література:

- 1.Глушкова Н.М. Історія української культури: Конспект лекцій. – Одеса: Вид-во “ТЭС”, 2012. – С 133-141.
- 2 .Краснянська Н.Д., Слободянюк О.Р.Історія України та української культури. Конспект лекцій Одеса: ОДЕКУ, 2018. – С.169-175. (електронна версія).
3. Бойко О.Д. Історія України. Навчальний посібник. - К., 2001.- С.511-548.
4. Зайцев Ю. Історія України. Навчальний посібник. - Львів, 1996. - С.326-400.

5. Світлична В.В. Історія України. Навчальний посібник. - К., Львів, 2002. - С.213-231, 237-239.

Додаткова література:

- 1.Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніший часів і до ХХІ ст. Навчальний посібник. - Харків, 2001. - С.424- 435.
2. Короткий довідник з історії України. - К., 1994.
3. Стьопин А.О. Історія України: політика і культура. Конспект лекцій. - Одеса, 2003. - С. 122-136.
4. Україна: друга половина ХХ століття. Нариси історії. - К., 1997. - С.3-21; 68-115;132-164.

Семінар № 16 «Україна – незалежна держава»

Мета теми: розкрити питання проголошення незалежності України, яке радикально змінило умови її історичного розвитку і поставило перед українським суспільством нові завдання, а саме: будівництво правової демократичної України; трансформація адміністративно-командної економіки в багатоукладну ринкову, орієнтовану на соціальні потреби людей: національне відродження і консолідація суспільства: встановлення рівноправних відносин з країнами світу, утвердження на міжнародній арені. Це і є сучасний етап історії України.

Вивчення зазначеного матеріалу потребує чіткого засвоєння змісту наступних понять та термінів: багатопартійність, виборчий процес, глобальні проблеми, державна символіка, державний суверенітет, діаспора, еміграція, демонополізація, інфляція, консенсус, конституційний процес, лібералізація економіки, маргінальність, народовладдя, опозиція, підприємництво, політична система, олігархічність влади, політичний лідер, приватизація, ринкова економіка, ВВП, інфляція, корупція, соборна держава, державний суверенітет, соціальна диференціація, соціальна стратифікація, сепаратизм, унітарна держава, громадянське суспільство, демократія, політична криза, правова держава, реформа, референдум.

План семінарського заняття

- 1.Проголошення незалежної України та перші кроки на шляху її затвердження
- 2.Розбудова незалежної української держави: соціально-економічні, політичні, культурно-релігійні проблеми
- 3.Багатопартійність в Україні в умовах незалежності.
- 4.Зовнішньополітичні акції України

Основні теоретичні аспекти, що мають бути опрацьовані на семінарському занятті:

Декларація про Державний Суверенітет України 1990 р. – документ, прийнятий Верховною Радою 12-го скликання 16 липня 1990 р., яким було проголошено наміри народу України самостійно вирішувати свою долю. Має десять розділів: «Самовизначення української нації», «Народовладдя», «Державна влада», «Громадянство Української РСР», «Територіальне верховенство», «Економічна самостійність», «Екологічна безпека», «Культурний розвиток», «Зовнішня і внутрішня безпека», «Міжнародні відносини». Ще в часи, коли Україна була в складі СРСР, Декларація заклада основи її майбутньої незалежності, проголосила її конституційно-правові принципи.

Акт Проголошення Незалежності України 24 серпня 1991 р. – документ, прийнятий Позачерговою сесією Верховної Ради УРСР. На території України становились чинними тільки її Конституція, закони, постанови уряду та інші законодавчі акти держави. Положення Акту дістали схвалення на загальноукраїнському референдумі (плебісциті) 1 грудня 1991 р. і відкрили шлях побудові суверенної і незалежної, демократичної України.

СНД – 8 грудня 1991 р. у Мінську лідери Росії, України та Білорусії (країн-засновників СРСР) заявили про припинення дії Союзного Договору 1922 р. та про намір створити Співдружність Незалежних Держав (СНД). Після алма-атинської зустрічі (21 грудня) до складу СНД увійшло 11 колишніх республік (без Грузії та держав Прибалтики). 25 грудня Президент СРСР М. Горбачов пішов у відставку. СРСР припинив своє існування. З цього моменту відкривається новий етап у відносинах між тепер вже незалежними державами, що утворилися на уламках Радянського Союзу. Його суть – у спробі переходу від відносин залежності та підкорення в межах єдиної наддержави – СРСР – до відносин рівноправних партнерів. Утворенню СНД сприяли спеціалізація економічних районів, тісні економічні контакти, спільне правове поле, входження до єдиного воєнно-оборонного простору, функціонування загальної валюти, усталені міжетнічні зв’язки. Крім того, певною мірою процес інтеграції стимулювався спільністю стратегічних інтересів тих держав, що увійшли до складу СНД, пріоритетними серед яких були: - вихід із соціально-економічної кризи; - проведення ефективних ринкових реформ; - реструктуризація та модернізація економіки; - збереження територіальної цілісності та юридичне визнання відмови від взаємних претензій; - досягнення внутрішньої соціально-економічної та політичної стабільності,

запобігання виникненню руйнівних внутрішніх конфліктів, блокування спроб повернути розвиток історії у зворотному напрямі.

Президентська Республіка – форма державного правління, за якої існує глава держави – президент, який може поєднувати повноваження глави держави й уряду. Президент призначає уряд, який є політично відповідальний перед ним; він може користуватися правом вето (заборони) щодо актів парламенту; за певних обставин може розпустити парламент, а парламент може ініціювати процес усунення президента від влади (імпічмент) у випадку порушення ним конституції або скосення злочину.

Державна символіка – зовнішня атрибутика країни у формі знаків, символів, кольорів тощо, яка репрезентує радикально-державну ідею. Основними атрибутами державності є герб, гімн та прапор. За Конституцією 1996 р. Державний Прапор України – стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів, який уособлює суверенітет держави. Головний елемент Державного Герба – Знак Княжої Держави Володимира Великого (Золотий Тризуб на синьому щиті в золотому обрамленні). Великий Державний Герб України встановлюється з урахуванням Малого Державного Герба та герба Війська Запорозького законом, що приймається не менш як двома третинами голосів депутатів Верховної Ради, зображується на печатах, бланках державних органів, грошових знаках і т. ін. 19 лютого 1992 р. Верховна Рада затвердила Тризуб як Малий герб України та головний елемент Великого Державного Герба.

Державний Гімн України – національний гімн на музику М. Вербицького із словами, затвердженими законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України. Опис державних символів України та порядок їх використання встановлюється законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України. Столицею України є місто Київ.

Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади, парламент, до виключного відання якого належить прийняття законів. Загальнонаціональний виборний колегіальний орган державної влади. До складу входять 450 депутатів, обраних шляхом прямих виробів на 5 роки по одномандатному окрузі за пропорційною системою. Вони працюють на постійній основі. Повноваження: законодавчі (внесення змін до Конституції, прийняття законів), бюджетно-фінансові (затвердження Державного бюджету, контроль за його виконанням, встановлення податків), контрольні (формування парламентської більшості, висунення кандидатури прем'єр-

міністра, формування уряду, здійснення парламентського контролю за його діяльністю та інших установ), кадрові. Працює сесійно, сесії проводяться у формі пленарних засідань та засідань комітетів. Очолює роботу Верховної Ради Голова.

Конституція України – Основний Закон держави, який визначає основоположні принципи розбудови суверенної, демократичної держави; створив правову базу для регулювання нових суспільних відносин. Конституція закріплює основні права й обов'язки громадян, засади виборів і референдуму, системи і принципи організації та діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, засади і систему територіального устрою, державні символи України. Конституційний процес концептуально започаткувала Декларація про державний суверенітет України 1990 р. В складних політичних та економічних суперечностях конституційний процес загальмувався. Але 28 червня 1996 р. п'ята сесія Верховної Ради України прийняла Конституцію України. В ній зафіксовано, що державною мовою в Україні є українська мова. Забезпечується рівність усіх форм власності – приватної, державної, комунальної. Розділ про права, свободи та обов'язки людини і громадянина містить близько 50 статей, тобто третину всього тексту. Враховано найновіші положення про захист цих прав, що містяться в міжнародних пактах та документах ООН. Установлено права і повноваження Верховної Ради, Президента, Кабінету Міністрів, Конституційного суду, Верховного суду. Ряд статей регулюють діяльність органів влади Автономної Республіки Крим. Установлюються основи місцевого самоврядування. День прийняття Конституції проголошено державним святом.

Держава — форма організації суспільства, носій публічної влади, сукупність взаємопов'язаних установ і організацій, які здійснюють управління суспільством від імені народу.

Держава демократична – тип держави, в якій народ є джерелом влади, де державні демократичні соціально-політичні інститути та демократичний тип політичної культури, які забезпечують органічне поєднання участі народу у вирішенні загальнодержавних справ із широкими громадянськими правами і свободами.

Держава правова – тип держави, основними ознаками якої є верховенство закону, поділ влади, правовий захист особи, юридична рівність громадянина й держави.

Держава соціальна – держава, що прагне до забезпечення кожному громадянину гідних умов існування, соціальної захищеності, співчасті в управлінні виробництвом, а в ідеалі – приблизно однакових життєвих шансів, можливостей для самореалізації особистості.

Державний суверенітет – верховенство державної влади всередині країни, зосередженість всієї повноти влади у державних органах, незалежність держави у зовнішньополітичній сфері.

Державний устрій – спосіб організації адміністративно-територіальної, національно-територіальної єдності держави, особливості відносин між її складовими.

Влада – здатність, право й можливість розпоряджатися ким-небудь або чим-небудь, а також чинити вирішальний вплив на долю, поведінку та діяльність людей з допомогою різноманітних засобів (права, авторитету, волі, примусу та ін.); політичне панування над людьми; система державних органів; особи, органи, наділені владно-державними та адміністративними повноваженнями.

Влада виконавча – одна з трьох гілок державної влади, яка організовує та спрямовує внутрішню й зовнішню діяльність держави, забезпечує здійснення втіленої в законах волі суспільства, охорону прав і свобод людини.

Влада державна –вища форма політичної влади, що спирається на спеціальний управлінсько-владний апарат і володіє монопольним правом на видання законів, інших розпоряджень і актів, обов'язкових для всього населення.

Влада законодавча – одна з трьох гілок влади, сутність якої полягає у здатності держави здійснювати свою волю, впливати на діяльність і поведінку людей та їх об'єднань за допомогою законів, правових актів, рішень, що їх приймають представницькі органи влади.

Влада політична – здатність і можливість здійснювати визначальний вплив на діяльність, поведінку людей та їх об'єднань за допомогою волі, авторитету, права, насильства; організаційно-управлінський та регулятивно-контрольний механізм здійснення політики.

Влада судова – одна з трьох гілок державної влади; необхідна умова реалізації принципу поділу влади, покликана запобігати можливості змови чи протистояння двох інших гілок влади (законодавчої та виконавчої), створювати перепони, щоб унеможливити виникнення диктатури.

Глава держави – державна посада, інституція, якій належить чільне місце в системі органів державної влади, яка уособлює єдність нації, символізує державу, покликана гарантувати її цілісність, бути чинником гармонійної та ефективної взаємодії «гілок» державної влади між собою

Громадянське суспільство – суспільство громадян з високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних рис, яке спільно з державою утворює розвинуті правові відносини; суспільство рівноправних громадян, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага.

Багатовекторна політика – зовнішньополітична орієнтація певної держави водночас на декілька сильних сусідів.

Багатопартійність – одна з передумов демократичного ладу, коли інтереси різних суспільних верств відповідно відображаються політичними партіями, які змагаються між собою за владу і здійснюють визначальний вплив на події в суспільстві. Реальна багатопартійність не там, де багато партій, а там, де партії мають міцну соціальну базу, репрезентують суттєві інтереси і дієво впливають на розв'язання нагальних суспільних потреб. На жаль, цього не можна сказати про багато партій в сучасній Україні.

Виборча система мажоритарна – такий порядок організації виборів і визначення результатів голосування, коли обраним вважається кандидат (або список кандидатів), який отримав більшість голосів виборчому окрузі.

Виборча система пропорційна – такий порядок організації виборів і визначення результатів голосування, за якого розподіл мандатів між партіями, які висунули своїх кандидатів у представницький орган, проводиться згідно з кількістю отриманих партією голосів.

Революція Гідності (також Київський Майдан, Майдан у Києві, Євромайдан та Єврореволюція) – політичні та суспільні зміни в Україні 21 листопада з 2013 до лютого 2014 року, викликані відходом політичного керівництва країни від законодавчо закріпленого курсу на Європейську інтеграцію та подальшою протидією цьому курсу. Однією з головних причин протестів стала надмірна концентрація влади в руках Віктора Януковича та його «сім’ї».

Сепаратистський рух (від лат. *separatus* – відокремлення) – рух за відокремлення, прагнення певних політичних сил до відділення, відособлення країни або певної її території до іншої країни. У багатонаціональних державах – рух національних меншин до відокремлення і створення власної держави або до встановлення автономного самоврядування.

Російсько-українська війна на сході України, також Російська збройна агресія на сході України – збройний конфлікт на частині території Донецької і Луганської областей України між з одного боку – і організованими та керованими з РФ незаконними збройними формуваннями Донецької і Луганської «народних республік», визнаних Україною терористичними організаціями, за підтримки регулярних військових частин РФ та з другого боку – українськими правоохоронцями із зачлененням Збройних сил України. Складова частина російської збройної агресії проти України 2014-2015 років.

Проблемно-пошукові запитання

1. Чим визначалося піднесення національно-визвольного руху на межі 80-90-х рр.?
2. Які обставини викликали прийняття Декларації про державний суверенітет України?
3. Чому стало можливим проголошення незалежності України?
4. Обґрунтуйте історичне значення Акта проголошення незалежності України.
5. Як відбувався державотворчий процес в Україні в умовах незалежності?
6. Розкрийте сутність поняття «державне будівництво» і назвіть його складові в Україні?
7. Що таке конституційний процес? Які його складові?
8. В чому полягав основний зміст економічних перетворень на початку 90-х рр.?
9. Охарактеризуйте сучасний стан економічної ситуації в Україні. Назвіть причини гальмування реформ в Україні.
10. Дайте характеристику стану міжнаціональних відносин в Україні.
11. Назвіть основні пріоритети зовнішньополітичного курсу сучасної України.

Теми для доповідей

1. Передумови та етапи законодавчого оформлення незалежності України.
2. Геральдика України: історичні корені.
3. Зовнішня політика України на сучасному етапі.
4. Здобутки, прорахунки та парадокси української незалежності.
5. Майбутня Україна і я.

Тестові завдання

1 Позначте дату Всеукраїнського референдуму, який підтвердив Акт проголошення незалежності України:

- а). 16 липня 1990 року;
- б). 17 березня 1991 року;
- в). 24 серпня 1990 року;
- г). 1 грудня 1991 року.

2 Позначте подію, внаслідок якої Україна стала без'ядерною державою:

- а). розпуск Організації Варшавського Договору в 1991 році;
- б). підписання Лісабонського протоколу до договору СТАРТ – 1 у 1992 році;
- в). приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї у 1994 році;
- г). завершення виведення до Росії боєголовок тактичної та стратегічної ядерної зброї у 1996 році.

3. Верховна Рада УРСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України:

- а) 16 липня 1990 р.;
- б) 24 серпня 1991 р.;
- в) 1 грудня 1991 р.

4. Акт проголошення незалежності України було прийнято:

- а) 19 серпня 1991 р.;
- б) 24 серпня 1991 р.;
- в) 17 жовтня 1991 р.;
- г) 1 грудня 1991 р.

5. В якому році прийнято Закон про державну мову?

- а) 1989 р.; б) 1990 р.; в) 1991 р.; г) 2001р.

6. Позначте назви країни, яка першою визнала незалежність України 2 грудня 1991р.:

- а) Канада; б) Литва; в) Польща; г) Угорщина

7. В якому році прийнято Конституцію України

- а) 1976р., б) 1978р. в) 1991р. г) 1996р

8. З іменами яких діячів пов'язано створення національного гімну « Ще не вмерла Україна»:

- а) І. Франко, М.Лисенко; б) М.Лисенко, П.Чубинський;
- в) П.Чубинський, М.Вербицький; г) М.Вербицький, Леся Українка.

Основна література:

1. Декларація про державний суверенітет України. – К., 1991.
2. Конституція України. – К., 1996.
3. Краснянська Н.Д., Слободянюк О.Р.Історія України та української культури. Конспект лекцій Одеса: ОДЕКУ, 2018. – С.183-190. (електронна версія).
4. Бойко О.Д. Історія України. Навчальний посібник. - К., 2001.- С.566-647.
5. Світлична В.В. Історія України. Навчальний посібник. – Львів, 2002. – С. 242-260.

Додаткова література:

1. Баран В., Грицак Я. та ін. Історія України. Навчальний посібник. - Львів, 1996. - С.430-469.
2. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніших часів і до ХХІ ст.// Навчальний посібник. – Харків, 2001. – С.442-469.
3. Короткий довідник з історії України. – К., 1994.
4. Україна: друга половина ХХ ст. Нариси історії. - К., 1997. - С.172-340.

5. Хорошун Б.І., Тимошенко О.І. Історія України у запитаннях і відповідях. Навчальний посібник. - К., 2003. - С.255-267.

Семінар № 17 « Культура в часи перебудови та становлення незалежної держави»

Мета теми: розкрити основні чинники та особливості розвитку культури в Україні. Модернізація національної системи освіти. Основні тенденції розвитку науки. Здобутки української літератури і мистецтва. Досягнення і проблеми української культури на початку ХХІ ст.

Вивчення зазначеного матеріалу потребує чіткого засвоєння змісту наступних понять та термінів: Державна мова, модернізація національної освіти, Болонський процес, духовна свобода, менталітет, міжнародна асоціація україністів, плюралізм, соціокультурна ситуація, толерантність,

План семінарського заняття

1. Відродження історичної та культурної спадщини українського народу.
2. Досягнення і проблеми розвитку культури суверенної України.
3. Особливості та характерні риси українського соціокультурного простору наших днів

Основні теоретичні аспекти, що мають бути опрацьовані на семінарському занятті:

Державна мова- визнана законом урядова мова в державі, обов'язкова для державної адміністрації, суду, освіти.

Менталітэт (від лат. *mens* — пов'язаний з духом, духовністю) — спосіб мислення, загальна духовна налаштованість, установка індивіда або соціальної групи (наприклад етнічного, професійного або соціального прошарку) до навколошнього світу.

Плюралізм (від лат. *pluralis* — множинний): позиція, згідно з якою існує кілька або безліч незалежних та несвідомих один до одного початків або видів буття, підстав і форм знання, стилів поведінки та ін. широкий спектр думок, орієнтацій, багатоваріантність оцінок.

Толерантність (У перекладі з латинської *«tolerance»* означає «терпіння») У суспільстві толерантність означає терпимість до інших думок, поглядів, традицій.

Духовна культура — складова культури, що охоплює мистецтво та філософію, науку і релігію. Концепцію духовної культури підтримують перш за все діячі мистецтва та значна частина філософів, що наполягають на осібній та особливій ролі мистецтва та філософії та почасти заперечують проти включення науки (не кажучи вже про інженерію) до складу культури. Елементами духовної культури є: звичаї, норми, цінності, знання, інформація, значення.

Традиція (від лат. *traditio* — переказ, звичай) — це елементи культури, що передаються від покоління до покоління і зберігаються протягом тривалого часу. Традиції тісно чи іншою мірою і в тих чи інших формах присутні в будь-якому суспільстві і практично в усіх сферах культури. Традицію можуть утілювати певні суспільні інституції, норми поведінки, цінності, ідеї, звичаї, обряди і т. д. Поняття стилю і традиції іноді вживаються щодо формально (зовнішньо) схожих феноменів.

Модернізація національної освіти Динамічні зміни у суспільно-економічному та політичному розвитку України зумовлюють стратегічні завдання держави і визначають головні напрями оновлення і модернізації національної системи вищої освіти, спрямовані на підвищення якості надання освітніх послуг, забезпечення суспільних потреб у висококваліфікованих фахівцях, здатних адекватно реагувати на глобалізаційні виклики часу. Провідним національним соціально-економічним пріоритетом ХХІ ст. повиненстати розвиток оновленої моделі вищої освіти, орієнтованої на перспективу, оскільки, по-перше, здебільшого фахівці з вищою освітою є ініціаторами інновацій, а, по-друге, все помітнішим стає вплив рівня та якості освіти на підвищення матеріального і культурного рівня населення.

Культурна спадщина. Під «культурною спадщиною» розуміються:

пам'ятки: твори архітектури, монументальної скульптури й живопису, елементи та структури археологічного характеру, написи, печери та групи елементів, які мають видатну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва чи науки;

ансамблі: групи ізольованих чи об'єднаних будівель, архітектура, єдність чи зв'язок з пейзажем яких є видатною універсальною цінністю з точки зору історії, мистецтва чи науки;

визначні місця: твори людини або спільні витвори людини й природи, а також зони, включаючи археологічні визначні місця, що є універсальною цінністю з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології

До культурної спадщини відноситься також: вміст бібліотек, музеїв, архівів. До матеріальної культури належать також архітектурні будівлі: церкви, монастири, замки, палаци та інші культурні та архітектурні пам'ятники.

Болонський процес — процес структурного реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм і потрібних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах Європи. Його метою є створення до 2012 року європейського наукового та освітнього простору задля підвищення спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування, поліпшення мобільності громадян на європейському ринку праці, підняття конкурентоспроможності європейської вищої школи. На сьогодні 48 європейських країн, включно з Україною, є його учасниками. У 2005 міністр освіти Станіслав Ніколаєнко в Бергені підписав Болонську декларацію від імені України. Болонський процес на рівні держав було започатковано підписанням міністрами освіти від імені своїх урядів документа, який назвали «Болонська декларація» (1999 р.)

Проблемно-пошукові запитання

1. В чому суть сучасного українського національно-культурного відродження?
1. Які чинники розвитку сучасної української культури та її перспективи?
2. Культура, освіта й наука як складові стратегії сучасного державотворення?
3. Молодіжна та професійна субкультури?
4. Культура українського народу в контексті світової культури?
5. Які законодавчі документи визначають напрями та зміст відродження української культури на сучасному етапі?
6. Який внесок українства в світову культуру?

Теми для доповідей

1. Основні проблеми культурного життя в сучасних умовах.
2. Перспективи розвитку культури в Українській державі.
3. Нові тенденції і явища в літературі, театрі, живопису, музиці, кінематографі.
4. Сучасне українське національно-культурне відродження.

Тестові завдання

1. Визначте вірне ім'я:

Назвіть ім'я представника українського живопису сучасності – автора циклу картин «Шевченкіана», «Голос моєї душі».

а) І. Марчук; б) Г. Синиця; в) А. Антонюк; г) В. Зарецький.

2. Визначте вірну відповідь: Слово «культура» спочатку тлумачилось як:

а) правильна поведінка в суспільстві; б) способи обробки землі; в) інтелектуальні досягнення людства; г) матеріальні досягнення людства.

3. Доповніть вірну дату:

Закон України «Про культуру», який визначає сучасні правові засади діяльності у сфері культури був прийнятий у...

а) 2010 р.; б) 1991 р.; в) 2000 р.; г) 2001 р.

4. Позначте прізвище письменниці, яка є автором роману «Солодка Даруся»

а) О.Забужко, б) І.Карпа, в) М.Матіос, г) К.Мотріч.

5. Позначте прізвище режисера картини «Мамай», первого українського фільму, номінованого на кінопремію «Оскар»

а) Й.Дулевська, б)М.Машенко, в)В.Савельєв, г)О.Саніб

6. Яка назва нового роману у віршах Ліни Костенко:

а) «Біла церква», б)Берестечко» в) «Крути», г) Чигирин»

7. Позначте прізвище першого космонавта незалежної України:

а) Г.Гречко, б) Л.Каденюк, в) П.Климчуک, г)П. Попович.

8. Коли було затверджено програма «Освіта» (Україна ХХІ століття)

а) 1993р, б) 1994р ,в) 1994р. г) 1995р.

Основна література:

1. Краснянська Н.Д., Слободянюк О.Р.Історія України та української культури.

Конспект лекцій Одеса: ОДЕКУ, 2018. – С.193-197. (електронна версія).

2..Бойко О.Д. Історія України. Навчальний посібник. - К., 2001.- С.606-619.

3.Лекції з історії світової та вітчизняної культури: Навч. вид./ За загальн. ред. Яртися А.В., Шендрика С.М., Черепанової С.О. – Львів: Світ, 1994. – 496с.

4.Кордон М.В. Історія української культури: навч.посіб.-Львів: «Магнолія 2006»,2011.- С.274-288.

5.Українська культура: історія і сучасність: Навч. посібник / За ред. Черепанової С.О. – Львів: Світ, 1994. – 456 с.

Додаткова література:

1.Денісенко Г.Проблеми збереження пам'яток історії та культури в незалежній Україні.-Незалежність України.-1997.

2.Культурне відродження в Україні.-К.,1993

3..Національна культура в сучасній Україні.-К.,1995.

4.Стан культурної сфери та культурної політики в Україні(Аналітичний огляд)-К.,1995.

5.Шейко В.М.,Тишевська Л.Г. Історія української культури.-К.: « Кондор»,2006.-264с.

3. Повчання щодо виконання індивідуального завдання – доповіді

Доповідь виконується студентом у визначені терміни в межах поточного навчального семестру. Вона повинна складатися із вступної частини, викладення змісту навчального питання, що розглядається, стислих висновків та списку використаної літератури.

стислому вступі необхідно визначити **ціль роботи** та **основні завдання**, що планується реалізувати.

Основна частина повинна:

- свідчити про знання студентом сутності навчального питання;
- висвітлювати можливі різноманітні наукові підходів з теми, що розглядається;
- демонструвати власне бачення студента означеної проблеми.
- підборі необхідної літератури слід використати першоджерела, монографії, збірники, різні довідники та періодичні видання, електронні ресурси, які містять в собі найбільш свіжі цифри, факти, є новітніми джерелами інформації.

Всі наведені в тексті цитати, статистичні матеріали повинні бути підтвердженні посиланнями на джерело за формою: автор, назва роботи, рік і місце видання, сторінка.

Слід уникати найбільш характерних недоліків, що мають місце під час виконання роботи, зокрема: калькований перепис розділів підручника; використання застарілої літератури; відсутність логічної непослідовності у викладанні матеріалу.

При **оформленні** індивідуального завдання (доповіді) слід дотримуватися певних вимог.

Текст набирається в редакторі Microsoft Word.

Формат сторінки – **A4**.

Поля: ліве – **20 мм**, всі інші – **15 мм**.

Шрифт – Times New Roman. Розмір шрифту – **14 pt**. Інтервал – полуторний. Вирівнювання тексту – по ширині.

Обсяг роботи – 6-8 сторінок.

В кінці роботи ставиться особистий підпис студента..

Виконане індивідуальне завдання надається на перевірку викладачеві у роздрукованому вигляді. Доповідь оцінюється за критеріями повноти висвітлення навчального питання, підбору і опрацювання літератури та реферування матеріалу.

4. Тематика індивідуального завдання

1. Витоки української культури. Культура дохристиянської Русі;
- 2.Князь Святослав – видатний полководець Київської Русі;
- 3.Історичний портрет Володимира Великого та князя Ярослава Мудрого;
- 4.Запровадження християнства як державної релігії;
- 5.Вплив християнства на культуру Київської Русі;
- 6.Розвиток освіти і літератури в Київської Русі;
- 7.Архітектура і образотворче мистецтва в Київській Русі;

- 8.Зародження та етапи формування Галицького князівства;
- 9.Роман Мстиславович – засновник Галицько-Волинської держави;
- 10.Князь Данило Романович Галицький;
11. Культура Галицько-Волинського князівства;
- 12.Розвиток української культури в 14-17 ст;
- 13.Усна народна творчість;
- 14.Звичаї та обряди українського народу;
- 15.Селянські виступи в XV- початок XVI століттях;
- .16.Братства та їх роль у суспільно-політичному житті України;
- 17.Оцінки Берестецької церковної унії (1596р.) в історичній літературі;
- 18.Полемічні та історичні твори другої половини XVI - початку XVII століть;
- 19.Виникнення і поширення назви «Україна»;
- 20.Походження назв і першопричини виникнення козацтва в Україні;
- 21.Дмитро Байда-Вишневецький: правда і народна ідеалізація;
- 22.Запорізька Січ – центр визвольних змагань українського народу;
- 23.П. Конашевич-Сагайдачний – гетьман українського козацтва;
- 24.Запорозька Січ – відродження державної незалежності України;
- 25.Культура козацтва;
- 26.Б.Хмельницький – видатний державний діяч і полководець;
- 27.Березневі статті 1654 року та їх оцінка в історичній літературі;
- 28.Поділ України на Правобережну і Лівобережну. Велика Руїна;
- 29.Іван Мазепа. Оцінювання його діяльності в історичній літературі;
30. Розвиток освіти,наукових знань,книгодрукування в 17-18ст.;
- 31.Культурна діяльність Петра Могили;
- 32.Література та мистецтво України 17 ст.;
- 33.Архітектура українського бароко;
- 34.Політика Російського уряду стосовно України на початку XVIII століття;
- 35.Іван Сірко – політичний діяч, полководець, народний герой України;
- 36.Культура України другої половини XVIII століття;
- 37.Г.С.Сковорода – видатний український поет, філософ і просвітитель;
- 38.Український портретний живопис кінця 18-19 ст.:творчість Д.Левицького, В.Боровиковського, В. Тропініна;
- 39.Відновлення гетьманщини. Гетьман Кирило Розумовський;
- 40.Народні повстання на Правобережжі. Гайдамацький рух. Коліївщина 1768 року. Опришки;
- 41.Роль Котляревського в становленні нової української літератури і народної мови;
- 42.Народницький період національно-культурного відродження 19 ст.;
- 43.Кирило-Мефодіївське братство;
- 44.Становлення української нації;
- 45.Здійснення реформ 60-70-х років XIX ст. в Україні;
- 46.Суспільно-політичний рух у Наддніпрянській Україні 60-90-х років XIX ст. М.Драгоманов;

47. Тарас Шевченко та його роль в українському національному відродженні;
48. Роль 1. Франка в українській культурі;
49. Роль Л. Українки в українській культурі;
50. Грушевський М. С. – видатний вчений, політичний діяч, перший президент України;
51. Винниченко В. К. – видатний український письменник, публіцист і політик;
52. Аграрна і національно-культурна політика гетьмана П. Скоропадського;
53. Нестор Махно – проти всіх режимів;
54. Історичний портрет С. В. Петлюри;
55. Причини поразки, значення і основні уроки Української національно-демократичної революції 1917-1920 років;
56. Західноукраїнські землі в умовах польського панування;
57. Неп – сутність, значення;
58. Сталінський терор та його трагічні наслідки для України;
59. Голодомор 1932-1933 років в Україні: причини та наслідки;
60. Боротьба ідейних та художньо-естетичних напрямів в українській літературі на початку 20 ст.;
61. Творчість Миколи Хвильового;
62. Розстріляне відродження;
63. Створення та діяльність УПА (Української повстанської армії);
64. Створення ОУН. Інтегральний націоналізм;
65. Героїчна оборона Києва, Одеси, Севастополя в роки Великої вітчизняної війни;
66. Трудовий героїзм українського народу;
67. Наслідки Другої світової війни для України;
68. Культура в роки Великої вітчизняної війни;
69. Спроби лібералізації суспільно-політичного життя України в II пол. 50-х – I пол. 60-х років. Шістдесятники;
70. Дисидентський рух в Україні;
71. Перебудовчі процеси в Україні;
72. Чорнобильська катастрофа та її наслідки;
73. Україна в умовах незалежності: здобутки і проблеми;
74. Відродження та перспективи розвитку української культури доби утворення незалежної держави;
75. Роль української мови в процесі розбудови незалежної держави;
76. Україна на міжнародній арені: основні вектори зовнішньої політики;
77. Українська діаспора та Україна;
78. Національно-культурне відродження в Україні на сучасному етапі.
79. Діячі української культури в еміграції

5. Список рекомендованої літератури та навчально-методичного забезпечення для підготовки до семінарських занять та підготовки доповідей:

Література:

Основна:

1. Нагайник В.А. Витоки українського народу. Східнослов'янська держава Київська Русь: Електронна версія конспекту лекцій з дисципліни «Історія України». – 2-е вид., перероб. і доп. – Одеса: ОДЕКУ, 2008. – 88 с.
2. Влялько В.А., Довженко Л.В. Історія українських земель у II-й половині XII - I-й половині XIV ст. ст. Галицько-Волинська держава: Конспект лекцій з дисципліни «Історія України». - Одеса: ОГМІ, 1999.
3. Нагайник В.А., Влялько В.А. Українські землі у складі Польського королівства і Великого князівства Литовського та їх об'єднаної держави Речі Посполитої: Конспект лекцій – Одеса: ОДЕКУ, 2002. – 82 с. – (електронна версія).
4. Глушкова Н. М. Історія української культури. Конспект лекцій.- Одеса.»ТЕС».2012.-150с.
5. Краснянська Н.Д., Слободянюк О.Р. Історія України та української культури. Конспект лекцій Одеса: ОДЕКУ, 2018. – 200 с. (електронна версія).

Додаткова:

1. Влялько В.А. Історія України (терміни і поняття): Навч. посібник. - Одеса: Екологія, 2006.- 26с.
2. Влялько В.А. Україна між двома війнами (1921-1939 рр.): Конспект лекцій. – Одеса: Вид-во «ТЭС», 2011. – 45 с. – (електронна версія).
3. Нагайник В.А. Визвольна війна українського народу середина сер. XVII ст. Утворення національної Козацької держави: Електронна версія конспекту лекцій з дисципліни «Історія України». – Одеса: ОДЕКУ, 2009. – 60 с.
4. Нагайник В.А. Україна в роки Другої світової війни та її складової частини – Великої Вітчизняної (1939-1945): Конспект лекцій з дисципліни «Історія України». – Одеса: ОДЕКУ, 2013.–151 с. – (електронний варіант).
5. Бойко О.Д. Історія України: Посібник. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. – 656с.
6. Бокань В. Польовий Л. Історія культури України. Навч. посібник.-К.МАУП,2002.- 256с.
7. Бичко А.К. та ін.. Теорія та історія світової і вітчизняної культури. К.Либідь.1993.- 390с.
8. Історія України/ Відп. ред. Ю. Сливка; керівник авт. кол. Ю. Зайцев. – Вид. 4-те. – Львів: світ, 2003. – 520с. з іл.

9. Кордон М.В. Історія української культури: навч.посіб.-Львів: «Магнолія 2006»,2011.-335с.
10. Світлична В.В. Історія України: Навч. посіб./За ред. Ю.М.Алексєєва. – 3-е вид. – К.: «Каравела», 2006. – 588 с.
11. Субтельний О. Україна: Історія: навчальний пособник / О.Субтельний. – 3-е вид. перероб. і доп. – Київ: Либідь, 1996. – 720 с.
- 12.Шейко В.М., Тишевська Л.Г.Історія української культури.-К:»Кондор»,2006.-264с.

Зазначена навчальна і методична література з дисципліни «Історія України та української культури» є в наявності у бібліотеці університету та в електронному вигляді на кафедрі українознавства та соціальних наук.

Інформаційні ресурси
www.library-odeku.16mb.com

Зразок титульного аркушу доповіді

МИНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ Кафедра українознавства та соціальних наук

Доповідь
з дисципліни «Історія України та української культури»
студента академічної групи _____
(прізвище та по-батькові)
на тему «_____»

Науковий керівник: ст..викладач Краснянська Н.Д.

Одеса – ОДЕКУ
2021р.